

L 214 038

MAREK HŁASKO

HŘBITOVY

INSTYTUT

19

LITERACKI

59

MARKET HLASKO

HRBITOVY

PRINTED IN GERMANY

Druk: SIBLOS G. m. b. H. München, Hof-Straße 50

Prostředím v Praze, v ulici Na Příkopě, č. 11, v
našim vydavatelství, který má sídlo v
dávčí Káňanovské 91, Avenue de Paris, MAISON LAFFITE
(P. of O) France

BIBLIOTEKA "KULTURY"

Tom XLII

PRINTED IN GERMANY

Druck: «BIBLOS» G. m. b. H. München, Heß-Strase 50

Uwagi czytelników w związku z niniejszą książką lub na temat współpracy polsko-czeskiej należy kierować na adres Redakcji «Kultury»: 91, Avenue de Poissy, MAISONS LAFFITTE (S. et O.) France.

MAREK HŁASKO

H Ě B I T O V Y

Z POLŠTINY PŘELOŽIL
K. R. BENA

INSTYTUT

LITERACKI

MAREK HŁASKO

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001017076614

II 214.038

INSTITUT LITERACKI

Copyright by «Kultura», 1959.

1959 W 1367 / 2

*„Je u nás jeden pořadný člověk-prokurátor;
ale i ten je popravdě svině...“*

Gogol, „Mrtvé duše“.

František Kowalski byl osmačtyřicátník, hubený muž s malou lysinou, svěží pleť, kostnatými líci a modrýma očima; vodku píval zřídka, pouze při zcela mimořádných příležitostech, a nikdy se mu nestalo, aby pil nad míru a aby mu potom museli jiní vyprávět, co říkal a jak se choval. Byl jedním z mála lidí, kteří se nemusí stydět za předešlý večer, když se ráno probouzejí. Ale jednoho dne, když se pozdě večer vracel domů ze schůze strany, která trvala několik hodin a na níž se musel často hlásit o slovo ve věcech důležitých pro něho a pro jeho druhy, potkal dobrého přítele ještě z dob partyzánštiny. Nesetkal se s ním od roku čtyřicátého pátého; tehdy šel na frontu sám, jeho přítel byl těžce raněn a až do konce války už neopustil nemocnici. Setkání je tak potěšilo, že se je rozhodli oslavit skleničkou vodky a odebrali se do nejbližší restaurace. Přítel objednal u vrchního panáky, a když se dostali na dno, přivolal číšníka František a řekl hned o další, aby jeho přítel nemyslel, že od partyzánských dob úplně zestrejkovatěl. Druhá sklenička je rozehřála, bavili se tak dobře, mdlý čas nabyl v jejich očích tak pestrých barev, že třetí objednali téměř najednou, a čtvrtou postavil číšník na stůl už beze slova sám. Když vyšli, bylo už nad ránem, na šedé obloze se objevovaly první pruhy jasu. Rozloučili se upřímně — tiskli si dlouho ruce — a šli každý svou cestou.

František rázně vykročil — sledoval linii chodníku, ale cítil, že ho jakési dosud neznámé síly kolébají z boku na bok a chodník se mu poznenáhlu ztrácel z dohledu. „Zdá se — zabručel — že nějak . . . jaksi . . . co je to, k čertu?! . . .“

Bylo i pro Františka překvapením, když znenadání spustil tenorem:

„Ty polský lese — proč tě tak rádi máme?
Že v každém tvém houští, jak v nebi se chováme.
Pod tvými křídly,
bezpečně na nepřítele míříme zbraň...“

Nějací lidé jdoucí do práce v kombinezách se rozesmáli. Poohlédli se. To ho dopálilo. Zůstal stát.

— K čertu — zařval. — Myslíte snad, že jsem opilý?

Chodci už dávno odbočili, ale František pokračoval:

— Myslíte, že jsem opilý? Kdo je opilý? Já jsem opilý? Samá lež. Vy, vy sami jste ožralí, tak co...

Najednou spatřil před sebou dva policisty. Dívali se na něho chladně a odměřeně. František jim chtěl něco říci, ale v jeho očích to byli ještě pořád ti předešlí, kteří se mu posmívali, a místo aby se omluvil, už po kolikáté vzkřikl:

— Sami jste ožralí.

Tu se policisté o krok přiblížili a František, který rázem vystřízlivěl, viděl jejich tváře úplně zblízka. Byli to mladí lidé, jeden v hodnosti desátníka, druhý s třemi frčkami — četař. V silně pihovaté tváři četařově se vyjímal ploský nos a Františkovi se zdálo, že jeho modré oči se dívají zpod okované stříšky výhrůžně.

— Doklad prosím, — řekl desátník.

Ztrnulým pohybem napřáhl ruku a František o krok ustoupil.

— Doklad? — vyjektal překvapeně. — Proč?

— Doklad prosím — opakoval desátník a jeho hlas zněl o něco výhrůžněji než předtím.

František sáhl rukou do kapsy, kde míval náprsní tašku, ale při doteku studené kůže se zarazil.

— Ale... — začal.

V tom okamžiku zasáhl policista v hodnosti četaře, který dosud nehybně a beze slova pozorně sledoval každý Františkův pohyb: nachýlil k němu tvář a křikl:

— Průkaz. Bude to nebo ne?

František tedy vytáhl náprsní tašku. Otevřel ji třesoucícma se rukama a podal doklady desátníkovi. Ten si je prohlédl, pak si opřel koženou brašnu o koleno a začal si něco zapisovat do malé zamaštěné knížečky, zabalené do černého voskovaného plátna.

— Můžete mi říci, co si zapisujete? zeptal se František a vrhal přitom marně pohledy přes desátníkové rameno.

Desátník mu neodpověděl; není jednoduché psát v takové poloze a František viděl, jak svrašťuje čelo a vyplazuje špičku jazyka. Za chvíli se zeptal znovu:

— Proč si zapisujete má osobní data?

— Co, nejste snad spokojen? — zeptal se ostře četař. — Nejste snad spokojen s policií?

— Nic takového jsem neřikal — odvětil mu právě tak zostra František. Podíval se na baculaté tváře četaře a pocítil, že se začíná třást zlostí. Alkohol z něho úplně vyvětral.

— Teď ne — řekl četař a zkřivil svá dětinská ústa v zlostný úsměšek. — Ovšem, že ne teď. Ale před chvílkou, to jste uměl nadávat policistům do ožralů!

— Kdo? Já?

— Ne. Paní Malinovská.

— No, no. Jenom ne tím tónem, prosím — řekl rozhořčeně František.

— Najednou prý ne tím tónem. Ale předtím to jste uměl křičet, že jsme opilí. — Podíval se nafoukle na Františka a důrazně řekl: — Urážíte uniformu, občane.

— Lež! křiknul rozzlobeně František.

— Četař se obrátil k desátníkovi, který si po celou dobu zarputile něco zapisoval do knížečky.

— Slyšíš? Říká nám tady, že lžeme. Zapiš to!

František se ještě jednou podíval na jejich mladé tváře a zmocnil se ho vztek. Zdvihl ruce nad hlavu a divoce jimi mávaje zařičel:

— A zapiš to, ty posero, zapiš. Zapiš si i to, že mně můžeš . . . , že na všechno . . .

Zlostí byl celý bez sebe. Vlastní slova slyšel jakoby z dálky; nerozuměl jim a nerozlišoval je. Křičel páté přes

deváté bez ladu a skladu a mával při tom rozpačitě rukama. Když ho zlost přešla, vzpomatoval se a zjistil, že desátník schovává do sve kožené brašny jeho průkaz.

— Pojdte — řekl suše.

A naprosto bezmocný František se vydal s policisty na nedaleké komisařství.

II.

Komisařství bylo nedaleko ulice, na které Františka zadrželi; šli necelých deset minut a František, kterého úplně opustily síly po výbuchu zlosti, se dostával pomalu k sobě. Po chvíli se snažil tvářit na oko příjemně, ba zkoušel dokonce i hvízdát. Byl vzteklý a roztrpčený, ale přesto se chtěl chovat jako nevinný, do hloubi duše uražený člověk. Hlavu nesl vzpřímeně, šel pevným krokem, a když se jednou poohlédl a setkal se s pohledem jednoho z policistů, usmál se povýšeně jakoby pln ironie. Když vcházeli už do tmavé a široké brány komisařství, pomyslel si: „Zbytečně jsem se zapomněl. To všechno ta únava a vodka. Čert ji vem! S těmi smrkáči se nedomluví. Snad jsem jim skutečně způsobil nepříjemnosti? Musím si o tom promluvit s někým rozumným“.

Přešli nádvoří a vstoupili do strážnice. Dovnitř vešli typickým způsobem — poprvé od doby, co se dostal na ulici, bylo Františkovi nevolno; napřed otevřel mladší policista dveře a ustoupil stranou, a když už František vstoupil do místnosti a udělal několik kroků, vešli oba policisté. Když zavírali dveře, ozval se nepříjemný zvuk. „To je pořádek“ — pomyslel si mechanicky František, — „Buď jak buď, ale právě tady by měl být pořádek; mohli by dveře namazat, aby nevrzaly. — Teď si jenom ještě musím promluvit s nějakým rozumným člověkem“.

Vážně se rozhlédl, zachoval kamenný výraz v obličejí. Byla to prostá místnost s neurčitou barvou stěn. Uprostřed jí dělila přepážka: tak asi v polovině byla barva už ošoupaná

a odřená; František došel k názoru, že se zadržené osoby zřejmě o přepážku opírají. Na stěnách visely portréty státních hodnostářů, nad nimi pak státní znak — orel. U jedné stěny stála dřevěná lavice; spal na ní nějaký mužský obrácený zády k Františkovi. „Nedá se říci, že by tu panoval pořádek“ — pomyslel si ještě jednou František a bylo to pro něho jakýmsi zlomyslným uspokojením.

Policisté se mezitím chovali tak, jako by Františka vůbec nebylo. Mluvili o něčem polohlasně s mužem, sedícím za přepážkou; František slyšel jeho nosový hlas, ale jeho obličej ať dělal co dělal spatřit nemohl, zabořovala jej ramena stojících policistů. Asi minutu stál nehybně a čekal, že ho každou chvíli poprosí, aby přistoupil a dal se vyslychat, ale nic takového se nestalo. Naopak; když chvíli sledoval rozhovor, zjistil, že vůbec nemluví o něm: předmětem jejich rozhovoru bylo nějaké před týdnem ukradené kolo; jeden z policistů tvrdil, že ho ukradl jistý Pasterka; druhý — že kolo propil sám majitel a bojí se jít s pravdou ven kvůli své ženě. „Hrom do toho“ — pomyslel si František. — „Sám jim řeknu co si o tom myslím“. Přiblížil se k přepážce a s překvapením zjistil, že za stolem sedí policista rovněž v hodnosti desátníka. Úplně ho to zarazilo; domníval se, že je to důstojník.

— Promiňte — řekl nahlas a postavil se do prostředka.

— Mohl bych mluvit s velitelem komisařství?

Policisté mluvili ještě chvíli s desátníkem a až potom se obrátili.

— Chtěl bych mluvit s velitelem komisařství — řekl nahlas František.

— A ták — řekl četař. Obrátil se k desátníkovi za stolem: — Toho člověka asi dáme na transitku. Jak to tam dnes vypadá?

— Trochu společnosti — řekl policista sedící za stolem. Vrhł na Františka krátký pohled. — Ale ještě se tam vejde.

— Na jakou transitku? — otázal se František.

— Svlékněte se — řekl desátník. Pak se zase odvrátil a František viděl jenom jeho široká záda, která šikmo protínal kožený řemen.

— Cože? — zeptal se.

— Neslyšíte, člověče? Svlékejte se! Pásek, šál, tkaničky z bot a doklady. Také všechny věci z kapes.

— Doklady už máš — řekl četař, který s desátníkem Františka přivedl.

— Ale proč, k čertu? — ptal se František.

— Desátník se obrátil a podíval se netrpělivě na Františka.

— Jak to proč? Jste ve vazbě — řekl tónem, který vylučoval jakoukoli diskusi. — Myslíte, že jsme vás sem dovedli, abychom tiskli vaše šlechtné ruce?

Všichni tři se hlasitě a halasně rozesmáli. František byl tak zaražen, že jejich smích ani nezapozoroval.

— Ve vazbě — opakoval. Začpak?

— Nevíte?

— Ne — řekl rozhodně František. Došel až k přepážce a opřel o ni ruce. — Nevím. Vzpomínám si, že jsem se nějak zapomněl, ale zdá se mi, že to je ještě příliš malý důvod k tomu, abyste někoho zadržovali celou noc na komisařství.

— Příliš malý důvod? — řekl protáhle desátník. — A copak jste křičel? Už si nepamatujete, co jste křičel?

Podívali se na něho všichni tři zároveň a František se vnitřně zhroutil. Chvilí bylo ticho; muž spící na lavici těžce oddychoval.

— Ne — řekl po chvíli František. Přejel si rukou čelo. — Nevzpomínám si.

— Tak si tedy promluvíme až vystřízlivíte a na všechno si vzpomenete — řekl desátník. — Pak nám podepíšete doznání a my vás pustíme domů.

— A nedá se to udělat hned? — dotázal se František.

Desátník za stolem se rozesmál.

— Jak chcete něco doznávat — řekl — když sám říkáte, že si na nic nevzpomínáte.

— Jak to nic?! Na všechno se pamatují.

— Na všeko? — zeptal se ho hřímavě četař.

František se zase zarazil.

— Na všechno — řekl nejistým hlasem a díval se přitom na četaře takovým pohledem, jako by chtěl u něho hledat

pomoc. — Vzpomínám si na všechno... s výjimkou těch slov, která jsem křičel. Nemohu to prostě přesně zopakovat, ale když mi připomenete...

Rukou udělal nejasný pohyb.

— Připomeneme vám to zítra — řekl desátník. — Nejde nám o nic jiného než právě o vaše slova. A teď je konec diskuse, občane. Dejte sem laskavě pásek, tkaničky, šál a obsah kapes... — Podíval se na Františka skoro vyčítavě a mírněji dodal: — Neztěžujte nám práci.

— Ale vždyť... — začal ještě jednou František.

Ale to už desátník za přepážkou bouchl pěstí do stolu.

— Tak rozumíte po dobrém nebo ne? vykřikl. Dejte sem ty věci a nemluvte tolik, nebo vám to ještě uškodí na zdraví.

František začal třesoucíma se rukama vyprázdnňovat kapsy a kladl malé drobnůstky na stůl; byl tam kapesník, hřeben, zrcátko, věčné pero a tužka. Desátník všechno sepsal a vložil do obrovské obálky z hrubého šedého papíru; na obálku napsal kostrbatými písmeny: „FRANTIŠEK KOWALSKI. Dne 28. III. 1952“. Pak šel ke skříni a otevřel ji; koutkem oka zjistil František, že tam je spousta takových obálek; byly urovnány pěkně jedna vedle druhé, k nerozeznání. Desátník zavřel skříň a znovu usedl za stůl. Podstrčil Františkovi nějaký formulář, ukázal na jedno místo palcem a krátce řekl:

— Podepište to.

František lejstro podepsal a vrátil.

— Jsem bývalý partyzán — řekl hořce. — Nikdy v životě jsem neudělal nic, zač bych se musel stydět. — A potom spustil pořád rychleji: Někdo musí pykat za to nedorozumění. To nejde jenom tak, aby se najednou zatýkal člověk za to, že vypil několik sklínek vodky. Věřte mi, že jsem na komisařství poprvé v mém životě.

— To je od vás moc hezké — řekl muž za stolem a vůbec se na něho už nepodíval. — Ale jednou člověk začít musí.

Desátník řekl:

— Račte jít se mnou.

František šel za ním — kalhoty přitom držel v hrsti. Šli kousek velmi špinavou chodbou, jejíž tmou sotva trochu roz-

jasňovaly slabé žárovky, které visely pod stropem obepnutý dráty; potom otevřel desátník nějaké dveře a řekl:

— Sem.

František vešel; chtěl ještě něco říci, ale v tom okamžiku už dveře zapadly. Stál chvíli nehybně a naslouchal; jeho mysl nestačila sledovat spád událostí. Opřel se rukou o stěnu, ale s odporem ji stáhl zpátky: stěna byla drsná a studená, bylo tu vlhko. Za dveřmi dozněly desátníkovy kroky.

III.

František si neuvědomoval svou situaci až do chvíle, kdy uslyšel prásknutí dveřmi; všechno se přihodilo tak šíleně rychle a v ovzduší rozčilení, jako by to bylo jen z poloviny tak zlé, a tak teprve po chvíli pobytu v dusné cele, když si jeho oči zvykly na polotmu a když začal rozeznávat na podlaze těla, teprve potom František zjistil, že se neodvolatelně stal na několik hodin vězněm. Z počátku ho tato skutečnost rozvzteklila; začal bít do dveří pěstmi a kopal do nich, ale když nikdo nepřišel, zmocnila se ho únava a o něco později se mu všechno zdálo být nějak veselé. „Směšné je to“ — pomyslel si. — „Prostě hloupý omyl, za který mi později ještě někdo zaplatí“.

Spokojeně se rozhlédl. Kolem něho, na zemi a na dvou pryčnách spali lidé; byli skrčeni a zdáli se být směšně malí; spali v nejrůznějších polohách; podivně zkrouceni, s pokrčenými nohama; nějaký muž obrovské postavy, jehož lysá lebka svítila v šeru mdlým leskem, spal ve stoje. Držel se rukama železné sítě, upevněné na zdi. František se chtěl posadit na podlahu; dosedl, ale v téže chvíli vytrhnul někdo z pod něho nohy a chraptivým hlasem řekl:

— Pozor, sakra!

František hned vstal a znovu postoupil nerozhodně o dva kroky dopředu. Stoupal při tom lidem na ruce a nohy; ti, na které šlapal, je skrčovali náhlými, žabími pohyby. Ve vzduchu se nesl odporný zápach polostrávaného alkoholu; dokonce i nyní, když spali s uslintanými ústy mohlo se lehce zjistit,

že většina zadržенých je opilá do němoty. „Prvního“ — pomyslel si František a to ho najednou uklidnilo. „Prvního přece“ — řekl si v duchu ještě jednou — „je normálně opilý každý pátý člověk. Těm u policie to musí dát pěknou fušku; byl jsem trochu v náladě, dělal jsem hluk a proto ty všechny trampoty. Proč bych se rozčiloval? Člověče — vzpruž se, uklidni se. Jsi nervosní, zesláblý — to je všechno z únavy. Načpak's pil tolik vodky — to proto ses choval na ulici jako usmrkaný kluk. Člověk se nějak těch klukovin nado-smrti nezbaví.“ V této chvíli byl policistům skoro vděčný za to, že ho dovedli sem, do temné cely, naplněné do posledního místečka opilými těly. Aspoň se mu tím dostalo řádného ponaučení. „Dobře ti tak“ — pomyslel si a vztekle přitom svíral pěsti. — „Dobře ti tak, ty starý pitomče.“

Konečně našel kousíček volného místa a usedl na studeném betonu. Kolena schoulil přitom pod bradu. „Dostals blázne, co jsi zasluhoval“ — říkal si. — „Mohls spát v pohodlné posteli pod teplou dekou; mohls mít po ruce sklínku čaje s citnonem. Jenom pro svou blbost musíš ty, starý chlap, dělat nedonošené dítě až do rána, kdy tě pustí na svobodu. To budeš jistě pěkně vypadat!“

Vedle něho se náhle začal někdo protahovat. Zaječel, posadil se, a když zeširoka zívnuł, začal si protírat oči; mružel při tom jako medvěd. Potom obrátil svou nevýraznou tvář směrem k Františkovi.

— Mistře — řekl. — Nemáte u sebe náhodou cigaretu? František si automaticky proklepal kapsy.

Ne — řekl. — Vzali mi je.

Sedící se k němu naklonil.

— Zač? — zeptal se chraplavým šeptem.

— Jak to zač?

— Zač vás zašili?

— Ach — řekl František a pousmál se. — Byl jsem trochu v náladě, to je všecko. Zpíval jsem prostě na ulici.

Chvíli bylo ticho. Pak řekl Františkův soused ustaraně:

— To je zlé. Moc zlé.

— Zlé? — opakoval František. — Proč?

— Za zpěv vám mohou šíleně napařit — řekl mu soused.
— Zpěv, hm — zdá se jako by nic, že je člověk nevinný, ale vždycky... Rval jste se?

— Ale kdepak. Jenom jsem se trochu zapomněl.

Neznámý zívnuł.

— Zaklepte — řekl. — Když někdo přijde, poproste, možná vás propustí. Kolik je asi hodin?

Copak já vím? Pět, možná víc...

Neznámý se na chvíli zarazil.

— Je na službě seržant Malinowski — řekl. — Moc dobrý chlap. Jesli přijde, musíte ho slušně poprosit a pustit vás. Když skutečně k ničemu nedošlo.

— Ale kdepak — řekl František a pokrčil rameny. — Říkám vám; měl jsem trochu náladu a zpíval jsem.

— Co jste zpíval?

— Není to snad jedno?

— Samozřejmě, že ne. Zpěv a zpěv, to je panečku rozdíl. O čem jste zpíval?

— Nevzpomínám si, a konečně to není důležité... Vojská, stará písnička.

Neznámý zapískal.

— Hůř nemohlo být — řekl. — To jste jako amen v očenáši... — Sklonil se nad někým a začal cloumat jeho ramenem: — Pane Sikorski, pane Sikorski... Zazpívejte tu písničku, za kterou vás zavřeli.

Někdo neviditelný ve tmě zazpíval:

„Vracím se pozdě domů.

Hle volnost má končí se.

Civilní pláště, automat.

Legitka u-be-pe...“

Zpěvák dokončil a hrubě zaklel. Františkův soused řekl:

— Tak vidíte. Písnička a písnička — to je rozdíl. Jestli jste zpíval totéž, když vás zatkli, tak je zle.

— Poprvé to slyším — řekl František. — A nikdy bych něco tak hloupého nezpíval. Říkám vám: nějaká stará, vojská písnička.

Musíte si vzpomenout — řekl rozhodně Františkův soused. — To je nejdůležitější. Musíte vědět, zač vás zašili. Až vás budou vyslýchat, musíte vědět, o co jde a jak se zachovat. Co to může být za písničku? O legiích? Asi ne, to byste si pamatoval. A konečně „Legie“ to je fraška; dávají za to nanejvýš půldruhého roku. Co to může být za krám? Aaa — protáhl — možná todle? Moment.

Neznámý začal silně cloumat nějakým tělem; tělo se okamžitě zvedlo a začalo si protírat oči. Františkův soused řekl:

„Pane Nováku, co jste zpíval, když vás zatkli?

Člověk oslovený pane Novák nejprve krátce polkl sliny, potom zazpíval tichým, měkkým tenorem:

„Ať žije nám maršál Stalin!

Ústa on sladší má malin!

On je touhou mou, tesknoutou.

Mého žití zlatou bajkou“.

Když skončil hned si lehl a spal. Františkův soused řekl:

— Totéž?

— Ne.

— Dobře si na všechno vzpomeňte. Někdy můžete dostat za vtip víc než za písničku... — náhle se odvrátil a zavolal do tmy: — Haló, pane Alexandroviči!

— Jo — odpověděl kdosi na druhém konci cely.

— Kolik dostal ten člověk, který tu seděl minulý měsíc a který řekl na, no víte na koho „Vissarionovič Sluníčko“?

— Ještě se o tom nerozhodlo — odvětil hlas z druhého konce cely — ale myslím, že bez pětky se z toho nedostane. Ten, co seděl zároveň s ním a vyprávěl vtip o skupování obilí, dostal trojku, no tak kolik počítáte tam tomu?

Františkův soused vzdychl.

— Vidíte — řekl mu. — Slova jsou různá. A co, držte se... Nemáte náhodou cigaretu?

— Už jsem vám řekl, že ne — odvětil František; rozmluva ho začínala dráždit.

Neznámý zívá.

— Marná sláva — řekl. V tom případě promiňte, že si pro osvěžení zdřimnu. Kolikrát tady přespávám a vždycky se mi zdá o vinicích zalitých jasem jižního slunce. Miluji Řecko. Vidím starce s vážnými obličejí, oblečené do dlouhých tunik. Vidím děvčata v plátěných šatech, pobíhající mezi rozkvetlými cypřiši. Slyším až sem jejich sladký zpěv, plný bujaré radosti ze života . . .

Poslední větu nedokončil; svalil se na beton; zachrápal najednou tak silně, že se František lekl. Znovu se ho zmocnil vztek. „Čert aby to vzal“ — pomyslel si, — „Copak to, že si člověk zazpívá trochu hlasitěji na ulici, je skutečný důvod k tomu, aby trávil celou noc s nějakými pobudy a pijáky? Copak se má s tím, kdo jde po vypití několika panáků domů a po cestě trochu zpívá, zacházet stejně jako s nejhorsími pobudy? . . .“

Vyskočil. Nevšímal si skřeků a bručení těch, kterým cestou stoupal na ruce a na nohy. Doběhl ke dveřím a začal do nich bít pěstmi, dokud ho nezačaly bolet klouby. Nikdo nepřicházel; jenom na konci chodby, jistě z jiné cely, slyšel křik a nadávky. František kopl do dveří — jednou, po druhé; až potom slyšel odněkud z protější strany zarachotit klíč v zámku. Na chodbě se ozvaly kroky. „Konečně“ — pomyslel si s ulehčením a otřel si čelo. To už cvakal zámek. Dveře se pomalu otevřely a na prahu stanul malý muž s okrouhlou, veselou tváří v uniformě seržanta. „To je on“ konstatoval František a radoval se. — „To je jistě ten seržant, o kterém mluvil můj soused“.

— Co chcete? zeptal se seržant. Jeho hlas byl klidný, bez umělého chladu, o který se snaží všichni ouřadové světa, a František měl k němu hned důvěru.

— Co chcete? — opakoval seržant.

— Mám dojem — řekl František — že jsem byl asi zadržán nevinně. Šel jsem prostě po ulici; měl jsem trochu náladu a nevím proč, přesto, že jsem starý chlap, zachtělo se mi zpívat. Prostřelili mi jednu plíce a nechtěl bych se nastudit; nemohl byste mne pustit domů?

Četař ho okamžik pozoroval.

— Předpažte ruce — řekl — a zavřete oči.

Řekl to velmi slušně a František bez váhání splnil jeho přání.

— A teď — řekl seržant — mi rychle řekněte jak se jmenujete, kde bydlíte, kde pracujete a na jakém místě.

— Jmenuji se Kowalski. Bydlím v sídlišti Muranów. Pracuji v továrně na nákladní automobily jako zástupce vedoucího technické kontroly.

— V pořádku — řekl seržant. Spusťte ruce, uvidíme co se dá dělat.

Když František otevřel oči viděl, že se seržant usmívá.

— Pojdte — řekl seržant.

Zamknul dveře; šli znova páchnoucí, matně osvětlenou chodbou. Všude, ve všech místnostech komisařství se držel tentýž pach polostráveného alkoholu. Pach byl tak silný, že František pocítil odpor sám k sobě.

— Kde vás tak dodělali s těma plícema? — zeptal se seržant.

— V lese — řekl František. — Ve čtyřicátém třetím.

— Partyzán?

— Ano

— Akovec? Alovec?*)

— Alovec.

Seržant se znovu pousmál.

— No a to jste se dal dovést na komisařství? zeptal se. František vycítil v jeho hlasu tón přátelského posměšku.

— Ti vaši hoši jsou takoví přísní, že jsem nikoho z nich nemohl přesvědčit.

— Co dělat — odpověděl seržant. — Dnes je prvního; lidé si občas rádi udělají randál, a v městě musí být pořádek.

Prošli ještě kousek chodbou a vstoupili do poloprázdné, malé místnůstky. Seržant řekl:

— Počkejte tu okamžik. Hned vás propustíme.

František si sedl na lavici a s rozkoší natáhl zdřevěnělé nohy. „Konečně“ — pomyslel si. — Aspoň tenhle je rozumný člověk, se kterým se dá mluvit. Kdyby vlastně nebylo mé

*) AK — armija krajowa, AL — armija ludowa.

vznětливosti, byl bych už dávno doma. Dobře, že jsem řekl Alžbětě o té schůzi, nebude se rozčilovat. Tak vida, že i schůze mají svou dobrou stránku, kterou člověk nemůže předvídat. Trocha vodky, únava, rozčilení; víc není třeba, aby se člověk octl na komisařství. Čert to vem!“

Otevřely se dveře a do místnosti vešel seržant. František se na něho podíval s úsměvem, ale všechno v něm ztuhlo údivem; měl za to, že se dívá na docela jiného člověka; v těch několika minutách vzal na sebe seržant odpornou masku úředničiny a pohrdání. Díval se na Františka chladným a jedovatým zrakem.

— Zpátky — řekl suše.

František vstal.

— Kampak?

— Do cely.

— Ale proč?

— Jste přece ve vazbě — řekl seržant. Díval se na Františka jako na mrtvý předmět; z jeho hlasu zazněla vyhrůžná netrpělivost. — Nestačil jste to zpozorovat, Kowalski?

— Ale proč, zač? — začal vyprávět František. — Přece jsem se nedopustil ničeho zlého. Cožpak se nemohu ani dovědět zač?

— Dovíte se, až přijde čas — řekl seržant. Ukázal rukou ke dveřím: „Prosím“.

— Musím to vědět hned — vyhrkl František. — Dokud se to nedozvím, nikam se odtud nehnu.

Seržant se k němu přiblížil. Položil mu ruku na rameno a nachýlil k němu obličej. František se schoulil pod dojmem strachu.

— To, že jste bývalý partyzán — řekl seržant — to, že jste člen strany, to teď nic neznamená. Pro nás je důležité jenom to, že jste člověk, kterého musíme zadržet. Nemyslete na tamty věci. Obávám se, že to už nebude pro vás nic znamenat. A teď jdeme.

Stíkl mu rameno a teprve nyní pocítil František jeho sílu. Vstal a šel za seržantem; po celou cestu chodbou necekl ani slovo. Seržant mlčel také; šel vzpřímeně a stavěl při tom nohy ztrnule jako na vojenské přehlídce.

Když se vrátil do cely, usedl na tomtéž kousku betonu, z něhož vstal před několika minutami, aby se vydal na zbytečnou procházku. „Co se stalo?“ — myslel horečnatě. — „Co proboha ode mne chtějí?“

Jeho soused sebou pohnul; znova si sedl a protíral při tom oči pohyby, připomínajícími opici.

— Donesl jste aspoň cigarety? — zeptal se po drahé chvíli mohutného zívání.

Františkem zalomcovala zlost.

— Dejte mi pokoj s vašimi cigaretami — zavrčel.

Neznámý se pousmál.

— Tak to už bývá — řekl. — Oni nepospíchají. Jestli budou chtít, podrží si vás ještě tak dluho, že vám přejde chuť ke smíchu.

— Co jsem moh' dělat — řekl spíš pro sebe než k sousedovi František. — Copak jsem mohl udělat? Snažím se vzpomenout si na všechno slovo po slově, fakt po faktu, ale ničemu nerozumím. Kdyby mi to aspoň řekli, ale ani toho se nemohu doprosit. Co jsem moh' dělat?

Neznámý se s rozkoší protáhl.

Každému z nás se zdá, že nic neudělal — řekl. Každý z nás si nějak o sobě myslí, že je v tom nevinně. Ale přichází doba, kdy jiní námi začínají vládnout, a potom se už s našimi myšlenkami nepočítá a důležité je jenom to, co si oni o nás myslí. — Vzdechl a zvrátil se na bok. — Díky Bohu — řekl — že jsem jenom ožrala. To jediné je jakous takous zárukou; když si o mně někdo něco pomyslí, tak jenom to. Dobrou noc. Snažte se usnout. A myslete si, že všechno je sen. Podlý, hloupý sen, ze kterého se už nikdy neprobudíme.

IV.

Konečně přišlo ráno a společně s ním proudil do cely nepříjemný chlad. Čtverec okénka umístěného až pod stropem se vyplnil šedým světlem. Obličej ležících dostávaly pomalu podobu; vystupovali jako z mlhy, opuchlí, se zmačkanými tvářemi, rozčuchanými vlasy a krví podlitýma očima. Sedali

na betonu jeden po druhém; rozhlíželi se nepřítomně dokola a potom se stavěli na nejisté nohy, zívali a třásli se zimou. Z ulice doléhaly první zvuky probouzejícího se města: kolemjedoucí auta, spěšné kroky chodců, skřípání tramvají.

Dokud byl klid a tma, seděl František otupělý a jediný, co pocítoval, byl neklid a zlost. Ale teď, když si uvědomil, že jen několik metrů od něho, již za stěnou komisařství, proudí normální život statisíců, kterého se on nemůže účastnit, zmocnil se ho stud jako už dávno ne. „Je to asi“ — pomyslel si — „je to vlastně asi nejhorší věc, jaká se člověku může přihodit. Je to horší nemoci, samoty a všech poklesků. Nemožnost podílet se na životě jiných; což může být něco horšího, víc vysilujícího, víc ponížujícího až na dno, v zákoutí kde není nadějí ani radosti? Trvá to jenom několik hodin; jak se teprve musí stát život strašným, trvá-li to dlouho.“ Františka pronikla přímo omamující touha: dostat se odtud co nejdříve, ocnout se na ulici, uprostřed lidí a hluku.

Vrzly dveře. Na prahu cely se objevil seržant. Držel v ruce lísteček a řekl:

— Romanowski, Bolder, Krupiňski — pojdte.

Vyvolaní se vrhli ke dveřím. František šel za nimi.

— A já? — zeptal se.

— Čekat — řekl seržant.

— Stihl bych to ještě do zaměstnání — řekl František.

Seržant bez odpovědi zavřel dveře Františkovi před nosem. Sotva stačil uskočit. Několik lidí se rozesmálo. „To mi splatíte“ — pomyslel si nenávisťně. — „Splatíte mi všechny vaše blbosti. Dosáhnu toho, aby vás všechny vyrazili z policie s rozbitýma hubama. Uvidíte, že se tak nemůže jednat s čestným člověkem“. Chodil z kouta do kouta a promýšlel nejruznější způsoby msty za vše, co ho tu potkalo.

Cela poněkud ožila; lidé vzpomínali na včerejší události. Někteří si vyměňovali dohady, jiní seděli a dívali se tupým zrakem někam před sebe. Kdosi řekl nahlas:

— Co já řeknu ženě, co já jí řeknu? Poslední týden to bylo totéž. Mělo to být už naposled ...

Na pryčně spali tři mládenci; vyvolávali sympatie, protože se k sobě tiskli jako koťata. Oblečení byli stejně; měli na

sobě šitá saka, úzké kalhoty, žluté košile a neobyčejně křiklavé ponožky. Jejich tváře byly plny modřin, všichni tři měli rozbité nosy; zřejmě je zatkli za nějaké dobrodružství.

Tu se jeden z nich protáhl. Počechral si hlavu rukama, potom začal budit kolegy.

— Kušjatyňščák, vstávej — volal. — Sluníčko je už na nebi. Jdeme do práce.

Ti druzí se také probudili. Všichni tři se na sebe podívali a upřímně se usmáli.

Zazpívali chraptivými hlasy.

„Vítej v každodenní práci.

V radostném zápolení, v našich hutí plamenech.

Země šťastných lidí.

Národů činy stavím dům ze snu . . .“

— Držte huby — zavrčel někdo. František se na něho podíval; byl to onen obrovský muž s lysou lebkou, který spal ve stoje.

Dveře vrzly znovu a pohledy všech přítomných se obrátily tím směrem. Na prahu stál Františkovi už známý seržant s nějakým mužem v civilu. Byl střední postavy; měl podivně okrouhlý obličej, úzký nos a tmavé oči vsazené těsně vedle sebe.

— Kowalski — řekl seržant. — Pojdte sem, prosím.

František došel ke dveřím a zastavil se před mužem v civilu. Ten se na něho pozorně podíval; František si sotva všiml jeho očí, ale zdálo se mu, že jejich pohled pronikal všechny jeho myšlenky.

Muž v civilu se obrátil na seržanta.

— To je on? — ptal se.

— Ano — odpověděl seržant.

— Soudruhu seržante — spustil rychle František. — Pospěšte si, chtěl bych . . .

— Jdem — řekl civilista.

Přirazili mu dveře přímo před nosem, znova sotva uskočil. Neznámý muž, s kterým František mluvil v noci, tiše hvízdнул přes zuby.

— Ták je to? — řekl.

František se k němu obrátil.

— Co to znamená — tak je to?

Soused se na něho podíval s dobráckou ironií.

— To jste musel provádět pěkné věci — řekl. — Když mají o vás takový zájem... — Mlaskl odporně jazykem, potom protahoval: — Když si sám nevzpomínáte, co se přihodilo, tak je to určitě zlá věc. Kdosi vás musel udat. Nevzpomínáte si?

František se na něho přísně podíval.

— Nač myslíte?

Neznámý se pousmál.

— Musel na vás někdo podat udání — opakoval. — Třeba posloucháte „Svobodnou Evropu“? Měl byste obrovské nepříjemnosti, kdyby se zjistilo, že posloucháte jejich vysílání a říkáte to potom jiným. Tady je přece takový případ, ať vám to tedy řekne sám.

Zavolal přes rameno:

Pane Kwiatuśniński, byl byste tak laskav, na chvíličku?

Muž obrovského vzrůstu s lysou lebkou přišel až k nim.

— Ano, prosím — řekl zvučným hlasem.

Františkův soused se k němu obrátil.

— Sedíte za „Svobodnou Evropu“, že ano?

— Kdepak — řekl obr důstojně. — Nikdy neposlouchám „Svobodnou Evropu“. Sedím za Radio Madrid. Má žena to pouštěla na celé kolo a udala nás sousedka. Jak vidíte, ženy jsou v každém ohledu nezopovědné.

— To je fuk — řekl Františkův soused a vítězně se pousmál. — Jde o podstatu, ne o podrobnosti. Konečně Madrid je v tom ohledu snad ještě horší...

— To není pravda — řekl někdo ze zadu. — Nejhorší je Nový York. Oni se zvláště s našima nesnášejí.

— Vatikán v tom ohledu nezůstává pozadu — řekl ještě někdo jiný a přistoupil; byl to malý, šedivý muž. Vypadal jako učitel na odpočinku. — Zdálo by se, že je to duchovní věc a že už jenom proto by měla platit jiná měřítká, ale kdepak. Můj nevlastní syn měl za rozšiřování zpráv vatikánského rozhlasu takové nepříjemnosti, že to nikomu z vás

nepřeji. Jméno dotyčné stanice nic neříká, v tomto případě, pánové, je všechno klam . . .

Františkův soused zastavil jeho výroky netrpělivým pohybem ruky.

— Už jsem řekl, že to jsou detaily — zdůraznil. — Jde o to, že toho pána — ukázal při tom na Františka — někdo udal a ten pán vůbec neví, kdo to může být. — Nachýlil se k Františkovu uchu. — Možná někdo z příbuzenstva? Myslíte, že rodina už je všechno? Ha, to vím o případě, kdy jednoho udala tchyně, že přechovává zbraň. Pomstila se za to, že ji nepozval k jmeninám.

— Už tady není — řekl obr svým nádherným basem. — Včera ho propustili.

František vrhl přísný pohled na člověka, s kterým v noci mluvil.

— Dejte mi už pokoj — pověděl. — Urážíte mne jako člověka i jako člena strany. Jsem čestný člověk a to, že jsem ve vaší společnosti, je smutný omyl. Takové řeči si zakazují, nebo řeknu dozorcí na službě, co si o vás myslím.

Soused si ho pozorně prohlédl.

— Co vlastně ode mně chcete? — řekl a pokrčil při tom rameny. — Já jsem vám nic neříkal.

K prasknutí napnuté Františovy nervy vypověděly služby. S pěnou v ústech začal křičet a hystericky rozhazoval ruce.

— Že jste nic neříkal? Že jste nic neříkal? Celý čas vyprávíte hnusné věci. Kdo jste? Co myslíte, s kým máte co dělat? Jsem bývalý partyzán a nebojoval jsem po celou okupaci proto, aby se teď taková jako vy všemu vysmívali. Vám podobné jsem v lesích pobíjel vlastníma rukama. Urážíte všechno, v co věřím já i jiní. Chápete?

Muž ho změřil chladným pohledem.

— Nic jsem vám neříkal — pověděl. — Rozumíte? Nic jsem vám neříkal. To vy jste mne oslovil.

— Já? Já jsem vás oslovil? — zalykal se František.

Muž se obrátil k jiným.

— Říkal jsem něco tomu pánovi? — zeptal se hlasitě a klidně.

Na chvíli bylo ticho, potom řekl ten obr s lysou hlavou tiše Františkovi:

— Ten pán nikomu nic neříkal.

— Jakto? osopil se František; pořád se ještě trásl a jeho čelo pokrýl pot. — Neříkal mi nějaké pitomosti o udáních a tak dále?

— Vy vykládáte nesmysly — řekl holohlavý a uhodil Františka lehce do prsou. — Vám se všechno zamotalo v patici, milý příteli. Sám jsem slyšel, jak jste říkal, že byste chtěl utéct na Západ, protože tam by vám bylo líp. Vzpomínáte si či ne? Všichni jsme slyšeli co jste povídal!

— Kdo? — zvolal František. Obrátil se rozčileně. Kdo slyšel — zařičel — že jsem něco takového říkal?

Zase panovalo okamžik ticho. František těžce oddychoval. Cítil jak se mu řine pot po celém těle a nesnesitelně lehtá.

— Všichni — odpověděla cela. Holohlavý muž dodal: — Jenom nechte všechny na pokoji. Byl jste pořádně ožralý a nepamatujete si, co jste vykládal v noci. Kdybych to opakoval — měl byste značné nepříjemnosti. Radím vám: nechte nás na pokoji.

František ustoupil o krok. Nenávist ho zaslepila; náhle se schýlil a připravoval se ke skoku na holohlavého obra, ale v témže okamžiku zarachotil zámek ve dveřích a František se bezmyšlenkovitě ohlédl.

— Kowalski — řekl seržant. — Pojdte.

Vedl ho chodbou a vešli do Františkovi už známé strážnice. Za denního světla vypadala ještě šedivěji a hnusněji než v noci, kdy ji osvětlovala velmi silná a ničím nezacloněná žárovka, visící ze středu stropu. Za stolem seděl místo desátníka ten civilista s okrouhlým obličejem. Vedle něho — četař, který Františka v noci dovedl. Vypadal moc unaveně; jeho mladistvá tvář byla bledá, měl kruhy pod očima. Všichni tři, seržant, muž v civilu i četař, byli neholení; kulaté tváře četařovy byly svaštělé jako jádro dozrávající broskve a důstojnosti mu nedodávala ani uniforma ani těžká pistole.

Civilista vznesl zrak z rozložených lejster.

— No, jo, Kowalski — pověděl, a v jeho hlase zazněla upřímná nota. Svaštíl čelo: Těžká věc s vámi.

František mlčel; zamračil se, opřel se o přepážku a díval se na civilistu.

— Zlé je to — opakoval civilista. Zakroutil hlavou: Skutečně zlé s vámi.

— Co jsem k čertu udělal? — zeptal se František.

— Nejste snad spokojen? — zeptal se četař. Vysunul podbradek a patřil na Františka takovým zrakem jako malý chlapec, který se připravuje na boj s protivníkem.

— Já se chci dovědět: co jsem udělal? — opakoval František.

— A já — řekl seržant — chci, abyste mi řekl, jestli jste spokojen nebo ne?

— Ano — přitákal četař. Řekněte: nejste spokojen s režimem? Co? Jste spokojen nebo ne?

— Člen strany — řekl civilista a rozhodil rukama. — Bývalý partyzán, důstojník a co? Když se tak na vás někdo dívá, pomyslí si: slušný, klidný, jistě dobrý soudruh. Ale jděte hloub: najdete — nepřítele. Strhl jste si masku, Kowalski . . . — Praštil rukou do hromady papírů. — Tak je to — řekl. Demaskoval jste se a konec.

— Já? — vyjekl František. — Já jsem se demaskoval? Co to všechno znamená?

— Nejste snad spokojen? — zeptal se četař. — Řekněte: nejste spokojen se systémem? Nebo s policií?

Civilista vstal. Stál široce rozkročen a díval se Františkovi přímo do očí.

— Urazil jste stranu — řekl klidně. Urazil jste uniformu, kterou nosí lidová policie. Urazil jste lidově-demokratické Polsko. Křičel jste, že všechno máte někde; urazil jste stranu a lidovou vládu takovými slovy, že se je stydím opakovat. Všechno bylo pojato do protokolu. Vzpomínáte si? Vy, jak vychází najevo z vaší legitimace, člen strany, soudruh, jste urazil náš režim, naši lidovou vládu. Tím jste ukázal, co opravdu jste, p a n e Kowalski. Přečtěte si to a podepište. Potom nám zaplatíte útraty a půjdete domů. Uvědomíme tajemníka vaší stranické organizace. Pošleme mu kopii protokolu. A teď — prosím.

Dal Františkovi papír a pero.

— Bože — blekotal František. — Je to možné?

Třásla se pod nim kolena a srdce mu bušilo někde v krku.

— Představte si, že ano — řekl seržant. Podíval se na Františka bledého jak plátno a křivě se usmál. — Nehrejte nám tu komedii — řekl ostře. Něco jiného si myslíte a něco jiného mluvíte. My jsme tady od toho, abychom se nedali natchytat na takové fígle. Dnes křičíte svinstva na ulici, zítra se stanete špionem. Přečtěte si to a podepište.

— Lidi — křiknul František. — To není přece možné, abych tak křičel. To je nějaký omyl. Nevěřím, že jsem křičel takové věci.

— Já jsem to slyšel — řekl četař. — A když se vám to nelíbí tak jen řekněte.

— Nikdy tak nemyslím.

— Ale křičel jste to — řekl civilista. To jsou vaše slova. Jenom, že se je stydím vám opakovat, soudruhu.

— Co má strážlivý v srdci — řekl seržant — to má opilec na jazyku. Sám asi víte nejlépe, že je tomu tak.

— Omyl — řekl ochraptěle František. Pohybem, který připomínal slepce, podnesl dlaň k očím. — Omyl.

— Ano — řekl civilista. — Zmýlil jste se. Zmýlil jste se, jestli jste si myslel, že se nepřítel nemůže odhalit.

František se podíval na papír, který mu předložili. Snažil se něco přečíst. Ale písmena mu skákala před očima a slévala se v jedinou beztvárovou a nečitelnou masu. Najednou se mu zdálo, že všechno kolem něho je vymyšlené a nepravdivé. Přimhouřil oči, a když je za chvíli otevřel, uviděl nad sebou schýleného seržanta. O kousek dál stál muž v civilu, vedle něho četař. Jejich obličejové byly plny opovržení.

— Tady — řekl seržant a ukazoval na místo, kde se má podepsat.

— Já... — začal František. Ale náhle umkl; uvědomil si, že je na konci svých sil a nebude schopen říci být jedno jediné slovo navíc; nebude se moci ani bránit ani prosadit u těch lidí. Daleko na chodbě někdo bouchal pěstmi do dveří a ryčel: „Pusťte mě. Pusťte mě“. Tu si František pomyslel: „Pryč odsud. Pryč za každou cenu“. Vzal pero a podepsal. Seržant vzal papír a hodil ho ledabyle na stůl.

Později, když mu vydávali jeho věci, slyšel, že mu něco říkají, ale neslyšel jejich slova lépe než bzučení much. Otevřela se v něm prázdnota, kterou nemohl zaplnit ani jedinou myšlenkou; zavazoval si kravatu, šněroval boty a navlékal pásek a pohyboval se při tom jako náměsíčný. Teprve když mu seržant otevřel dveře, slyšel jak mu říká:

— Na shledanou, pane Kowalski.

A vyšel na ulici.

V.

Ledový vítr, vanoucí od Visly, ho trochu osvěžil; byl mlhavý a chladný den, a vybledlé slunce, které se bezmocně odráželo od vlhkých střech, nedalo na jaro ani pomyslet; ani ve vychudlých a černých haluzích stromů nebylo cítit husté, vlhké šťávy země. František šel rychle, rozepjal svůj pomačkaný plášť; a bylo mu jedno, kam jde; měl jednu jedinou touhu; dostat se co nejdále od místa svých nočních muk. „Všechno je nešťastná náhoda“ — bručel pro sebe.

— „Všechno — blbost... Všechno se hned ujasní. K čertu! Musí se ujasnit. Hned vše vyřídím, zajdu, kam bude třeba...“ Všiml si veselých pohledů kolemjdoucích a teprve pak si uvědomil, že mluví k sobě nahlas; zapnul si kabát a zpomalil krok.

Ve výkladní skříni jakéhosi obchůdku uviděl tabulku: telefon. Zmáčkl kliku u dveří a vešel dovnitř: zvonek ve výklenku vydal falešné zvuky. Tmavá sklepní místnost čpěla dráždivě pachem staré zeleniny. U telefonu stála nějaká slečinka; František se postavil stranou.

— Ano, prosím — řekl neoholený majitel, ve špinavém kabátě.

— Chci si někam zavolat...

Obchodník mlaskl zklamáním jazykem a schoval obličej za noviny. „Všichni jdeme do...“ — křičel titulek. Za chvíli noviny obrátil: „Včerejší projev měl široký ohlas...“ Slečinka štěbetala do sluchátka špulic při tom ústa ve sladký rypáček:

— Dzidka? Ale ne? Ano? Co neříkáš? ... Právě, ona vždycky ... Nechci o ni říkat nic zlého, ale dalo se to čekat ...

Drnknuł zvonek nade dveřmi; František sebou trhl, jako by dostal ránu. Vešel chlapec; pod čepicí blýskala vychytralá kukadla. Postavil na pult baňku.

— Mléko a čtvrtku másla.

— ... Dzidka? S Romanem? Ano, já vždycky ...

— Mléko není. Mám brambory.

— ... vždycky jsem říkala ...

— A máslo?

— Není. Odpoledne bude kapusta.

— Zatelefonuji a všechno se urovná — pomyslel si František. Díval se zlostně na zmalovaný rypáček. — Brnknu tam, půjdu do práce a ty tam budou všechny starosti“.

— A sádlo?

— Sádlo není. Mám brambory.

— ... vždycky jsem říkávala Štěpánovi: „Dávej si na ni pozor, protože nikdy nemůžeš vědět, co tě kvůli ní potká...“

— Kdy bude máslo?

— A odkud to mám, k čertu, vědět? Mluvím o tom, co mám. Táhni.

Zase se ozval zvonek a trhl Františkem; hoch vyšel. Utíkal teď přes jízdní dráhu, pácl při tom nohama do kaluže; jeho boty byly větší aspoň o tři čísla. „Pitoma ten spratek — pomyslel si rozzlobený František — poláme si někdy nohy ... — Podíval se na hodinky: zpozdil se již o celou hodinu. — Telefonovat, telefonovat“.

— ... ty mě znáš a víš, že nerada mluvím špatně o jiných ženách, ale v tom případě ... Co? Ne Dzidka? Já vím, že ne Dzidka! Kdepak! Ale ta Vlada ...

Položil ruku na její rameno: obrátila se.

— Tři minuty — zavrčel. — Konec.

— Hulváte!

— Usmrkando!

Hodila na pult peníze a odešla. Předtím se na něho vztekle podívala a praštila dveřmi; zvonek mu zase drnčel v samém středu unaveného mozku. Omakaný kotouč s čísly se

pohyboval střídavě nahoru a dolů: jako kyvadlo. „Zdravotní středisko pro psy „Miluj zvířata“ — zabublal hlásek. „Promiňte“ — zamručel. Konečně vytočil správné číslo: slyšel stále krátký přerývaný tón — obsazeno. Odložil sluchátko a opřel se bezmocně o stěnu.

— Takově štěně, co? — řekl majitel obchodu. — Dnes jsou vejce chytřejší než slepice. Na něco takovou holku upozorníte, a ona panečku vám tak pusu otevře ažaž. — Mávl rukou. — Já jsem měl jinou výchovu. — Kdysi...

František začal znovu vytáčet číslo svého podniku. Konečně uslyšel známý hlas telefonistky a s ulehčením vydechl.

— Prosím.

— Tady Kowalski. Spojte mě se závodní organizací.

— Zase slyšel bzučení: tentokrát přerývané a rychlé.

— Obsazeno.

— Počkám u aparátu.

Přisunul si nohou stoličku a usedl. Majitel zase odložil noviny.

— Jo, pane — začal — já jsem ještě musel vlastnímu tátovi ruce líbat. Vždycky mi můj tatínek říkával: — Janku — jmenuju se totiž Jan — ty musíš poslouchat tátu, aby tě potom poslouchaly vlastní děti...

— Spojuji — štěkla telefoniska. A hned už také slyšel známý hlas: — ZetOeS (závodní organizace strany), ano.

— Tady Kowalski — křikl s radostí František. — To jsi ty, Pawlaku?

— Ano. O co jde?

— Poslyš, došlo k malému nedorozumění. Zadrželi mě.

— Na výpravě?

— Ne. Na policii.

— V rámci akce „Město — vesnice“?

— Ne. Normálně.

— Ahá: šťára.

— Ne. Údajný alkoholismus.

— Ale o boj proti alkoholismu se má přece starat Cebulak. Tebe jsme přece vyslali dělat akci družby měst a vesnic.

— Poslyš, nemá to nic společného s žádnou akcí... — hodil pohledem po majitelovi: jeho červeně lemované oči všechno napjatě sledovaly. — Já — vyjekl — soukromě.

Hlas ve sluchátku stoupl o tón výš.

— Soukromě, tak to je po akci, soudruhu Kowalski. Určili jsme tě pro akci město — vesnice a konec. Ať se to po druhé neopakuje.

— Dobrá — řekl František. — Hned přijdu a vše vysvětlím. Práci čest.

— Čest.

Zapadlo sluchátko. Františkovi bylo nesnesitelně horko: od košile až po ponožky prosakoval pojednou pot. Odpočítal drobné za telefon.

— Láhev limonády — poprosil.

Majitel se dobrácky usmál. Přimhouřil oko, jako by chtěl říci: „Ty, kamaráde si, nedělej ze známých dobrej den“ --

— Nemám — řekl. Podmáslí vám mohu dát.

— Dobrá, dejte.

— Mohu vám dát, ale až odpoledne. Ale mám trochu vlastního mléka, přenechám vám je.

— Tím líp.

— He, he...

— Copak: he, he?

— Nic, nic, jen pijte. Jsem už takový, že se vždycky snažím druhému rozumět.

A zatím co František pil, povídal majitel:

— Jen si, prosím vás, z toho nedělejte těžkou hlavu. Když vás zavřou, tak vás i pustí. Mne zavřeli ve čtyřicátém-pátém roce. Seděl jsem s jedním ruským majorem, který utekl od armády o přestrojil se za kominíka. „Nic si z toho nedělej Wanja — říká mi — jmenuju se totiž Jan — nic si z toho nedělej. Ať se ptají, na co chtějí: odpovídej — nevím. Dopadne to pak s tebou vždycky líp, než kdybys povídal. Jo, Wanja — říká mi — jmenuji se totiž Jan — sedím už po třiatvacáté...“

František odsunul skleničku.

— Kolik platím?

Počkejte, dopovím vám to. „Jo, Wanja — říká mi — seděl jsem už tolikrát...“

— Spěchám — zašeptal František. Podíval se na neholenou tvář obchodníka a teprve nyní si uvědomil, že vypadá asi stejně. — Kolik? — řekl pronikavým hlasem.

— Tři čtyřicet.

Zaplatil a šel.

— Haló, pane.

Obrátil se; majitel na něho mával s tajemným výrazem v obličeji. V jeho ztrnulém vzezření bylo tolik vážnosti, že se František jako očarovaný vrátil několik kroků.

— Odpoledne budu mít kávu...

Zase šel v rozepnutém plášti mokkými, zablácenými ulicemi. Zastavil se. „A já“ — pomyslel si. — „Já se jmenuji František...“ Uslyšel za zády pískot brzd a uskočil na stranu. „Na co čekáte?“ volal šofér. „Na ovace? Na socialismus?“ — řekl kdosi z chodníku. Lidé se radostí zařehotali; František zrudl a už chtěl něco odpovědět, ale v tom uslyšel známý hlas: — Nejste s něčím spokojen? Jen to řekněte otevřeně: s kým nejste spokojen? — Obrátil se; byl to týž četař, který ho v noci zadržel; odměřeným pohybem nastavoval ruku o doklady. František schoulil hlavu mezi ramena a běžel dál k červené zastávce, kde stála v dešti zmoklá, kysele páchnoucí skupinka lidí.

VI.

Prošel bránou, na které byl uveden název závodu a vešel do vrátnice. Vsunul svou kartičku do kontrolních hodin: černé, nestejněměrné číslice natiskly s hlomozem hodinu zpoždění. Přistoupil k němu vousatý stařeček vrátný, vycenil v přátelském úsměvu zežluklé zuby a zeptal se:

— Električka?

— Co — električka?

— Nemohl jste se dostat do električky?

— Proč se ptáte?

— Zpozdil jste se, soudruhu Kowalski... — Vzdychl a rozložil ruce: — Musím zadržet vaši kartičku — řekl smutně.

Odevzdal mu kartičku.

— Marná věc.

Chtěl již odejít, ale vrátný se mu postavil do cesty.

— Nejlépe bude — řekl dramatickým šeptem — když napíšete do ospravedlnění, že elektrika... — Přimhouřil tmavošedé oko: v houšti bělostných řas se vyjímalo jako hvězdička. — to nikdo prošetřovat nemůže — zašeptal. — V elektrikách bývá takový zmatek...

František zabručel něco nesrozumitelného a opustil vrát-nici; šel podél začernalé zdi z cihel, oblepené plakáty; usmě-vavé tváře údernic a úderníků; kolchoznic a kolchozníků se snopy; školáků a vojáků; diversantů a zrádných kněží; ku-laků a sabotérů, se dívaly přímo do jeho unaveného, neho-leného obličej, jako by se ptaly: „No a co teď, příteli?“ — Musel přivřít oči: otevřel je až u obrazu amerického vojáka propichujícího bajonetem korejské dítě; voják vypadal jako orangutan a dítě jako lenochod. Vzchopil se a prakticky po paměti se dostal do šatny; tam se rychle převlékl do šedé, zamaštěné zástěry. Potom šel do nedaleké kanceláře závodní organizace; byla umístěna v baráku postaveném zvláště pro tento účel v rámci brigád. Před dveřmi s tabulkou se za-stavil; ještě jednou přešel dlaní neholenou tvář, přihladil si řídnoucí vlasy, a jako by chtěl překonat všechnu slabost — dvojnásob energicky zaklepal.

— Dále — zahoukl bas.

František vstoupil. Za stolem se zvedl otlý muž s do-bráckou tváří; v obličejí měl šedou barvu člověka, který se do syta nenají, pohybuje se v uzavřených místnostech a vdechuje velká množství přetráveného kouře z cigaret; pře-vislé líce a krví podlité oči z věčného nedostatku spánku. Takový obličej mívají obyčejně všichni lidé, kteří byli pově-řeni péčí o duše jiných. Napráhl ruku; těžkou a zarostlou, ale teplou a přátelskou při stisku.

Sedni si — řekl. — A teprve když se František posadil, zeptal se: No, copak neseš dobrého?

— Dobrého? — opakoval František. Asi vteřinu se mu zdálo, že si tou otázkou z něho tropí žerty; ale potom se podíval na unavenou, dobráckou tvář svého tajemníka a mučivý noční sen se mu zdál pojednou neskutečný, ba směšný. „Vždyť je to všecko hloupost“ — pomyslel si. Úlevou vydechl: — „Konečně mohu mluvit s člověkem“. Pousmál se, poprvé za řadu hodin. — Došlo k malému nedorozumění — řekl. — Jde o to, že...

Někdo zaklepal na dveře. Tajemník zarazil Františka pohybem ruky.

— Moment... Dále!

Vešel mladičkový chlapec s ještě dětinským obličejem a hezky zježenou čuprinou. Uviděl Františka a přešlápl z nohy na nohu, jako by chtěl jít zpátky.

— Jen pojďte, Bližňáčku — řekl srdečně první tajemník a jeho těžká dlaň opsala při tom kruh. — Pojďte přece blíž a sedněte si... Přisunul mu židli a podíval se na chlapce s náklonností. — Copak vás tam ve Svazu mládeže učí jak se mají chovat panenky, nebo co? Sedněte si a mluvejte směle, po našem, po dělnicku...

Svazák Bližňáček si sedl. Podíval se krátce na Františka, potom přenesl zrak na špičky svých bot a díval se na ně neobyčejně soustředěně. Dlouho bylo ticho. Za stěnami monotonně hvízdaly obráběcí stroje a připomínaly hukot telegrafních drátů.

— Tak co je? — zeptal se nakonec tajemník. Praštil dlaní o stůl. — Tak začnete, nebo ne?

— Chtěl bych s vámi mluvit mezi čtyřma očima — vykoktal Bližňáček.

Tajemník zakroutil hlavou.

— To je starý soudruh — řekl slavnostně. — Můžete před ním mluvit o všem.

Bližňáček se podíval na Františka svýma modrýma očima, potřásl neposlušnou čuprinou a důrazně řekl:

— Jde o to, že Baněvič a Majewská — víte.

Tajemník zkameněl. Mráz mu projel po zádech a zacukal tváří. Nachýlil se k němu.

— To není pravda — řekl chraptivě.

— Ano.

Praštil pěstí do stolu, až všechno poskočilo.

— Není možné.

Bližňáček se podíval na něho svýma čistýma modrýma očima.

— Určitě.

— Odkud to víte?

— Viděl jsem to na vlastní oči.

— Ale přece... Majewská má muže, dítě.

Bližňáček se vítězně usmál.

— Právě — pověděl. — Právě.

— Viděl jste?

— Ano — řekl Bližňáček. — Nemají byt, tak to víte. Včera po práci, ve skladu — sám jsem viděl.

— Mluvili o něčem?

— Ano. Majewská říkala Baněvičovi, že nemiluje svého manžela, ale že se s ním nemůže rozejít, protože je těžce nemocný na souchotiny a někdo se o něho musí starat. A on, Baněvič ji řekl, že nemá byt. Dodal, že s tím není spokojen.

— Není spokojen? — tajemníkův hlas zahřměl jako ozvěna.

— Ne.

Tajemník si otřel čelo a olízl rty. Shrbil se; vypadal jako člověk, kterému vzali nejsvětější věc.

— No, tohle — pronesl a jeho zvučný bas zazněl jako šepot starce. — Ve skladu — po práci? ... A co jste dělal po práci vy, Bližňáčku?

Bližňáček zvedl hlavu.

— Vedl jsem diskusi — řekl. — „Láska v životě sovětského člověka“. Prohodili jsme si to s Plaskotem; on měl za mně především „Les v životě komsomolce“.

— Ve skladu, po práci — opakoval tajemník a nevěřil vlastním uším. — Baněvič — náš soudruh... Zase udeřil pěstí do stolu: František s Bližňáčkem poskočili. — A tady — zvolal. — Na pracovním místě. — Vyskočil za stolem a přiběhl k Bližňáčkovi s napřaženou rukou. — Děkuji vám

jménem organisace — řekl, třesa jím. — Chlapče, vlast ti toho nikdy nezapomene. Čest.

Bližňáček vstal a šel nastavovaným krokem ke dveřím. Tam se na chvílku zastavil; zvedl levou pěst. „Odkud to znám?“ pomyslel si náhle František. — „Odkud to znám?“

— Práci čest — řekl hlasitě Bližňáček.

— Práci čest — odpověděl týmž tónem tajemník a také on zvedl levou pěst. František si zase myslel: „Kde jsem to už viděl?“

Bližňáček zavřel za sebou dveře a pevně našlapuje prošel chodbou. Tajemník seděl chvílku nehybně a jeho oči byly prázdné a slepé. Potom se obrátil k Františkovi; mlčel, až jeho zřítelnice znovu naplnilo světlo.

— Vidíš — řekl unaveně. — Člověk tady sedí za psacím stolem jakoby nic, a kde se nenadáš, čeká nepřítel... — Zabubnoval neohranými prsty na skleněnou desku. — Musíme být bdělí — dodal. — Pořád musíme být bdělí, Františku. Lidé nejsou u nás dost uvědoměli; uchylují se, podléhají šeptandě, lehce se lomí... Takový Baněvič. Poslali jsme ho na agitační akci do dolů — zhostil se svého úkolu. Na akci lomy, — dokončil ji. Při odstraňování trossek ve Varšavě byl nejlepší ze všech, dostal dokonce diplom. V ochotnických kroužcích pracuje jako čert; tančí, zpívá, hraje — někteří dokonce tvrdí, že má velký talent. Podíváš se a pomyslíš si — zlato, ne soudruh. Ale hle, najednou — bum.

Zase schoval tvář do dlaní. Ústa mu zkroutil smutek. „Neměl bych ho v takovém okamžiku vyrušovat“ — pomyslel si František. Ale polkl slinu a řekl:

— Poslyš, musím už jít po své práci — od rána jsem tam nebyl. Všechno, co ti chci povědět, zabere sotva pět minut. Tak tedy včera, když jsem se vracel domů ze schůze na okrese, potkal jsem starého přítele, se kterým jsme společně bojovali v lese. Ostatně, musím dodat — výborný člověk, zástupce našeho velitele; teď je ředitelem velké stavby kdesi na venkově... — Na chvílku se zarazil a těžce oddechl. — Už to tak bývá; hora s horou a člověk s člověkem a tak dále... Zašli jsme do malé restaurace, aby-

chom si zavzpomínali na staré časy, a — nemám co ukryvat — dostal jsem se do podnapilého stavu. Pak jsme se rozešli...

Někdo zaklepal na dveře a František se zarazil.

— Dále — řekl tajemník.

Dveře se tiše pootevřely; někdo se podíval dovnitř, a když spatřil, že tajemník není sám, chtěl místnost zase opustit. Ale tajemník opakoval:

— Dále, jen dále.

Vstoupil malý, hubený pán s překrásně prošedivělou hlavou a nervosníma rukama.

— Co si přejete, pane Jařembowski? — řekl tajemník. Jen žádné okolky, sedněte si.

Důstojný pán usedl a složil své nervósní ruce v klín. V jeho šedivých vlasech se odráželo umělé světlo neonové žárovky.

— Copak nám nesete, pane Jařembowski? — zeptal se tajemník. Podíval se na Františka a plácl si dlaní do čela. — Ach, vy se přece neznáte, pravdaže. Náš nový vrchní účetní — pan Jařembowski; soudruh Kowalski — zástupce šéfa technické kontroly. Pan Jařembowski je naším novým zaměstnancem — objasnil Františkovi. — Bezpartijní aktivista. Bude u nás v rámci celopodnikové akce vést pěvecký kroužek.

— Ano, právě — dodal pan Jařembowski. Usmál se na Františka. — Snad si také přejete?

— Copak?

— Možná se, vážený pane, ráčíte stát členem a zpívat?

— Já? — podivil se František.

— Ale samozřejmě, copak na tom vidíte divného? — řekl Jařembowski trochu dotčeně. — Jakým hlasem ráčíte disponovat? Baryton? Tenor? Asi baryton; na bas mi, milý pane, — promiňte, jestli se vás nechtě dotknu — nevypadáte. Dnes po práci máme první zkoušku — „Pochod nadšenců“. Tak co?

— Až někdy bude příležitost — prohodil František. Jařembowski sklonil uctivě svou šedivou hlavu.

— Budu čekat na vaši laskavou odpověď — řekl.

Tajemník se zeptal:

— Co nesete dobrého, pane Jařembowski? Jen ven s tím; po našem, po dělnicku.

— Ale laskavý pane — řekl hlasem plným radosti Jařembowski; spokojeností jak by omládl. — To je pro mne velká čest — mám na mysli vaši laskavou formulaci „po našem“ — ale, vidíte, milý pane — studem sklopil oči — já, bohužel, totiž ne z přesvědčení, ale abych tak řekl, jistě mi rozumíte — nikdo si nevybírám matku nebo vlast — já jsem... byl jsem velkostatkář. Totiž už od dětství jsem myslel pokrokově, hlavně na levici, ale... — nádherným gestem roztáhl ruce.

— No tak — řekl tajemník. — Copak je slyšet nového?

Jařembowski spletl s chrastěním nervósní dlaně, které se jakoby osomostatnily a mlaskl rty.

— Právě — řekl deprimovaným hlasem. — Jde o to, že nic dobrého. Jistě mi správně porozumíte, není to snadná věc pro mé svědomí, velmi toho lituji, ale na druhé straně — rozumějte mi dobře, jsem ve velmi špatné situaci — povinnost Poláka, levičáka...

— Směle, směle.

— Balík — vyhrkl Jařembowski.

— Jaký balík?

— Malinowska, ta z učtárny. To znamená: z mého oddělení — doplnil skromně Jařembowski a pohnul při tom zase významně hlavou.

— No a?

— Vážený pane, právě jste trefil, abych tak řekl — jádro věci. Právě: No a?

— Nerozumím.

Jařembowski se udeřil v prsa.

— To je má vina, milý pane, má vina. Zřejmě jsem se dost dobře nevyjádřil o tom, co mám na mysli. Malinowska z učtárny dostala balík.

— Odkud?

Jařembowski zaryl do podlahy špičky svých bot. Zvedl ruce, jako by se odvolával na nespočetný dav svědků.

— V tom to vězí — řekl pronikavým hlasem. — Ze Západu.

— Ze Zá-pa-du?

— Ze Západu. Konečně — ona se tím netají. Sama mi to řekla. Dokonce mi nabídla cigaretu, kterou jsem si v zájmu věci dovolil vzít... — Sáhl do horní kapsičky kabátu, vytáhl odtamtud cigaretu a položil ji před tajemníka. — Prosím — to je ona.

Chvíli se na sebe dívali a měřili se pohledy. Potom tajemník pískl.

— Ták je to tedy?

— Ano prosím.

Zavládlo hluboké ticho. Hodiny na stěně únavně tikaly. Někde v montážních halách zkoušeli silný motor, pouštějíce jej na plné obrátky; hluk co chvíli slábl, aby se potom novým pronikavým řevem vtíral do hlavy.

— Balík — řekl zamyšleně tajemník. Jemně zvedl konečky svých prstů cigaretu k očím a ze všech stran ji pozorně prohlížel; obracel ji, potom k ní číchal, zakroutil hlavou — a odložil ji stranou.

— Cigareta — řekl — zatracená věc, a kdo ví, co ještě. Vždycky to tak začíná; cigarety, balíky, punčochy, kdesi cosi a potom se ukáže...

Náhle zmlkl a jeho obličej zvažněl, jako by za chvíli měla z jeho úst vyjít ohromná a nová myšlenka, jediná svého druhu. Jařembowski ustrnul a Františkovi — který se díval na něho se strany — se zdálo, že jeho tělo ztuhlo na kámen. Zavládlo smrtelné, napjaté ticho; zdálo se, že ztichl dokonce i tikot hodin.

Děkuji vám, Jařembowski — ochraptěle řekl po delší přestávce tajemník. — Naše organizace se bude touto věcí zabývat.

Vstal.

— Děkuji — dodal. Potřásl mocně rukou druhého; a když se už Jařembowski nesl ke dveřím tajemník mu ještě zopakoval: — Děkuji vám, pane.

— Ale, ale — vzpomněl si Jařembowski. Obrátil se na Františka. — Co bude s naším kroužkem?

František stiskl čelisti.

— Potom, uvidíme — řekl.

— Děkuji — křikl tajemník. Přisunul svou židli blíž k Františkovi a placl ho po koleně. — Co ty na to říkáš? Pokrčil rameny.

— Nevím. Hodně lidí dostává odtamtud balíky.

Tajemník se na něho výsměšně podíval.

— Balíky — opakoval. Nachýlil se, ztlumil hlas až na šepot: — Ty je neznáš.

— Koho — je?

— J E.

— Vždyť ty balíky jsou snad kontrolovány, ne?

Povýšený úsměv zůstal v tajemníkově obličejí.

— Neznáš je, a — konec... — pověděl. Jo, ale copak ty neseš dobrého? Říkals něco, že ti hapruje akce.

— Žádná akce — řekl vztekle František. — Zadrželi mne včera na policii, rozumíš?

— Tebe? Na policii?

— Ano, mne.

— Proč?

Do Františka jako by jehlou píchl. Vstal.

— Poslyš, Jene — řekl. Položil ruku na jeho rameno.

— Znáš mne a nemusím ti snad říkat, kdo jsem a co a jak smýšlím a proč jsem ve straně. Ale včera jsem se pořádně opil... — Udělal několik kroků, potom obrátil svou tvář zase k němu. — Urazil jsem včera stranu — řekl ztrnulým hlasem.

— Ty?

— Já.

— Člověče... hekl tajemník. — Člověče: cos říkal?

— Řekl jsem — pokračoval František dívaje se na stěnu — že nám všechno může. Říkal jsem ještě něco daleko horšího; ale i oni se, tam, na policii styděli to zopakovat. A já si na to nevzpomínám. Hněv mne na chvíli omráčil; a všecko, co jsem právě v těch okamžicích vykládal, uteklo mi z hlavy; prostě — prázdnota.

— Člověče, člověče — koktal tajemník. — Cos to jenom udělal? ... Na kterém komisařství to bylo?

— Čtyřicátém druhém.

— Ach — řekl tajemník s ulehčením. — Aby tě, bratříčku, všichni čerti vzali, ale máš ty štěstí. Hned si tam zazvoníme; mám tam totiž známého, kolegu — snad se podaří dát všecko do pořádku.

Chopil sluchátko; František však ho vzal za ruku.

— Ne — řekl. — O to přece nejde, Jene.

— Tak co?

— Nechci takhle celou věc řešit, Jene. Mají to tam všecko zaprotokolováno; je tam — černé na bílém, že jsem nepřítel, chápeš? — Zakýval hlavou: — To se musí řešit jinak. V této chvíli nemohu ani sám sobě věřit. O tom musím rozhodnout strana.

— Strana?

— Ano. Lidé, naši soudruzi, musí mi dát za pravdu, víš? Lidé mi musí říci, že mi věří tak jako dosud. Že sem patřím. Zítra je schůze: dej mou věc na pořad jednání. Poslyš — mám syna, dospělého syna, který je ve straně. Mám dceru, která také jednou vstoupí do strany. Moje děti mi musí důvěřovat. Jim nikdo nemůže říci: „Tvůj otec je takový chlap, který něco jiného říká a něco jiného si — myslí...“ Jestli jsem snad skutečně něco takového řekl, tak sám nechápu, jak se to stalo. Nemyslím tak. Nikdy jsem něco takového nemyslel — jinak bych nestál teď tady, před tebou. Jednota myšlenky, slova a činu; to dělá člověka. Tak rozumím věrnosti a člověku... Chápeš mě, Jene?

— Chápu, samozřejmě, že chápu — řekl onen. Díval se do okna, tabulemi se prodíralo sporé denní světlo a tady, uvnitř místnosti bojovalo s hysterickým třepotáním neonové žárovky. Tajemník složil hlavu do dlaní. — Hnusný den je to dnes — řekl. — napřed ty, potom Baněvič s Majewskou, pak ten balík... Když se na to díváš povrchně — balík, tak co. Zaplombovaný, zapečetěný a kontrolovaný i proclebný; někdo by mohl myslet, že je tomu tak. Ale tu, bratře, čert ví, k čemu to povede... — Podíval se na Františka vyčítavým pohledem. — Člověče — řekl vztekle — copak mám málo starostí? Jen řekni sám a dej mi za pravdu. Tu Baněvič, tu balík, tu jiná potvora — aby to čerti... —

Bubnoval prsty do stolu; v halách zase vzrůstal a slábl strašný hukot motorů. — A proč ses prořekl? — zeptal se tajemník.

František najednou ustrnul, jako by ho ze všech stran obložili ledem.

— Cos povídal? — vyhrknul.

— A proč ses vlastně prořekl? — opakoval tajemník a díval se do zakouřených tabulí. — Ty, bratře, uvědom si; jsi soudruh? — jsi; legitimaci máš? — máš; zaměstnání máš? — máš; tak se sakra chovej jako soudruh. Ale ty místo toho hned jedeš na plno: „Věřím, nevěřím, může mi to . . .“ A kdo se tě na to, zatraceně, kdo se tě na to ptal?

Těžké těžítko z bronzu mu proletělo kolem hlavy. Rozbila se tabule; hukot motoru se dral dovnitř čerstvou, silnou vlnou.

— Lumpe — zasyčel František. Přiblížil se k němu s prsty sevřenými v pěsti. — Tak ty tak? První tajemník? A ty takhle mluvíš? Já tě. . . Já zítra. . . na schůzi . . . všem. . .

Ubíral se už ke dveřím červenou, hučící mlhou.

— Františku — zvolal tamten. — Františku, přece já nic. . .

Ve dveřích se střetli se svazákem Bližňáčkem.

VII.

Schůze základní organizace strany začala příští den v pět hodin odpoledne. František sotva stačil sníst oběd v závodní kantině a trochu se umýt. Zapínaje si po cestě knoflíky, doběhl do přeplněného sálu; byl to velmi malý sál a nashromáždilo se v něm už tolik kouře, že přes jeho hustý závoj sotva bylo možno rozeznat vlídné tváře hodnostářů, usmívající se z obrazů; a rozradostněné tváře údernic a úderníků měly v sobě něco tajemného a neproniknutelného. Připomínaly obličej z portrétů starých mistrů. Za stolem, prostřeným červeným praporovým plátnem, ve kterém bylo hodně děr od nepozorně hašených špačků, seděl už první tajemník — soudruh Pawlak, jeho náměstek — mladý inže-

nýr s nepokojnou tváří králíka, dva soudruzi z výboru a delegát okresního výboru strany. František se musel prodírat mezi těsně nastavenými židlemi, ale nakonec našel volné místo a sedl si. Jeho záležitost byla na pořadu třetí. První tajemník si zjednal klid v sále rozhodným pohybem ruky a vstal.

— Zahajují schůzi základní organizace strany v závodech na výrobu nákladních automobilů „Lepší zítřek“.

Nastavil ruce k potlesku, ale ještě než se dlaně spojily — tleskal už celý sál. Trvalo to dlouho; potom potlesk postupně končil.

— Vzhledem k tomu — řekl a jeho zvučný bas zaplnil každý koutek zakouřeného sálu — považují schůzi za zahájení. Na pořadu jednání je sebekritika soudruha Jablonky; záležitosti soudruhů Gierwatowského a Kowalského; volné návrhy a diskuse. Chtěl by někdo ze soudruhů požádat o doplnění pořadu jednání?

Ale ještě než kdokoli mohl něco odpovědět, první zatleskal. Ovace trvaly několik minut; potom se zvedl soudruh Jablonka.

— Soudruzi — spustil vysokým napjatým hlasem. — Řeknu prostě, po našem, po dělnicku — chybil jsem. Ať už člověk na to myslí a myslí, vždycky je lepší říci jako pořádný člověk hned: chybil jsem a konec. Protože člověk si někdy pomyslí: snad bych to měl udělat tak? A takové různé myšlenky přicházejí člověku do hlavy. A nač? Ptám se: a nač? Občas si člověk přece pomyslí: udělám to tak a tak, pak se ale ukáže — chybil. Proto já to řeknu hned, prostě, po dělnicku — chybil jsem a konec, ať je to, co chce. — Zvedl hlas o tón výš. — Soudruzi — zvolal. — Byl hlad, byl kapitalismus, byla bída, lidé umírali hladem, otékali — sám jsem to viděl na vlastní oči, soudruzi. Až přišel člověk jménem Lenin. A lidé se probudili, soudruzi. Sami víme, jak tomu je dnes, a víme, že bude líp. A já jsem chybil, soudruzi. Už jako dítě — chroustům jsem trhal křídýlka, muškám; a s kočkami a žábami, s těmi jsem už dělal takové věci, že abych to řekl přímo — nebavil jsem se po našem. Pod mým oknem kdysi umřel člověk. A víte, soudruzi, že soudruh

Stalin řekl: člověk — to zní hrdě. Doby byly zlé. Byl hlad, a bída, a kapitalismus; až přišel člověk jménem Lenin. A po druhé — soudruzi — dodá kovárna lopaty k odeslání ve stanovené lhůtě.

Umlkl. Lidé se probudili. Mohutné ovace otřásly sálem; tleskali všichni, dokonce i ti, které spánek na začátku schůze lehce umožnil; rozhlížejíce se nepřítomnými a překvapenými očima tleskali co nejsilněji, aby co nejdříve vystřízlivěli, zapudili zbytek spánku se svých víček a sledovali průběh schůze. Někteří soudruzi měli slzy v očích a nahlas fňukajíce, smrkali do kapesníků. Staříček už vedoucí skupiny svařečů se probudil poměrně pozdě; protřel si narychlo oči a zvolal: „Ať žije!“ K tomu hned někdo dodal: Ať žijí sovětsí svařeči — budovatelé Dněprostroje“; volání blesku rychle převzal celý sál a několik set hrdel po několik minut vyraželo volání slávy budovatelům Dněprostroje, Magnitogorsku, Komsomolsku; slávy horníkům Donbasu; uctilo kubánské kozáky, kolchozníky na Ukrajině, běloruské partyzány, sovětské vědce, sevastopolské námořníky, hrdinné obránce Stalingradu, badatele za polárním kruhem, Lysenka, Mičurina a Olgu Lepěščiňskou; nakonec provolali slávu práci Josefa Stalina v oboru jazykoznanství.

Po sebekritice soudruha Jablonky panovalo v sálu srdečné ovzduší. Lidé si vyměňovali úsměvy; nabízeli si navzájem cigarety; živě a s uznáním komentovali Jablonkův proslav. Po chvílce v tom samozřejmém chaosu se ujal slova první tajemník: objasnil několika slovy svůj názor na Jablonkovu záležitost, vyslovil současně uznání jeho upřímnosti a horoucí odvaze. Dalším bodem pořadu byla záležitost soudruha Gierwatovského. Ale ještě než si už stojící Gierwatowski mohl sesumírovat myšlenky a promluvit, vykřikl někdo ze sálu:

— Soudruh Nowak má teriera, který se jmenuje „Samba“. Táhá se: proč „Samba“? S tím je už konečně třeba skončit.

František poznal po hlase Bližňáčka.

Ozvalo se volání — To patří do volných návrhů. — Do volných návrhů.

— Proč bychom čekali až na volné návrhy? — křičeli jiní. — S takovými věcmi je nutno skoncovat hned a pořádně. Dnes „Samba“ a zítra? Korejské děti bombardovat napalmem, že?

— Více bdělosti, soudruzi!

— Pobuřující.

— Samba!

— Škoda, že ne bomba!

— Tak to odtamtud přichází vaše nadšení, Nowaku?

— Tančíte z řady!

— Byl hlad, byla bída, byl kapitalismus...

— Odevzdejte legitimaci!

— Takoví stříleli na Koreji do žen a dětí!

— Soudruh Nowak se zvedl a třesoucím hlasem vysvětlil, že psa koupil už s tímto jménem, a když se ho snažil volat „Kytice“ — tak pes na to nereagoval a jednou dokonce pokousal tchýni nohy; sliboval však, že ode dneška začne psa jmenovat „Burek“, i kdyby to mělo vést k nejvážnějšímu odříkání. Po chvíli neslýchané vřavy schůze pokračovala.

— Jo, soudruzi — začal Gierwatowski: šedivý zámečník s mohutným plnovousem — budu mluvit krátce, po našem. Jsem prostý člověk a nemám rád dlouhé povídačky... Zepřítám se krátce: je to pravda, že člověk pochází z opice?

V sálu bylo jako po vyměření. Lidé se tupě dívali jeden na druhého s výrazy pravého zděšení. Brvy delegáta okresního výboru se octly až u vlasů; králičí obličej druhého tajemníka se změnil v nehybné stadium rýpáku. Jako první se ozval Bližňáček — byl na schůzi přítomen jako delegát organizace mládeže.

— Soudruh Zamodžiňski sbírá nálepky z láhví...

— Zticha, soudruhu Bližňáčku — sesypaly se hlasy. — Až do volných návrhů. Teď ať mluví Gierwatowski. Tak do toho, soudruhu Gierwatowski.

— Do toho — řekl delegát z okresu.

— Do toho — řekl Pawlak.

— Do toho — pověděli současně Bližňáček a druhý tajemník.

— No, však říkám — ozval se Gierwatowski. — Je pravda, že všichni pocházíme z opice?

— Z opic, ne z opice, soudruhu Gierwatowski — opravil Bližňáček.

Gierwatowski se obrátil.

— Z čeho?

— Z opic.

— Dyk říkám: jestli z opice.

— Moment — řekl delegát z okresu: jeho obočí se už vrátilo do původní polohy. — Ale nač se vlastně ptáte?

— No, jak že to je: pochází člověk z opice?

— No a?

Gierwatowski zrudl vztekem.

— Přišel za mnou syn a říká: „Táto, je to pravda, že člověk pochází z opice?“. „Jdeš smrade — říkám — když tě nakopnu, tak tě opice přejdou. Maž se učit“. „Když nás to učí“ — povídá — „opravdu, je to v knížce“. „Kde?“ — říkám. — Nářez jsi už dlouho nedostal, vidíš? „A tady“ — říká. Beru, čtu to, očím nevěřím; čtu a myslím si: „Copak jsem se zbláznil na stará léta? Anebo schází kolečko v hlavě tomu, co to vytiskl?“ Stojí vám tam napsáno černé na bílém — z opic a konec. Smrkovi jsem dal přes palici a sám jsem šel v neděli do zoologické zahrady.

Odmlčel se.

— No a?

— Je to možné?

— Co má být možné?

— Že pocházíme z opice?

Zapletl se do toho Bližňáček; čupřina se mu zježila jako štětka.

— O co vám jde, Gierwatowski? Copak vám není úplně jedno, čím byl váš pra-pra-dědeček? Není to otázka společenského původu, ale vědy. Tak to musíte chápat.

Obličej Gierwatowského zfialověl; krk mu zrudl a vousy poskočily nahoru.

— Hovno — zavyl. — Mlč, klacku. Můj děda byl kovářem u Gerlacha a neber si ho do huby.

Pohrozil mu obrovskou pěstí. Ozvalo se volání:

- Podvratná činnost!
- Chce oslabit bdělost!
- Agent!
- Oznamit to bezpečnosti! Nemáme se proč s ním mazlit!
- Nepřítel!
- Kolik dolarů jsi za to dostal, Gierwatowski?
- Známe je: tady o opicích — a za zády — písek do strojů.
- Soudruzi, nedejte se omámit!
- Byl hlad, byla nouze, byl...
- Ticho, soudruzi — zvolal delegát z okresu. Obrátil se na Gierwatowského: Vaší záležitostí se bude zabývat výbor... — Hleděl chvíli na něho. — Strana to od vás neočekávala — prohodil suše. — Ponesete následky.

Gierwatowski si sedl a mhouřil při tom oči. První tajemník oznámil:

- Záležitost soudruha Kowalského.

František se zvedl. Rozhlédl se dokola; pro spoustu kouře neviděl jediné tváře; všecky se mu zdály daleko, neznámé a neživé.

VIII.

Z temných ulic vyrazil vítr; zvedl útržky plakátů a proháněl je po prázdném nádvoří. Druhá směna už pracovala: vítr, hukot motorů a potom zase vřískot obráběček hlušil uši. František minul bránu a vyšel na ulici; vedla daleko do tmy a kdesi daleko — na jejím konci — se v mrtvých kruzích plynových lamp potáceli pijáci; jejich stíny — se střídavě krátily — plazily po zemi, a potom zase prodlužovaly — sunuly po slepých oknech domů. Dláždění bylo vlhké a lesklé. František se díval pod nohy; v kalužích — jako tlustí chrobáci — plavaly hvězdy. Z jednoho vchodu vyšel pasák:

— Vašnosta, — oslovil ho zvedaje čepici — mám dnes volnou nevěstu...

Mlčky ho odpudil a šel dále. Zvedl hlavu a ze všech sil načerpal vzduch; někde uprostřed jeho plic tkvěl ocelový trám. Vrávoravě šel dále; díval se na noční oblohu, bylo mu pak líp a lehčeji. Nad střechami se smutně krčil mdlý měsíc; mračna soustavně houstla — mazlavá a černá — dávila nemocné hvězdy i napěchované město. Zvoníc podkůvkami, prošla vojenská hlídka. Měsíc náhle zmizel, zastínil ho špinový mrak; vojáci ho minuli — dívali se nedůvěřivýma očima do mlhy a vlhké prázdnoty.

„Konec. Tečka. Tehdy svítil týž měsíc. Bylo jaro; nedo-
nošené a churavé jako letos. Nebe bylo šedé, zem černá, i
stromy; jen stopy po kulkách — světlé jak mléko a čerstvé
— připomínaly jaro. Tak tomu tehdy bylo. Stáli jsme s Jiřím
před bunkrem. Měli jsme dobrý bunkr: se sosnovým stropem
a zabaveným divanem, spalo nás v něm asi čtyřicet. Jiří mi
řekl, abych šel do velkostatku — tři nebo čtyři kilometry
— dohlédl na rekvisici a přinesl trochu tuku a mouky. Vy-
bral jsem si tři muže a už jsme se chtěli vydat na cestu
— čím větší tma, tím líp; čím blíže k srdci noci —
tím líp; lidi, které potkáte v noci, rychleji zapomínáte, i když
si je lépe pamatujete na začátku. Už jsme odcházeli. Tu vy-
šel náš ošetřovatel. „Přineste trochu lihu na omývání ran“
— řekl a postavil před nás plechovku. Rozzlobil jsem se.
„Do hospody mám jít, že? — zeptal jsem se“. — „Blbče:
půl kilometru před velkostatkem je lihovar. Znáš vedoucího,
naš člověk, bydlí hned vedle — v malém domku. Na nic se
ptát nebude. Už nejednou pomohl partyzánům...“ Dal mi
plechovku; v bílém plechu se odrazila tupá huba měsíce.
Proběhl mi mráz po zádech, bylo v tom něco odporného.
„Je ti zima?“ — zeptal se Jiří. „Ne“ — odpověděl jsem.
„Dám ti svůj kožich“. „Děkuju, já si už poradím“. — Šli
jsme. Byli jsme čtyři; já a tři chlapci, táhli jsme baťohy —
největší, jaké jsme jen našli. Hoši byli ještě mladí: dva z dě-
diny, jeden — chytrá hlava z Krakova, neměl jsem ho rád.
Měl pár zlatých zubů, něco potkaního v obličeji; potily se
mu pracky a marně si je potíral lihem, čímž vyvolával hněv
ošetřovatelův; od velitele už také dostal pár pohlavků. Proč
si ho vlastně tak dobře pamatují?“

Pod stěnou domu ležel opilý s obličejem v tom, co sám vyzvracel. František se automaticky zastavil, schýlil se k němu; cloumal dlouho ramenem do němoty zpitého muže, ale bezvýsledně. Na stěně domu napsal někdo kostrbatými písmeny křídou: Maňka je kurva. Bydlí v přízemí. Dvakrát zvolal. Kousek dále: Ruce pryč od Koreje. A ještě dále: Miny nejsou. Seržant Blotňák. Po kluzké vozovce se šinulo matné světlo automobilu; nad městem zářil rudý neon: Mládež čte „Sztandar Młod.h“; dvě písmena se už dávno přepálila, vypadalo to jako díra v chrupu. František pokračoval v cestě; děvčátko se smrtelně bledou tváří se zeptalo:

— No ták: kampak jdeš, chlapče?

Pak přišlo bláto a neproniknutelná tma; František se bezmyšlenkovitě brodil kalužemi a půda pod jeho nohama vztekla bublala a mlaskala. V jednom okně v přízemí se svítilo, po záclonách se ploužily stíny tančících a přijímač vrískal: „Tím mostem nad řekou...“ Někdo se dobýval do baráku: „Pane Skowron. Pane Skowron...“ František zabočil vlevo; tam bylo světlo — ostré, prudké a syčící — zaměstnanci pouliční dopravy svařovali kolejnice v zatáčce; zaplaveni modrým světlem, v modrých maskách, vypadali jako zjevy z jiné planety.

„Už vím, proč jsem neměl toho chlapce rád: byl rutikář, znal tisíce, miliony vtipů — na každý den, příležitost, nebo slovíčko. Kdysi vyprávěl takový — kdysi? — v onu noc právě: dvacetpět dělníků přenáší ohromnými kleštěmi — v noci jako tato — dlouhou kolejnici pouliční dráhy. Křičí: Hej-rup, Hej-rup. Kolejnice se posouvá kupředu — metr po metru. Přejde vedoucí staveniště a kroutí hlavou: „Tak se to, páni, nedělá“. Zvedá docela sám kolejnici a nese ji dvacet metrů. Dělníci se usmívají jakoby nic. „Síla, to není kumšt“ — říkají. — „Ale postup“. Smrad. Tehdy vyprávěl zvláště hodně a nakonec jsem mu řekl: „Co bys tak řekl na to, abys zavřel hubu, he?“ Ves už byla blízko; dali jsme se k lihovaru; po dlouhém bouchání vyšel správce — měl na sobě kalhoty a kožich, obličej měl oteklý spánkem a pořád mhouřil oči — jeho létající víčka dráždila přímo ke vzteku. Zavedl nás k sudu; napili jsme se každý pořádný lok

a jen co jsme naplnili plecháč, šli jsme dál. Správce se drápal na prsou zarostlých šedivými chlupy a otázel se: „Dlouho ještě budeme čekat na svobodu?“ Odpověděl jsem mu cosi bez ladu a skladu — čím déle člověk bojuje, tím méně myslí na svobodu — správce pokynul hlavou a řekl „Ať Bůh pomáhá partyzánům!“. A už zase jsme lezli blátem, držíce se plotů; konečně — dvůr, ani zvláště bohatý, ani zapadlý; ale jak nasvědčovala čistota aleje, bělost prkenných plotů, pečlivě upravené záhony květin a slámou obalené stromy, vládl tam někdo tvrdou rukou. „Přezkoušet zbraně“, řekl jsem. Za chvíli se ozvalo cvakání zámků. Sám jsem neměl pistoli: revolver — těžký a velký, bubínkový. Všichni se mi vysmívali; milovali „Vizy“, „Parabely“, patnáctiranové „FN“; já jsem si ale vždycky vybral bubínkový revolver: pistole se bojí vody, písku, byť trošičky rzi; revolver — bude střílet i v blátě. Po dlouhém klepání na dveře — chlapce už brali všichni čerti — vyšla jakási ženština; trochu pískotu a vřestění, potom, rozhazujíc rukama, majitelka. „Nic nemám, pánové — říká — sama sotva živořím“. A na jednu — bum, omdlela. Ve váze byly květy — čert ví, odkud měla v té době květiny — chrstl jsem jí vodu do obličej. Začala se probírat a tak říkám chlapcům: „Běžte do spižárny, já se o ni postarám“. Šli. Poklekl jsem a díval jsem se do jejích široce rozevřených očí: čekala na nás s Němci. Ty tři, co šli do spižárny, vyřídili za vteřinu — trochu střel, trochu kouře a nářku. Vpálil jsem Němci možná z pěti centimetrů kulku do břicha; vyskočil jsem na chodbu — to už serie střel oprýskávala strop nad mou hlavou — a první, co jsem udělal bylo, že jsem bezmyšlenkovitě uchopil plechovku s lihem; utíkal jsem s ní několik desítek metrů a pustil jsem ji, až když v mých plicích puklo nějaké vzteklé světlo, oslňující a ozařující mne na zlomek vteřiny zevnitř i z vnějška; běžel jsem s revolverem v ruce, jakoby do samého středu slunce; do deště, bláta a noci protínané střelami. Probudil se pes, běžel za mnou a vyl; potom druhý, třetí; a pak už všichni psi vesmíru utíkali za mnou po blátě a po mé krvi: cítil jsem ji už v pase; pak — v kalhotách; pak — v punčochách. Nevěděl jsem, kdy mi vypovědí síly, zda vydržím utíkat do

nocí, do lesa, mezi stromy s trhaným dechem a kouskem olova kdesi nedaleko srdce a plic — cítil jsem jej, cítil jsem jej stále víc, rostl ve mně každým krokem jako živé tělo: věděl jsem jen, že — musím utíkat, utíkat co nejbliž ke svým; utíkat a nezarazit se, protože krok, při kterém se mi podlomí kolena, bude mým posledním — tady. Někde za mnou rachotil a pleskal o lesklý kotouč nebes — naslepo a nenávistně do noci ztuhlé vlhkem — kulomet.

Středem jízdni dráhy šli dva policisté; mdle blýskaly jejich ocelová čísla; František zajatý v pruhu světla baterky — přešel automaticky na druhou stranu ulice: zase šel kolem nějakého plotu olepeného plakáty — trhal jimi ztuchlý vítr; připomínaly, hrozily, domlouvaly; v nich uzavřený obsah světa dřímал v prázdnotě noci. Kdesi na konci ulice zazněl zpěv — František obrátil hlavu; tvrdé stíny dvou policistů splynuly s třetím, běžným — zpěv utichl, proměnil se v koktání; zároveň se zurčením vody v okapech pohltila je noc.

— Pozor — zvolal někdo za ním. — Nevidíte?

Zastavil se: těsně před ním byl příkop; dělníci, kteří opravovali kanalisaci, odešli odsud, aniž zabezpečili výkop. Na dně jámy radostně zpívaly pokažené roury; páchlo to záchodem.

— Děkuji — řekl František. — Dobrou noc.

— Dobrou noc.

— Dotkl se dlaní střechy klobouku; byla vlhká a slizká.

„Nakonec jsem přece upadl: po nevím kolika krocích temnotou, pulsující bolem. Lezl jsem blátem a vodou směrem k lesu, tam, kde byla tma nejneproniknutelnější. Nepocítoval jsem bolest; myslel jsem tehdy jen na bláto; byl jsem samé bláto — cítil jsem je v ústech, pod víčky, v nose a v uších; pronásledovala mě absurdní myšlenka, že bláto — třeba ranou? — vnikne také do mých plic. Za sebou jsem měl psy, střely a rychlé kroky. Zvrátil jsem se na bok: viděl jsem, jak za mnou přes holá, kluzká pole běží tmavé postavy. Kolik jich bylo? Kolik metrů byly vzdáleny — nevím; věděl jsem jen jednu jedinou věc na světě — jsou chvíle, kdy se člověk cítí zbaven všech ostatních věcí a žije jedinou myšlenkou: jiné by ani nemohl přivolat — tehdy jsem myslel na to,

že poslední kulka musí zbýt pro mne. Nevěřil jsem svým rukou; prst vojáka je příliš rychlý; vytrhl jsem náboj z bučinku a vložil do úst. Potom jsem — o nějakou proklatou hroudu — opřel ruku s bouchačkou: mířil jsem na prvního, který byl už blízko; mířil jsem vteřinu, její zlomek — celou věčnost: pak mi to trhlo rukou a běžící zavrával a králíčím pohybem — hlavu staženou pod tělo — skácel se do bláta; znělo to jako zašteknutí velkého psa. Zase jsem natáhl spoušť, drže náboj pod jazykem — jasně jsem pocítoval jeho sladkou, měděnou chuť. Zase mi to trhlo rukou, hlaveň poskočila: krátce a ztrnule jako hlava boxera. Zahlédl jsem blesk z druhé strany — takový žlutavý přídech — těsně nad hlavou mi najednou zavrčela fontána bláta, která mi zalepila oči; zvedl jsem ruku, abych si otřel oči, ale právě v tom okamžiku nějaký veliký nůž oddělil ode mne všecko, celou zemskou kůru — bolest, střely, koule i křik; i chmurné temno nad blížkým lesem“.

— Bij mě! — zvolala nějaká opilá ženština; šel kolem páchnoucích vrat. — Jsi tesař, ale ne svatý Josef... — Rozčilili se; muž ji udeřil do tváře; úder zněl právě tak odporně jako krok v blátě; na Františka jako by někdo chrstl vodu.

„Umíral jsem — kamarád, který byl tesařem — kdysi, v civilu — udělal mi nosítka — hnusný brloh z desek čpících mou krví a hnisem; prosil jsem tentokrát, aby, až bude po všem, až chcípnu, spálili ty desky a aby se jich nikdo ani na chvílku nedotkl. Chcípal jsem; věděl jsem o tom i já i náš velitel-Jiří, i všichni chlapci, kteří mne tahali z místa na místo, lopotíce se po lesních kořenech, dřách rozmoklých cest, zapadali při tom po pás do bláta pod váhou torsa mého těla. Říkali — umírající je stejně sen, o kterém se může všechno povídat: „Tak i tak je s ním konec“. Ptali se navzájem: „Tělo už došlo?“ Byly pochody, zastávky, odpočinky, útěky. Jednoho dne, při delší zastávce, přijímali se do party noví chlapci. Dá se to těžko popsat; zítra se mohli dostat na věčnost každou cestou, která tam — do oné planoucí prázdnoty — vede; ale tato krátká ceremonie byla jediným kouskem našeho života, ke kterému jsme spěli my, nebo který dospěl k nám; jen tolik, nic víc. Zavolal jsem Jiřího; byl a zůstane

pro mě nejbližším člověkem; lhostejní lidé mají místo v našich srdcích — přijímáme je a zavrhuje; námi milovaní jízvu. Přišel: hubený, klidný, chladný.

— Tak co? — zeptal se.

— Dobře. Co je s tamtou, Jiří?

— S kým — tamtou?

— Se statkářkou.

— Jak myslíš? .. O několik dní později.

— Tam, na místě?

— Ve městě.

— Tys s ní domlouval tu rekvisici?

— Samozřejmě. Ale proč se ptáš?

— Chcípnu.

— To ještě není jisté.

— Já to tvám, určitě. Nejprve bych chtěl vědět: kdo ji vyřídil?

— Já.

— Ty?

— Já také mohu chcípnout. Musím před tím všechno vyřídít; všechno, co bylo třeba vyřídít.

Chvíli jsme mlčeli. Vzpomínám si na místo naší rozmluvy: zakouřený vnitřek nějaké chaty. V koutě mumlala modlitby jakási stařenka; po okně lezl nevrlý kocour.

— Jiří — říkám — přijímáte dnes chlapce do strany?

— Dva.

— Přijměte i mne.

Mlčel; nachýlil se a pozorně se na mne díval. Týmž lhostejným lhasem řekl, aniž oči odvrátil:

— Nikdo nemůže vědět, zdali se z toho vyhrabeš.

— A když skutečně ne?

Usmál se. Vzal kocoura na kolena a hladil jeho hladkou hlavu.

— K čemu jsou straně nebožtíci?

— Jestli jsi člověk — řekl jsem — a jestli si to jiní o tobě myslí, dělám dobře, že vám promlouvám do svědomí.

Vstal.

— Na mém pohřbu si s klidem vyprávějte vtipy — řekl jsem.

— Nevypravujeme pohřby — nikdy na to není čas —
odvětil.

Postavil jemně kocoura a odešel; zase jsem se pohyboval mezi životem a smrtí, kdesi v neustáleném bodě bytí, bezmocný a bezvládný jako pták unášený vysokým větrem; zvracel jsem, mluvil jsem z horečky, odvracel zrak od krví ztuhlých obvazů — mýjely dny, hodiny a týdny dělané z bolestné gumy; prosil jsem o život, o smrt, o léky, revolver; dávala mě nenávist k jiným a jiní mi opláceli také nenávistí, když vysílení táhli mé vyhublé, odpor vzbuzující tělo — fialové hnáty, potažené žlutou, průsvitnou kůží — až přišel den, kdy jsem viděl, že mohu zase umírat třeba každý den o úsvitu; věděl jsem, že žiji. Ploužil jsem se bez cizí pomoci.

— No — zeptal se jednou Jiří — tak co, už je dobře?

— Ano.

Sedl si. Začal si kroutit cigaretu, rozpačtě při tom svraštoval obočí. Pořád se mu to ještě nedařilo, i když jeho prsty byly zručné a silné. Za několik let partyzánštiny se nenaučil věcem, které lehce po týdenním pobytu v lese ovládal každý smrkáč; a teď jsem viděl, jak muži schýlenému nad svévolným, slizkým papírkem — vztekem zbělaly oči. Konečně si zapálil.

— Víš, proč jsem to řekl — tehdy?

— To mě nezajímá. Ty jsi velitel. Nebudu se babrat ve tvém svědomí.

Pousmál se.

— Poslyš — řekl. — Nechtěl jsem, abys smýšlel o straně jako o svatém přijímání. Teď je válka: musíme myslet na to, abychom zvítězili a přežili. Ty musíš žít, Františku; pro takové lidi jako ty vojna tak brzy nepřestane, možná vůbec ne. Pocit života nekončí, jen když si může člověk uvědomit, že něco ještě zůstává. Něco, co člověk chce mít, nebo k čemu se přidat. Pomsta, nějakí lidé, žena; něco musí uváznout v mozku a říkat: vstaň a bojuj. Tehdy, když jsi chcípál, nebyla tato věc v tvém životě ještě vyřízena. Vyřídíš ji teď, až se naskytne příležitost.

— Jsi odvážný, Jiří — namítl jsem. — Ale kdybych se přece odporoučel?

Pokrčil rameny.

— Vypravili bychom ti pohřeb, přese všechno — řekl. — I když sám víš, že na to u nás není čas.

— Jsi odvážný — opakoval jsem. — Taková slova mohou člověka dorazit.

Namáhal se s cigaretou; kroutil neustále zrádný kousek papíru.

— Nevím, co je ve skutečnosti odvaha — řekl; cigareta se mu každou chvilku rozpadávala. — Celý život na to myslím. V mládí jsem si to představoval jinak: zachránit člověka před ohněm, pomoci tonoucímu, velký vojenský čin, pohlavní styk s milenkou a podobně. Nyní je třeba tyto věci přehodnotit; všechno to, co se všeobecně soudí o odvaze, všechny okolnosti stavějí každého z nás do neobvyklých, nenormálních situací; v podstatě jde o věci jako uchovat člověka v boji, při útoku nebo požáru. — Neříká to nic o člověku, jenom o způsobu jeho reakce v těchto případech. Nenormální věc a nenormální reakce; nic se nedá předvídat a není čemu se divit.

— Existuje něco jako normální odvaha?

Chvilku mlčel; cigaretový papírek se mu protrhl, kroutil v prstech zbytek tabáku.

Pak spustil: — Myslím, že ano. Odvaha je snad jen věc důvěry. Svět, Františku, to je hromada zvířat, která se válí v hovně. Člověk se dá lehce popsat — dobytek na nekonečnou; vše udělá, všemu uvěří, všechno znečistí. Nejskutečnější odvaha, to je umění najít nejzazší mez — až po kterou se mu může důvěřovat a co dovede uskutečnit. Tak já rozumím komunismu. A ty? Měl jsem v tebe důvěru, že přežiješ.

— Abych zabíjel?

— Ve jménu života.

— A tamti?

— Co?

— Myslí také tak.

Pokrčil rameny.

— Nevím, co myslí — řekl. — Já pouze vím, pro co zabíjejí a to je pro mne důležité v této válce. Víím, co s člověkem udělali, a víím, čeho já chci pro člověka dosáhnout; to mě zavazuje k tomu, abych se účastnil té zá-bavy. Toužím po takových dobách a takové zemi, kde člo-věk může být skutečně odvážný. Je to jediná věc, která mne zajímá.

Vstal; jeho boty nepřijemně zavrzaly.

— Nesnaž se za války hledat pravdy, které neexistují — řekl. — Všechno, co můžeš dělat, je přemýšlet o světě, do kterého se chceš vrátit. Myslet na místo, kde chceš žít. Vzdá-lenost mezi skutečností a snem vyznačuje morálku člověka, nic víc. Nemáš pořádnou cigaretu?

Zapálil si. Šli jsme dále: kam? na které místo života, snu, války? — nepamatuji si. Blížili jsme se k nějakému městečku; bylo nás několik. Měli jsme na trhu poznat ně-jakého šprýmaře, který byl konfidentem Gestapa a dopravit ho na věčnost. Bylo poledne. Srpnový vzduch zhoustl na sýr. Když jsme vyšli z lesa a městečko leželo pod námi jako beztvářá placka uhnětená ze špinavé červeně — začaly bít zvony — lenivě rozhoupané a nemohoucí v parném ovzduší. Pak začala výt tovární siréna; v té díře, pokud vím, byla jedna jediná továrnička.

— Ten chlap u sirény si asi zdříml — prohodil Jiří.

— Proč? Třeba dává přednost kostelu.

— Běžte vlevo, my — v pravo...“

Autodrožka s pískotem zastavila jenom několik kroků za Františkem. Jako zajíc uskočil stranou. Šofér vysunul rozvzteklý obličej.

— Neslyšíte troubení?

— Promiňte, zamyslel jsem se — řekl František: díval se přitom na svůj zablácený plášť.

— Kam jdete? — ptal se drožkář: motor bafal kolečka černého kouře. — Zavezu vás.

— Děkuji — řekl František. — Půjdu pěšky.

Automobil odjel; někde za rohem zmizelo najednou světlo jeho reflektorů. Po několika desítkách metrů se ulice roz-jasnila: na stavbě pracovala noční směna; v cihlových zdech

se odrážel kluzký pískot výtahů — velké předměty, kolébající se jako beztvární ptáci jezdily postupně nahoru. Na tmavé konstrukci, ponořené do prázdné oblohy, blýskala se zelená světýlka svářečů: kamenní lidští pavouci v aureolách železného ohně. Na základech syčely kompresory: nápis na tabulce hlásil: „V tomto měsíci jsme dosáhli...“ — Číslo pohltila tma.

— Kampak lezete — křikl na Františka někdo neviditelný. — Na stavbě nemáte co hledat!...

„Stavíme vše od základů; abych to pěkně řekl — od prvopočátků — řekl dnes na schůzi — kdo? — nevzpomínám si. — Budujeme věc, za kterou položilo životy ne deset, ne sto lidí; ale za kterou hynula celá pokolení; od okamžiku, kdy se na tomto světě podívali dva lidé sobě do očí, začal boj o společenskou spravedlnost. Socialismus je konečnou formou toho boje; — hurááá; strana jeho zbraní — hurááá; oběti, které přinesla strana — hurááá; oběti, které přinesl socialismus — hurááá; krátká přestávka — a dál?“

Byl unaven, vlekl se sotva nocí a jejími matnými ozvuky; proudila jím temná vlna, která rostla každým okamžikem. Šel prázdnou, chemicky čistými místy s kusem olova v hlavě; nedořezal by se v něm krve, nebyl schopen ani myslet, ani něco udělat. Toužil po jednom: prožít ještě jednou tu chvíli, kterou prožil před několika hodinami, přestože od té doby ho odděloval jiný život: roky, oceány, vesmíry, kterými prošel, které prožil a protrpěl s břemenem poklesku, sám, nepotřebný a opotřebovaný. Myšlenkami procházel některé úseky svého života, ale nemohl vnímat čas: minulost, přítomnost, vzpomínky a fakta — všecko splývalo a nechápal souvislosti; myslel jen na chvíli, která byla jádrem kosmu; byl to okamžik, kdy něčí hlas mu pravil, aby odevzdal legitimaci strany. To bylo: jako ulice, kterou právě bloudil, jako ubohý svit objevující se nad kameny města; jako neon všude viditelný a nabádající: Mládež čte — můžeš se, kde chceš schovat, posadit nebo zastavit. Zdvihl hlavu — Mládež čte: Sztandar Mlodych — a rozpačité vdechl. Chtěl přemýšlet, chtěl si vzpomínat, ale nedovedl už nic: jeho myšlenky se otáčely jako olověný kotouč v

prázdnotě a nic — jako z dvou vlhkých kamenů — ani jiskřičky; vzpomínal si jenom na okamžik, kdy vstal a podíval se přítomným do tváří; nevěděl nic o tom, co říkali a dělali; ani co říkali a dělali jiní. František toužil po tom, aby myslel; rozproudil v sobě mízu vědomí; toužil po tom, aby ho něco přivedlo na stopu. Zvedl ze země pomačkané noviny a zastavil se v okruhu světla pouliční lamky: „Tarnów už vede“. „Světový tábor...“ „Polská mládež vmetla Kalužyňskému do tváře své mohutné NE“. Šel a držel ruku ve spuštěné druhé ruce; to pomohlo, našel stopu — slova užívaná vždy stejně, znějící stejně, dovedla jeho myšlenky na správnou dráhu: byl, vzpomínal si. Zbytek, právě tak jako datum novin, byl lhostejný.

„Vždy si myslíme, že nejbolestnější ztrátou, jaká nás může potkat, je smrt nám blízkého člověka. Zanechává po sobě prázdné místo, my — cítíme je v sobě: milujeme je, dáváme na ně pozor, opatrujeme je; a míjejí často roky, než se to místo nějak zaplní a přestane bolet. Ale více než smrt, soudruzi, bolí zrada nám blízkého člověka; více, protože za to prázdné a bolestné místo v našem životě jsme zodpovědni sami — dlouhotrvající, hlučný potlesk — kdo to řekl? Pawlak? Druhý tajemník? Delegát z okresu? Někdo z lavic? Komu patřil ten hlas? Jdu teď sám městem, jdu kolem spících, opilých chodců a zamilovaných, o nichž nic nevím — a někdo ke mně mluvil; kdo měl moc; komu věří ti druzí; kdo mne mohl popsat. Předtím byl den, potom noc; teď přijde svítání — kdo to řekl? Kdesi mezi zdmi tohoto města je můj dům, do kterého se vrátím — jiný; kdesi — na pravo, vlevo, na východ nebo na západ je místo, na kterém pracuji, kam hned půjdu — jiný; kolem mne jsou lidé, kterým jsem cizí, ale kdo to řekl? — Dlouhotrvající, hlučný potlesk. Náhoda vás odhalila. Řekl jste to, co si doopravdy myslíte. Ověřoval jsem si to na policii a nemám ani odvalu zopakovat to, co jste tam říkal — hlasy pobouření, co jste tam vykřikoval — někdo zatleskal, zmýlil se: vzteklé a pobouřené hlasy; bráním jen to, v co všichni věříme. Jste cizí. My z opic? Byl hlad, byl kapitalismus, byla bída. Táži se, soudruzi: proč „Samba“? Takoví na Koreji — napalmem.

Kdyby ne náhoda — byl byste mezi námi; dělal byste svou černou práci — bývalý partizán, důstojník, člen strany. A přišel člověk jménem Lenin. Kdo je pro vyloučení soudruha Kowalského ze strany, ať zvedne legitimaci. Běžte, soudruhu Kowalski — Kowalski, pojdte dovnitř. Proč „Samba“? Teď pes, a pak — co? Co? Z opice a ne z opice. Odevzdejte legitimaci, Kowalski; přestaňte hrát divadlo, víme, že se umíte maskovat. Ať nás, soudruzí, tento případ poučí, že v každém okamžiku našeho života, za každé situace, musíme být opatrní: žádá to na nás strana: učí nás tomu velký Stalin. No, a copak bude s naším zpěváckým kroužkem: Zítra začínáme.

Zpil se — zvolal nějaký výrostek. — Takový velký a pláče.

Chodníky se zaplnily lidmi; vyly tovární sirény a jejich hlas se ztrácel někde pod oblohou. Projela natřísknutá tramvaj, plná vřískotu. Neon nad městem zhasl.

IX.

Ženu neměl; zemřela několik týdnů po válce, když se vrátil z lesů; slabá a polehávající žena se po celou dobu probíjela životem sama, jako by odkládala smrt do jeho návratu. Bydlel teď se synem a s dcerou; syn se jmenoval — Mikolaj; dcera — Alžběta; Mikolaj — velmi hezký chlapec — měl dvacetčtyři roky; Alžběta byla mladší. Obývali dva pokoje v novém sídlišti. Když se František v den po schůzi vrátil domů, byl u Alžběty její snoubenec, Roman; oba byli rozesmátí a veselí; plánovali, že se vezmou hned po studiích — studovali společně.

— Je něco k večeři? — zeptal se František. Stál uprostřed světnice; nesvlékl ani plášť, na hlavě měl klobouk.

— Ohřeji ti něco — řekla Alžběta. Vstala; byla vysoká, pěkně stavěná plavovláška. Často se František na ni díval s bolestí v srdci; měl pocit, že se dívá na ženu, s kterou prožíval své nejkrásnější chvíle před dvaceti lety. Mezi Alžbětou a matkou by každý hledal marně nějaké rozdíly; obě vypadaly jako zdraví samo — obě churavěly celý život. —

Ohřeji ti makarony — řekla Alžběta. — Mohu ti ještě udělat vajičinu... — Šla do kuchyně, František seděl na židli jako přikovaný.

— Copak, tchánku — řekl Roman: černý, silný chlapec s ohnivýma očima. — Copak? Starosti? — Roman říkal Františkovi „tchánek“, „stařeček“, „fotr“; hubený a nepřístupný František mu hodně promíjel, jakmile se podíval na láskou zaslepené oči své dcerky.

— Každý má vlastní starosti — řekl, ale hned se zarazil; uvědomil si hloupost svých vlastních slov.

— Bystře jste to upozoroval, tcháne — prohlásil Roman.

— My jsme dnes s Alžbětou zapili zpoušky.

František sebou hnul:

— Opravdu?

— Opravdu. Vypili jsme láhev po absolvování zkoušek. He, he, he.

Vzdechl.

— Díky Bohu.

— Co?

— Chvála Bohu.

— To je metafysické pojetí. Znáte snad, fotr, rčení, že náboženství je opium pro masy. Jo?

— Ano.

— A kdo to řekl?

— Jsem unaven — řekl tiše František. — Dej mi pokoj, Romku.

— Otec si prostě nepamatuje. To je zlé; kolika chyb se může člověk dopustit, když mu začíná vypovídat paměť. O paměti psal geniálně Lenin, když oznamoval svému příteli, že potřebuje peníze na vyhnání plodu.

František otevřel široce oči.

— Co to vyprávíš, Romane? — řekl. — Kde že to stojí?

Roman se podívil.

— Nevzpomíná si otec?

— Ne.

— Ale co...?

— Skutečně ne.

Roman zalomil rukama.

— To přece není možné.

— Čestné slovo.

Roman se triumfálně zasmál.

— Ovšem, že to není pravda — řekl. — Chtěl jsem se jen přesvědčit, zda se dá otec vzít na hůl.

Mluvil dál; hodně rychle a nahlas; důrazně a ztrnule — byl společensky velmi činný na své fakultě, a když mluvil k jednomu člověku, dělal to tak jako kdyby promlouval k celému milionu. Stíny jeho mohutných rukou běhaly po stropě, František neposlouchal — díval se na něho zpod přimhouřených víček a, i když nebyla Alžběta v pokoji, viděl vedle temné tváře Romana její svěží a čistou pleť. „Tak je to tedy“ — pomyslel si. — Ten malý, černý tvor a ty — klidná, světlá a čistá. Tvůj klid a jeho neohrabaná hrubost; on rozhoduje za tebe všechny věci ve vteřině; ty věci, s kterými by ses potýkala týdny. Všechno ti umí vysvětlit a vše souhlasí jako v násobilce. Je tvým bláznem i čarodějem a v takovém okamžiku — ten uštěkaný trpaslík a ty?“

— Alžběto — řekl suše. — Pospíchám.

Za chvíli vstoupila do světnice, na podnose nesla kouřící talíř.

— Ty a Mikolaj myslíte, že se to všechno udělá samo.

— Nebo že mi v kuchyni pomáhá tucet skřítků.

— Tucet ne, ale jed... — začal František a kousl se do jazyku. Když si znovu připomněl, že Alžběta je dospělá a nemusí se ho ptát o radu v mnoha věcech života, nemohl se dívat na ni a na Romana, když byli spolu.

— Co?

— Nic, horké. Kdy přijde Mikolaj?

Podívala se na hodiny.

— Už by tu měl být.

— Vždycky se zpožďuje.

— Vždycky.

František věděl, že se Mikolaj a Roman špatně snášejí. Kdykoli se chtěl Romana zbavit, začal mluvit o Mikolajovi: účinkovalo to okamžitě. Také tentokrát mířil robře; Roman začal brouzdat po pokoji, konečně řekl, že má naspěch a že přijde zítra. Dlouho se loučili s Alžbětou na chodbě, Ro-

man stačil říci ještě několikrát „Čest tchánku“; až zapadly dveře a František si oddechl. Alžběta se vrátila do místnosti.

— Nemám ho rád — řekl.

Schýlila hlavu.

— To mne mrzí.

— Mne také. Ale doufám, že to chápeš.

— Snažím se.

Skoupě se usmála: — Jsi úžasný.

— Můžeš mi na něco otevřeně odpovédět? Naprosto upřímně?

— Vynasnažím se.

— Chci, abys mi odpovíděla: ano, nebo — ne.

— Ano.

— Miluješ ho?

— Víš přece.

— Moc?

— Jak jen mohu.

— Jsi si tím jistá?

Světlé oči Alžběty naplnilo světlo.

— Ano — řekla.

Chtěl se zeptat na vše o jejich poměru, ale sám se náhle zastyděl. „Proč s ní vedu takové rozmluvy — pomyslel — ty, malá, myslíš, že ho miluješ. Jak vy to jenom vypadáte zlostně. Bojím se prostě, nebo co? Já ji, a ne ona mně, já ji mám vše povědět. Ale, k čertu, řeknu jí to hned...“ Odložil vidličku a už otvíral ústa, ale ona promluvila první.

— O čem to všem přemýšlíš?

— Cože?

Podívala se na něho pozorně.

— Ty víš všechno — řekla.

Pocítil v žaludku jakoby led.

— Jo? — zeptal se a odvrátil hlavu. Pojednou se ho zmocnil strach, že řekne něco, co prostě špatně vyzní; že je příliš mladá, aby mu řekla vše jasně a správně; a že užije nějaké špatné formulace, která ho pak bude léta pronásledovat. Sám začal: — Já vím... je to jediný člověk...

— Ne jediný — řekla. — Je už druhý.

— Zamilovalas se?

Obrátil se k ní a spatřil její klidný, vítězný úsměv.

— Vlastní dítě se obyčejně miluje — řekla. Podíval se na ni a najednou se zastavil čas, roky se rozplynuly jako v pohádce; totéž mu takto řekla vlastní manželka, když se měl narodit Mikolaj.

— Víš to určitě?

— Určitě.

— Dceruško — zašeptal. — Proč?

— Nikdy jsem ti to neřekla: je těžce nemocný.

— Kdo?

— Roman.

— Nemocný?

— Souchotiny — řekla. — Bojím se o něho, tatínku. V poslední době je úplně vyřízen; trvá to už měsíce. Říká, že umře; pořád na to myslí. Chci, aby myslel — na ně.

— A co on?

— Nic.

— Jak to?

— Prostě nic neví.

— Tys mu nic neřekla?

— Řeknu mu, až přijde čas.

— Můžeš mu to říci kdykoli. Musíš.

Zakroutila hlavou.

— Sama se bojím — řekla. — Mohl by mi něco namluvit — je nemocný, bude mít strach. Řeknu mu, až když už...

Zarazila se.

— Proč? — šeptl František.

— Chci, aby žili oba.

František se odvrátil; Alžběta odešla a bezhlase uklidila talíř. Bubnoval prsty na skle; nahoře se někdo mořil na pianu; prsty neviditelného šumaře se potýkaly pořád se stejnou melodií. Ulicí šel člověk s dlouhou tyčí; zapaloval lampy; záblesk lampy a falešné zvuky nahoře vždy začínaly téměř současně.

— Vypadáš jako Italka, která se modlí k Bohu za svého muže. Také postávají v oknech celé hodiny.

Obrátil se.

— Koupils noviny, Mikuláši?

- Ano.
- Máš dnes ještě někam namířeno?
- Chceš na mně něco?
- Ano.
- Moment, jenom co si umyju ruce.

Šel. Byl nebezpečně hezký; příroda udělala vše, aby jeho obličej, postava, hlas, lesk jeho očí, úsměv nebo grimasa, jeho zvířecí lehký chod, klid spánku ba i pohyb, kterým zahazuje špačka — připomínaly neustále jiným lidem, aby hledali stín pro své obličej, gesta; aby přestali mluvit, usmívat se, ba nahlas oddechovat. Za chvíličku se vrátil a sedl si naprosti.

— Poslyš, Mikuláši — řekl František. — Vyloučili mne ze strany.

- Nikdys nepil. Co tě k tomu dovedlo?
- Jsem střízlivý, nevypil jsem ani kalíšek.
- Nech toho.

— Bylo to včera. Stala se věc, kterou nemohu pochopit. I mně se zdá, že jsem si to vymyslel. Ale je tomu tak.

Mikuláš udělal krok dopředu a podíval se mu zblízka do očí; František o něco ustoupil, stáhl ramena; jeho syn se díval pohledem, jakým se díváme na cizí, neznámou věc. Mlčeli; v kuchyni břinkala Alžběta talíři.

Mikuláš konečně promluvil: Proč?

— Je to má vina.

— Cos provedl?

— Poslyš; potkal jsem přítele, s kterým jsem se neviděl od partyzánských dob. Vypili jsme po několika skleňkách vodky. Pak mě zastavili policajti; dva hrubí mladíci; začal jsem se s nimi přít a byl jsem najednou střízlivý. Ano, úplně střízlivý; a tu se do mě pustili, abych prý šel s nimi na revír. Až jsem se něčeho chytil a začal jsem křičet věci, na které si už vůbec nevzpomínám. Až ráno mi zopakovali, co jsem křičel. Já jsem, Mikuláši křičel, že mi může všeccko — rozuměj, všeccko — kdesi, že nevěřím; urazil jsem stranu a... najednou umkl.

— A co?

— Mikuláši; ty přece víš, že takhle nemyslím. Nikdy jsem něco takového nemyslel. Nechápu to.

— Tak proč jsi to teda křičel? — zeptal se suše Mikuláš.

— Nevím. To je nejhorší.

— A co dál?

— Chtěl jsem celou věc hned objasnit. Bezúspěšně. Vyloučili mne. Tam na revíru mají protokol, chápeš? Mají tam všecko zapsáno, každé slovo. Omyl je vyloučen. Musel jsem to křičet, skutečně.

— To znamená, že tak smýšlíš.

— Mikuláši — řekl František prosebně. — Doufám, že mě znáš jako svého otce. Nesmíš tak mluvit.

— Nemluvíme v této chvíli jako otec se synem — řekl Mikuláš.

— Ne? Jak tedy?

— Jako soudruh se soudruhem.

— Já tak nemyslím — řekl tiše. — Ty přece víš nejlépe, že tak nemyslím.

— Ale říkáš to. Křičíš. Byls tehdy střízlivý?

— Ano.

— Skutečně?

— Jak tu stojím, možná jen trochu nervosní.

— To znamená, že v jiných případech — když jsi střízlivý jako nyní — také říkáš věci, které necítíš?

— Ne, ne.

— A tehdy?

— Nechápu. Sám to nechápu. Třeba je to omyl?

— A nezjišťovals to?

— Ale ano — zašeptal František; projel si rukou po čele.

— Ráno když mě propouštěli, tak mi přece všecko řekli. Přesvědčoval se i náš tajemník... Ne, není to omyl. Musel jsem skutečně urazit stranu.

— Ano — řekl Mikuláš. — Musels.

— Nechápu to.

— Žes křičel?

— Celou tu záhadu. Křičel jsem něco, co necítím.

— A když voláš: „Ať žije socialismus, strana, Stalin“ — taky to necítíš?

— Jakpak můžeš...?

— Jak jsi ty mohl?

— Mikuláši...

Mikuláš vstal: — Neexistuje žádný Mikuláš. Vyloučili tě ze strany, ano?

— Ano.

— Za přetvářku, ano?

— Ano.

— Kdo má pravdu: ty nebo — strana?

— Já.

— Tak to tedy pravdu nemáš. Komu mám věřit: tobě — člověku, který řve něco, co necítí, co si neumí vysvětlit; nebo — straně?

— Musíme mít důvěru ke straně — šeptl František.

— Tak se musíme rozejít — řekl Mikuláš.

— Chceš odejít z domu?

Mikuláš neodpověděl; hodiny ukazují o hodinu víc; František se dívá na Mikuláše, jak balí do kufru své věci: skromný oblek, knížky, laciné košile.

— Přece nás opouštíš?! — řekl František. Dlouho mlčel: — Kdožví, možná bych na tvém místě udělal totéž.

— Vrátím se, až se se vším vypořádáš.

— Co mám udělat?

— Vstaň — řekl Mikuláš — a bojuj. Možná, že najdeš lidi, takové soudruhy, kteří ti uvěří a budou moci tvou věc vyřídit. Já na to nestačím. Musím důvěřovat straně.

— A já? Jsem přece tvůj táta; přese všechno jsem tvůj otec, ať už chceš anebo ne... Ke mně důvěru nemáš?

Mikuláš už měl na sobě plášť. Přistoupil k oknu; na jeho vlasech ustrnul odlesk ulice.

— Důvěřovat — řekl. — Tobě? Tobě, jednotlivci? Ne. — Rázně se odvrátil. — Co ty víš o světě, o jeho podlostech? Pořád žiješ minulostí, lesem — copak nechápeš to, co se dnes děje? Cožpak skutečně nechápeš? — Zadíval se zase do ulice. — Kdybychom zbourali fasády domů — řekl — uviděli bychom chlěvy. Není v mé moci, abych někomu něco věřil. Mohu věřit jen straně; kdybych si neuvědomoval, že je nade mnou strana, stal bych se nejpodlejšíím z podlých. Nemohu

žít jinak. A ty chceš, abych uvěřil tobě; právě tobě — ukřičený, prolhaný člověče.

— Jsem tvůj otec! — zvolal František.

Mikuláš se potupně usmál: — Jsi František Kowalski, vyloučený ze strany pro přetvářku. Zbytek je bezvýznamný, otázka náhody. Když tě přijmou zpátky do strany, omluvím se ti.

Zvedl kufřík.

— Sbohem.

— Sbohem — opakoval František. Stál u okna; za chvíli viděl Mikuláše vycházet z domovních dveří; šel pomalu ulicí, hluboce zamyšlen; pak zmizel za rohem; zase projížděly vozy pouliční dráhy, automobily; na kluzkou jízdní dráhu — kdykoliv se na chvíli vylidnila — se kladl odlesk neonu: Mládež čte... — byl to jediný jas nad unaveným temnem města.

*

*

*

Ulice najednou končila a František se zastavil. Dál už byla jen pole, dřevěné boudy, temná nádvoří a kouřící hromady smetí; na polích, mezi plochami tajícího sněhu, vyukovaly vraky starých aut. Na jejich rzi se odráželo slunce červeně zapadající za vzdálené zdi města. František se bezradně rozhlédl, — byl tu poprvé, neměl o této čtvrti ani ponětí — zastavil jednoho chodce.

— Promiňte, jak se dostanu do Akátové?

— Pořád rovně.

— Jak je ten vysoký dům?

— Ano. Máme stejnou cestu.

Vlekli se promoklou stezkou; obcházel kaluže. Františkův společník se zeptal:

— Jdete se podívat, jak shazují sněh?

— Co dělají?

— Shazují sněh.

— Kde?

— Právě se střechy toho domu. Syn mi o tom řekl, tak se jdu podívat.

Skutečně: pod vysokým domem, ke kterému šli, stala skupinka lidí s hlavami obrácenými vzhůru. Po střeše lezl nějaký člověk s lopatou a shazoval každou chvilku dávku sněhu na ulici; zábava tkvěla v tom, aby hodil kopy sněhu na hlavu nic netušícího chodce. Už z dálky doléhal šťastný smích a nadšené výkřiky, provázející každý pohyb člověka s lopatou.

— Promiňte — řekl neznámý a dotkl se dlaní čepice — stavím se ještě pro kolegu, bude mít radost... — Svýma pozornýma očkama se zadíval na Františka. — Jste snad z místního výboru číslo třistaosmdesát pět?

— Já? Jak jste na to přišel?

— Ptám se jenom. Dnes má totiž přijít přednášet někdo z organizace a vidím, že nejste odsud, tak jsem myslel... Bude vykládat něco o slunci. Prý budeme čerpat elektrickou energii ze slunce. Je to možné?

František chtěl odpovědět, ale v té chvíli vypukl u vysokého domu obrovský povyk; a František i chodec obrátili hlavy tím směrem. Tomu s lopatou se podařilo shodit lavinu sněhu na hlavy tří kolemjdoucích shrbených stařečků, kteří stáli ohromeni a neměli dosud představu o podrobnostech a o rozměru katastrofy. Lidé, kteří stáli u domu, zalykali se štěstím; ten člověk na střeše také něco radostně vykřikoval a mával při tom vítězoslavně lopatou.

— Je to možné? — opakoval v zamyšlení Františkův společník.

— Co?

— S tou elektřinou.

— Ano, určitě... někdy. Na shledanou.

— Někdy — zopakoval chodec a pak se rozešli. Františka doprovázela ještě kousek cesty vítězná vřava, až konečně našel dům, který hledal; byla to stará dřevěná chatrč na spadnutí, vítr s ní trhal kusy zetlelého dehtového papíru. František se drahnou chvílí překvapeně rozhlížel. Pak pokrčil rameny a vnořil se do stínu jako do temné vody; po hmatu hledal stěnu — až se dotkl jejího drsného, potkaního vlhka a rychle stáhl s odporem ruku. Všechno to páchlo praním a dětmi. Odněkud s horního patra doléhaly zvuky hádky. Za-

pálil zápalku a snažil se s pomocí jejího matného plaménku najít číslo; konečně našel dveře, které hledal a zaklepal.

Nikdo neodpověděl; na patře se hystericky rozštěkal hlas nějaké ženštiny. František se již měl k odchodu, ale najednou se mu zdálo, že uslyšel za dveřmi nějaký šelest. Zaklepal ještě jednou, potom velmi silně a teprve pak uslyšel kroky.

— Kdo je tam? — ozval se ženský hlas.

— Je, prosím, doma pan Zakřewski?

— Chvíli bylo ticho. — Co si přejete?

— Chtěl jsem s nim mluvit.

— A kdo jste?

— Kowalski.

Zase ticho.

— Počkejte, prosím — řekla žena.

Zapálil si cigaretu; kroky za dveřmi se vzdálily. Z ulice dolehly až sem vzteklé nadávky a triumfální pokřik: zase někoho zasypali sněhem. V zámku zarachotil klíč.

— Prosím — řekla žena.

Prošel předsíňkou a vstoupil do světnice. Za stolem se zvedl muž obrovského vzrůstu. Byl tak veliký, že se Františkovi zdálo, že chvilka, ve které zdvihal své údy, je věčností.

— Jdete ke mně? — zeptal se.

František mlčel, dívaje se mu přímo do očí. — Medvěde — řekl tiše. — Nepoznáváš mě?

— Promiňte — zakoktal ten druhý. — Ale ... já se jmenuji Zakřewski. Václav Zakřewski. Já ... mám ... doklady.

— Medvěde — opakoval František — skutečně mne nepoznáváš? To jsem přece já, Kowalski. František. „Kostrá“. Cožpakš už na všecko zapomněl? Přece jsme byli společně u partyzánů!

Mlčky se dlouho na sebe dívali. Muž obří postavy usedl.

— Věděl jsem, že mě někdy najdete — řekl tiše. — Nuže, ano, jsem to já. Nic se v životě nedá vymazat, ani na nic zapomenout ... — Zvedl hlavu: — Mohu se rozloučit se ženou?

František o krok ustoupil.

— Ty ses zbláznil! — řekl. — Proč myslíš, že jsem tady úředně?! Človče! Chtěl jsem prostě vidět, jak žiješ, promlu-

vit si s tebou . . . — Přistoupil k němu a natáhl ruku. Medvěd rychle uhnul. — Medvěde — řekl František a díval se při tom nechápavě do jeho pobledlého obličejce — co se s tebou stalo? Proč vypadá naše setkání takhle? Medvěde . . .

— Zticha — sykl Medvěd. — Neříkej mi tak. Co chceš? František si sedl; v rukou kroutil kloboukem.

— A to ty tak vypadáš — řekl zamyšleně. — Ty, kterého odsoudili na dvanáct let do kriminálu; ty, který jsi seděl v Bereze, ty, na jehož hlavu vypsali Němci odměnu a v lese — skládali o tobě písničky . . . Přejel si dlaní čelo. — Bože — šeptl — kam mě dovedl sen, život? — Zase se podíval na mrtvý, ohromný obličej svého protějšku. Zakroutil hlavou a najednou propukl ve smích. — Ty — zvolal — a já se na tebe pamatuju. Vzpomínám si, že jsem chtěl být takový jako ty; byli jsme na tebe pyšní, vzpomínám si, jak ti udělovali řády; jak jsme pili samohonku, na tvé zdraví. Jiří, já, všichni . . . — Umlkl a pak se tupě zeptal: Co se stalo — Medvěde?

— Nekřič tak — řekl suše Medvěd. — Počkej.

Zakroutil klikou gramofonu a nastavil desku. Z roury zaskřípalo dojmavě:

„A přišel Pepík, poupata v ruce —
ručku líbá, líbá jí ruce . . .“

— Proč jsi přišel? — tázal se Medvěd.

— Rozhodl jsem se najít své bývalé druhy — řekl František. — Vzpomněl jsem si na nejlepší z nich a sehnal jsem jejich adresy. Musím je navštívit a poprosit, aby mi pomohli . . . Znáte mě přece z lesa a víte, jaký jsem byl — řekl prosebně. — Víte, co jsem říkal, myslel, jak jsem se choval. Potřebuju pomoc, Medvěde. Udělal jsem chybu, vlastně lze těžko říci, že to byla chyba, jedním slovem jde mi o to, že . . .

Zarazil se, nemohl dát dohromady pořádnou myšlenku. Díval se na Medvěda a čekal, že mu přijde nějak na pomoc, ale Medvěd mlčel a zarytě se díval na podlahu. Gramofon chraptivě hrál:

„A přišel Pepík, poupata v ruce —
ručku líbá, líbá jí ruce . . .“

— Jednou jsem se opil — řekl František — a vykládal jsem blbosti. Z počátku se mi to všechno zdálo bláhové, ale teď už vím, že jsem říkal, že nevěřím vedení, nevěřím straně, že mi může všechno. Chci teď přemluvit staré soudruhy, aby se — co já vím? — za mě přimluvili. Bude-li nutno, půjdu přímo k Hospodářovi, ale jde mi o lidi, — aby o mně něco řekli. Já tak přece nemyslím a říkal jsem to všechno v opilosti. A vy si přece na mě vzpomínáte. Tak co, pomůžes mi, Medvěde?

— Počkej chvíličku — řekl Medvěd. Zastavil gramofon. — To jenom zbytečně vzbuzuje pozornost — řekl. Kolem nás jsou tu lidé, možná někdo poslouchá. — Vstal, vyšel do druhého pokoje a za chvíli se vrátil s malým chlapcem. — To je můj syn — řekl Františkovi a postavil hochu do kouta. — Přednášej Majakovského — pověděl a chlapec začal mluvit monotónním hlasem, dívaje se při tom kulatýma očima v prázdnotu stěny. — Pokračuj — řekl Medvěd Františkovi.

— Vyloučili mě ze strany — řekl František. — Záležitost se bude projednávat na okresní organizaci, možná v krajském výboru... Pověz mi, Medvěde: byl jsem někdy... — Chtěl říci „obojetný“, ale najednou pochopil, jak se dělá směšným; copak o sobě něco vědí — on a ten, co sedí před ním? Ponuře mlčel a díval se na Medvěda. Už teď věděl jedno: je vinen. Musel tedy udělat něco, co ho odvedlo od strany, co odpudilo Mikuláše, co v této chvíli zavírá ústa člověku, který sedí jemu naprosto. Pomyšlení na vinu mu skoro ulevilo. — Ano — řekl tiše. Udělal jsem něco hrozného, vím, že něco hrozného, a sám nevím, jak se to mohlo stát. Ale což může okamžik, v němž člověk není schopen zodpovídat za své myšlenky a svá slova, udělat čáru přes jeho celý život a všechny činy? Že by skutečně existoval takový zločin?

Zase umkl. Chlapec mluvil hlasem, který připomínal monotónní plechový ťukot dešťových kapek v okapu:

„Za horou poklesků záblesk svítání,
slunečný kraj čeká nový.

Za hlad, za utrpení moře
ať zaduní krok náš milionový.

Přesto, že prodejná obklopuje nás banda...“

— Tak co, pomůžeš mi, Medvěde? — zeptal se František.

— Byls už u někoho?

— Ne, volal jsem jen Jiřího. Řekli mi, že je na dovolené a že se vrátí za několik dní. K tobě jdu jako k prvnímu... — Uchopil ho za ruku: — Neodřekneš mi, vid'?

— Teď něco zazpívej, Fráňo — řekl Medvěd svému chlapci a hoch hned spustil: „Nad Vislou, nad Vislou širokou, zedníků rozlehl se zpěv...“ Medvěd řekl Františkovi: — Dal jsem mu tvoje jméno, na památku těch dní... Copak já ti mohu pomoci, člověče?

— Promiň — odvětil mu zaražený František. — To je od tebe moc hezké, ale musí tvůj chlapec pořád zpívat, musí být přítomen našemu rozhovoru? Kdopak tu, pro Boha, poslouchá a proč?

— Ne — vykotal Medvěd — nejde to, ale víš — ticho taky není dobré, tak raději ať si zpívá; dítěti se to konečně líbí. Když je u sousedů moc ticho, tak si lidé hned myslí: Aha, něco kují. Kdopak jaktěživ slyšel, aby někdo žil tak tiše. A hned přicházejí na takové hloupé myšlenky: možná že je to špion? možná nepřítel? My se občas se ženou bijeme, jenom aby nebylo ticho. Ať jen zpívá. Konečně... jestli tě to dráždí, ať přednáší verše. Fráňo, předříkávej „Vladimíra Iljiče“.

Fráňa hned nechal písničky a začal deklamovat týmž nudyplným, lhostejným hlasem.

„Strana — toť páteř naší třídy.

Strana — toť nesmrtelnost naší věci.

Strana — toť jediné, co mne nezradí.

Dnes jsem poddaným a zítra císařství mažu s mapy.

Mozek třídy, věc třídy...“

— Co tedy chceš? — dotázal se Medvěd.

— Abys mi pomohl. Jako bývalý partyzán, důstojník. Nechápeš? Jsi přece Medvěd, ne?

— Ne — řekl Medvěd. — A vůbec na to nechci vzpomínat. Ani o tom mluvit. Ani myslet. Rozumíš?

— Zatajils to v životopise — poznamenal František. — Legendární partyzán, hrdina, chloubka skupiny... Vid'?

Měřili se pohledy.

— Ano — řekl Medvěd.

— Neobracej se, Fráňo — řekl František k chlapci. A když malý hoch mluvil, přistoupil k Medvědovi a udeřil ho do tváře.

Rychle odešel; snad to skutečně tekla voda nudnými kapkami, snad to chlapec pořád ještě mluvil a díval se při tom na nudnou šed' stěny? Až na ulici ho dohonil Medvěd. Šli kousek mlčky vedle sebe, těžce oddychujícíe.

— Poslyš — zakoktal Medvěd. Chytil ho za rameno a podíval se mu pevně do očí. — Je to všechno jinak. Poslouchej, musíš chápat. Mám syna...

— Fráňu — řekl František. — V upomínku na tamty chvíle.

— Ty chvíle, ty chvíle — soukal ze sebe Medvěd. — Co znamenají proti životu? Proti strachu, ve kterém se musí žít; pořád, bez přestání, od úsvitu do noci? Těšit se ze slávy, když žijeme v době moru? Oni nás vyřídí: mě, tebe, Jiřího. Naše doba minula; a tamti, nahoře, o tom vědí. Oni se dopouštějí zločinů, kdykoli je toho třeba, a mimo to věří v člověka; oni věří v tebe, ve mne, v Jiřího a proto nás vyřídí, až přijde čas. Věř, že jsme nějak upřímní, a že jednoho dne — bláznivě, slepě — narovnáme páteř a zařveme: ne. A možná, že ten výkřik podnítí ještě několik dalších? Je to hra — nejde o tebe, ani o mě, ale o věci, při kterých nic neznamenáme. Eh, Františku! Šli jsme do života a zavedli nás na hřbitovy; šli jsme do zaslíbené země a není vidět nic než poušť; mluvili jsme o spravedlnosti a poznali jsme jen teror a rozpaky. Kdysi jsem bydlel ve třetím poschodí a od večera do rána jsem jenom počítal kroky na schodech: jdou už pro mne nebo ne? Jednou přece přijdou. Dějiny jsou nudní svědci. Příští pokolení sedne zase na lep — bez ohledu na to, k čemu je budeme vést. Každý zločin uzná za svátost, každý cíl za nutnost. A my? Ty? Já? Udělali jsme svoje a teď musíme jen existovat, nic než existovat, dokud to jde. Chceš být tím spravedlivým z Gomory? Co chceš? Jaká svědectví? Jdi od válu. Nedovedeš chycnout jako silné zvíře: o samotě a mlčky? Stejně už nemáš ani čím kousat ani z čeho

střílet. Jdi, a když nechápeš, tak dej aspoň pokoj mně a jiným. Něco nám přece jenom patří za tu dobu slávy. Byť jen to, aby se na nás zapomnělo.

— Viděls od těch dob Jiřího? — zeptal se.

— Ne — řekl Medvěd. — A nechci ho vidět.

František zpomalil chůzi.

— Doufám, že nemyslíš, — řekl František — že by on mohl říkat něco takového jako ty před chvíli. Vid', že ne? Okamžik mlčeli.

— Ne — řekl Medvěd. — Jiří? Jiří to nikdy neřekne, to já vím. Často na něho myslím; byl nejčistší z nás všech, lepší než ty nebo já. Možná, že mu to pomohlo?

Zastavili se.

— Sbohem, Medvěde — řekl František .

— Sbohem, Kostro — řekl Medvěd.

Neviděli si do obličeje; stáli daleko od svítilny, v mlze a dešti. Po krátkém váhání si podali ruce. Dělali, že nepozorují, jak se jejich ruce ve tmě míjejí.

XI.

Vešel do pokoje v promoklém plášti.

— Proč sedíš po tmě, Bětuško? — zeptal se. Když přistoupil blíž, zjistil, že má tváře mokré od slz. — Stalo se něco zlého, dceruško?

Násilně se usmála.

— Nic, nic.

Posadil se k ní.

— Tak proč pláčeš?

— Říkám ti, že nic.

— Mělas nepřijemnosti?

— Ano — řekla a hlasitě se rozplakala. — Na fakultě.

— Copak?

Pootevřela už ústa, ale František viděl, že si vymýšlí odpověď.

— Nevím — řekla a dívala se někam nad jeho hlavu.

— Asistent mě pořád obtěžuje.

— A proč se tě nezastane Roman?

Zase se podívala nahoru.

— Je příliš zaneprázdněn — řekla. Víš přece, že se blíží první máj.

— Ano — odvětil. Šel k oknu a opřel rozpálené čelo o studenou tabuli. — Nedělej si kvůli mně starosti, Alžběto. — Já si s tím už poradím. Musím jenom najít své lidi a oni mi pomohou.

Podíval se na hysterický třepot neonu a pomyslel si: „A přece jsem něco musel provést. Kdesi ve mně musela vžet nedůvěra, o níž jsem nevěděl; prorazilo to při první příležitosti, v první chvílce únavy. Čemu jsem nevěřil? Straně? Lidem? Nebo jsem nedůvěřoval vedení? Nevěřil jsem ve společnou věc? Kolik síly je přece jenom třeba mít, aby člověk mohl jít životem se stále čistou hlavou, odvracet žvasty, strach, svinstva. Čím bych byl, kdybych nevěřil v naší věc, kdybych k ní nespěl, vždycky, jako k nejjasnější z hvězd? Medvědem? Šilencem? Jak to řekl Mikuláš? Vstaň a bojuj! Dobře“. Načerpal sil a zdálo se mu, že z ticha města, klidu oblohy, světla ulic i hvězd přichází k němu víra a zmocňuje se ho, silnější než vše, co prožil; a že zůstává v něm neporušena jako koloběh země.

— Dobrou noc, Bětuško — řekl.

XII.

Odcházel už z podniku, siréna se s ním loučila vtíravým vrískotem; na kontrolních hodinách nechal vyrazit dobu odchodu a šel směrem k bráně. Ale zadržel ho vrátný.

— Mám pro vás psaníčko — řekl podivně úředním tónem; nemhouřil při tom oko, jak bývalo jeho zvykem. Vytáhl knihu vydané pošty a jezdil dlouho prstem po rubrikách, než našel správné místo. — Ó, prosím — pronesl nakonec s uspokojením. — Potvrďte příjem, tady.

František podepsal a vyšel. Až když byl na ulici, zastavil se a četl. Osobní oddělení mu oznamovalo, že s ním rozvažuje

pracovní poměr v řádné tříměsíční výpovědní lhůtě; do té doby si tedy musí najít jiné zaměstnání a jiný byt.

— Halo, pane Kowalski — zvolal někdo za ním.

Obrátil se. V rozepnutém kabátě, s rozčepýřenými vlasy běžel k němu Jařembowski.

— No — křičel už z dálky. — No. A co bude s náma?

— Co to má znamenat?

— Jak prosím: co to znamená? S naším pěveckým kroužkem. Talent, bezpochyby talent...

Usmál se a odešel. Díval se na polámané, vlhké dláždice chodníku a myslel si: „Copak nemají pravdu? Nedůvěřují mi a prostě mě nechťejí“. V tom okamžiku byl hrdý na stranu, na lidi, kteří ho propustili; hrdý na jejich důsledný postup; na jejich neoblomnost, čistotu; byl hrdý na svého syna — Mikuláše; a spokojeně konstatoval, že by sám postupoval právě tak, kdyby byl na jejich místě. Vstát a bojovat, vrátit se mezi ně čistý a hodný důvěry — to je jeho úkol!

Dláždění chodníku najednou končilo zároveň s dlouhou, červenou zdí; šel teď po prázdném náměstí, plném bláta. Kdesi na jeho protějším konci se srotila skupinka radostně pokřikujících lidí; byl také slyšet basový štěkot psa — jistě nějaké obludy. František automaticky zaměřil tím směrem a lokty se prodral klubkem zvědavců. Tou sensací byl člověk, který měl na sobě ochrannou masku šermíře a rukavice až po lokty; táhl za sebou na řetězu hezkého psa. Trhal řetězem a nadával mu nejhorsími slovy; bylo však zřejmé, že si ten pěkný pes z toho nic nedělá. František si z počátku myslel, že ten podivně vystrojený člověk je nějaký cvičitel psů a už chtěl odejít. Ale ten člověk sundal najednou masku unaveným pohybem a František spatřil propadlé oči soudruha Nowaka.

— Nowaku — zvolal udiven. — Co to, k čertu, tady děláte?

Nowak setřel pot s čela.

— Ach, to jste vy — řekl dřevěným hlasem. — Máte u sebe cigaretu? Už nemohu dál...

— Co to tady vyvádíte s tím psem?

— Se psem? — opakoval Novák a díval se před sebe prázdnýma očima. Jedovatě a hořce se usmál. — Pro vás to

je možná skutečně jenom pes, ale pro mne... — Zvedl najednou obě pěsti a zavyl: — Pro mne je horší šakala, malomocenství. — Trhl řetězem, ale psem to ani nehnulo. — Burku, ty potvoro — zvolal Novák. — K noze, říkám.

Lidé shromáždění kolem nich propukli v radostný smích. Pěkný pes seděl nerušeně a díval se domýšlivě bronzovými očima.

— Burku — šeptl Novák zvedaje tragicky pravici. — Burku, pěkně tě prosím... Burku, můj nejdražší, k noze...

— Člověče — řekl pohněvaně František. — Co to tu s tím psem vyvádíte?

— Jak to, co? — prohodil Novák. — Sami jste mi přece nařídili, abych změnil jeho jméno. — Přiblížil ústa k Františkovu uchu. — Předtím jsme mu říkali „Samba“ — řekl tlumeným hlasem — a všecko bylo v pořádku. Zlato to bylo, ne pes: nosil mi noviny v tlamě, děti měl rád, malou mi vodil ze školky, staral se o slepého starouška od naproti, a tak dále... Ale od té doby, kdy mi nařídil tajemník strany — vzpomínáte si přece — abych změnil jeho jméno na „Burek“ — se vše od základu změnilo. Vrhá se na všechny, kouše, žena mne opouští, protože se nemohou snést; celá věc je už u advokáta... — Povzdechl si. — Kvůli němu — řekl. — Na závodní schůzi se to jistě nepoví, aby se nezlehčovala autorita strany... — Zaskřípal neobyčejně silně zubama. — Dohodli jsme se se ženou: ona řekne, že jsem ji sexuálně neuspokojoval; já — že je děvka z přesvědčení. Pravdaže, nějak se snad stýkat budem... Ale nemáme jiné východisko, nechceme-li poškodit autoritu — nemůžem. Skutečně nemáme jiné východisko. Všecko jsem promyslel.

— Nemůžete se ho zbavit?

— Zbavit? — opakoval najednou rozveselený Nowak a díval se na Františka jako na blázna. — Zbavit? Topil jsem ho, dával jsem mu denně půl kila strychninu; nechal jsem naplno hrát radio a odjel s celou rodinou na tři dny; odvezl jsem ho sto kilometrů za Varšavu, ale vždy se vrátil. Při tom ho nemohu prodat jako „Sambu“ — to bych prakticky dával nepříteli zbraň do ruky. Vůbec se ho nemohu zbavit;

hned by se do toho zapletl Mičurinovsko-Pavlovský kroužek: „A co jste udělal se svým psem? A proč se mstíte na zvířatech? Měl byste vědět, co může pes znamenat pro člověka a zvláště pro člena strany...“ Ó ne, Kowalski, k tomu mne nepřemluvíte... — Rozhodným pohybem si nasadil masku. — Promiňte — řekl — ale musím pracovat. Je to můj stranický úkol; uvolnili mne k vůli němu z akce „Město vesnici“... — Trhl rozpačitě řetězem. — No, Burku — křekl. — K noze.

Pes zvedl jedno ucho a pak se položil na břicho a roztáhl široce dlouhé tlapy; vypadal teď jako kožešina položená před nějakým lůžkem. Nepomohlo ani trhání řetězem, ani peprné nadávky, ani prosby. Novák trojčil, lidé řvali radostí a v celém tom zmatku zachovával vznešený klid jenom pes.

— Co se tu děje — zvolal najednou svěží hlas. Zástupcem se energicky prodral mladý policista. — Co to má být? — obrátil se na prvního čumila a surově se mu podíval do tváře. — Nejste snad spokojen, co? Jen to otevřeně řekněte: nelíbí se vám systém?

— Pane ouřad, — řekl chodec. — Už jsem pryč. Nikdy jsem tu nebyl.

Zvedl klobouk a zmizel. Lidé se začali rozcházet, neradi a otráveni. Na místě zůstali pouze František, Novák a policista, no a pes, který si spokojeně lízal tlapku.

— A co vy? — řekl policista Nowakovi. — Co to má být? Tropíte si žerty nebo co? Pozoruji, že nejste spokojen. Když ne, tak to raději řekněte hned.

— Cvičím psa — odpověděl důležitě Novák. Sňal masku a třel ji o rozpálenou tvář. — Když nevěříte, tak tam — ukázal rukou — je mé pracoviště a můžete se vše o mně dovědět. Psa cvičím na doporučení tajemníka strany.

Napjatě se na sebe podívali.

— Co ho učíte? — dotázal se politista.

— Chování, — pronesl suše Novák. — Chování hodného psa.

Zase se na sebe podívali, měříce se pozornými pohledy.

— Když je to tak — řekl nakonec policista — tak je to v pořádku... — Obrátil se honem na Františka. — A vy, co tu děláte, občane? — zeptal se přísně. — Třeba nejste...

— Jsem spokojen — řekl František. — Vše je, jak má být... — Novák už odešel a vlekl za sebou psa jako kozu; František a policista se dívali mlčky na sebe. František se usmál. — Vzpomínáte si? — řekl. — Musíte si přece na mě pamatovat?

Policista udělal krok dopředu a najednou se jeho obličej vyjasnil.

— Jak by ne — zvolal radostně vysokým hlasem. — Jistěže si vzpomínám, pravdaže. Vždyť jsem vás zadržel pro porušování veřejného klidu... — Radoval se jako dítě, které dostalo pěkný dárek, a klepal Františkovi na rameno. — Ano, ano — řekl a oči mu zajiskřily. — To vy jste přece rušil klid.

— Což — řekl František a pousmál se. — Může se tomu tak říkat.

— Jak to — řekl policista a jeho obličej se ihned zachmuřil. — Název se vám nelíbí?

— Kdepak. Nic takového jsem neřekl.

— Asi se vám to strašně líbí, jo?

— Co se mi líbí?

— To, že jste nic neřekl. Mluvte otevřeně.

Šli pomalu přes opuštěné náměstí.

— Ach, člověče — spustil František. — Kdybyste prožil tolik co já, tak byste pochopil, že nestačí jenom: líbí se vám — nelíbí se vám. Vznosl jsem ruku na věci, které je těžko chápat svědomím a rozumem a které vyrůstají nad člověka. Já vím; vím to dobře, že jsem vám tehdy říkal, že takové věci neexistují. Říkal jsem vám tehdy — to je skutečnost a vím o tom, že jsem to tvrdil — že všechno, o čem se mluví, že „vyrůstá nad člověka“ je v podstatě lež a nesmysl, ba zločin, a že není nad člověka, ale proti němu. Říkal jsem to, ano. Řekl jsem, že každé lidské konání se může měřit vytrvalostí a životem člověka a tím, zda pracující člověk bude z toho mít aspoň trošinku radosti. Ano, to jsem říkal. A co. Měl jsem tak jako každý chvíli pochyb. Můj drahý: čím

více okamžiků pochyb, které se dají překonat rozumem, tím silnější je víra.

Obrátil se k němu, ale šel sám — nikde nikdo. Kdesi u plotu stály povídavé stařenky a tam mladý policista spěchal. Podkasával si cípy svého pláště. Odtamtud se nesl jeho zvučný hlas: „Nejste snad spokojené — líbí se vám nebo ne?“ a přerušované švitoření tří stařenek.

Vstoupil do budky s automatem a vytočil číslo. Za chvíli zvedl na druhém konci někdo sluchátko.

— Promiňte — řekl František. — Mohl bych mluvit s Jirím?

— Kdo — prosím?

— Jmenuji se — Kowalski.

Chvilé mlčení.

— Jirí tu není — řekl ženský hlas. — Copak o tom nevíte?

— Ne — řekl František. — Nic nevím. A kde je?

— Nevíte?

— Ne.

Zase mlčení. Někdo klepal rozzlobeně na okénko budky.

— Na dovolené — řekl hlas ve sluchátku. — Rozumíte: na dovolené. Zaslouží si přece dovolenou, že ano?

František chtěl ještě něco říci, ale na druhé straně bylo spojení přerušeno. Vyšel; zase šel prázdným a tmavým městem, které se nechtělo jarem probudit; které už týdný omýval déšť a nad kterým svítil jenom jeden jediný neon: Mládež čte — Sztandar Młodych; seděl doma u okna, od kterého vanul chlad, díval se na mihotavá písmena a zdálo se mu, že přes šum a hluk města slyší až sem přísné volání: „Jste spokojen nebo ne? Jste spokojen nebo ne? Jste spokojen...“ Obrátil se.

— Proč ještě nenesesh večeri, Bětko?

Slyšel, jak se těžce zvedá a jde do kuchyně. Šel za ní.

— Pohádala ses s Romanem, vid'?

Opřela se o jeho rameno a zaplakala.

— To přejde — řekl, hladíc její studené, těžké vlasy.

— Vše přejde, dceruško. Všecko, co je zlé, hloupé, nelidské. Musí se jenom myslet a věřit tomu, že se jde pořád k světlu...

Zarazil se; díval se do tmy za oknem a na rozechvěná písmena neonu a zase — proti vlastní vůli — je přečetl od začátku do konce. Zbývající písmeno si doplňoval v myslí. Potom odstrčil Bětku, a hlomozně zatáhl záclonu.

XIII.

Zastavil se před vysokým, bílým domem a ověřil si adresu zapsanou na lístku: souhlasila. Vešel do vrat a začal stoupat po širokých schodech, ale pojednou někdo ze zadu zvolal: — Hej, vy tam.

Obrátil se s rukou na zábradlí: ve vratech stál voják s automatem přes rameno.

— Kampak — tázal se.

— Na návštěvu — odvětil František.

— A to jenom tak? — řekl voják a jeho mladá tvář se zamračila. — Jenom tak, bez propustky? Vratte se — zvolal a natáhl ruku: — legitimaci.

Dlouho mu vypisoval propustku na růžovém formuláři, slinil při tom tužku a bručel nevrlostí; konečně dal Františkovi legitimaci i s propustkou a řekl:

— Třetí poschodí... — Když František už zase stoupal do schodů, dodal voják káravým tónem: — Po druhé, občane, nechoďte bez propustky!

Zastavil se ve třetím patře a zazvonil; otevřeli mu, chvíli vysvětloval; konečně stál před člověkem, ke kterému chtěl jít.

— Poznáváš mne, Břízo? — zeptal se František.

Bříza, který stál před ním; vytáhlý a zachmuřený muž s chorobnou tváří a zapadlýma, černýma a vyhaslýma očima, díval se pozorně.

— Kostra — řekl konečně a natáhl ruku. — Kostra, že ano?

— Ano — řekl František. — Jsem to já.

Usedli do lenošek. Dívali se na sebe a hledali změny ve svých obličejích i gestech; chvíli panovalo nepříjemné ticho, až František, který chtěl zakrýt rozpaky, spustil narychlo:

— Musíš mi prominout, že tě obtěžuju — vím, že takoví lidé, jako ty, nemají čas ani pro příbuzné, ale má věc. . .

Najednou se zarazil.

— Mluv — řekl Bříza. — Poslouchám přece.

— Vzpomínáš si na mě ještě z lesa?

— Na tebe i na jiné.

— Můžeš mi pomoci?

— To je snad samozřejmé, — prohodil Bříza. — Mluv.

— Já — řekl František, snaže se dívat přímo do očí svého protějšku — jsem vztáhl ruku na stranu. Sám nechápu, jak se to stalo. . . — Velmi se začervenal. — Víš, byl jsem trochu rozjařen a začal jsem vykřikovat. Říkal jsem. . .

Zmlkl, protože se ho znovu zmocnil náhlý pocit bezdějnosti této rozmluvy. „Co jsem povídal — pomyslel si rozpačitě. — Co jsem povídal? Říkal jsem přece pravdu, to, co cítím. . .“ — Říkal jsem — pokračoval — že nevěřím, že. . . že. . .

— Že co?

— Že je nemožné — řekl František — stavět něco dobrého, když se při tom pášou zločiny a užívá lži, ničí lidská důstojnost, a když se věrnost komunistů proměňuje v otroctví.

— A co chceš v té souvislosti ode mně?

— Abys ty, jeden z lidí, kteří mají moc a znají moc, mi řekl: Kde je hranice mezi věrností a otroctvím? Mezi zločinem a nutností? Vždycky stanovil tyto hranice rozum a svědomí. Teď — říkal jsem tehdy — se stal člověk jenom bezcennou hříčkou politiky; na rozum se snaží zapomenout ve vlastním zájmu, a svědomí? Ta pitomá přítěž? Líp je myslet, že ho nikdy nebylo.

— Komus to říkal?

— Komu? — opakoval František. — Komu? Copak to není jedno? Sobě to říkám, to je důležité.

— A co dál?

— Dál už není nic. Vyloučili mě ze strany. Ale o to přece nejde.

— Ale?

— Chci, abys mi ty řekl.

— Co?

— Že nemám pravdu.

Chvíli mlčeli. Bříza se díval na Františka svýma vyhaslýma očima a pak schýlil hlavu.

— Poslyš — řekl konečně. — První roky po válce jsem pracoval u Bezpečnosti. Měl jsem syna: byl po celou okupaci v lese, potom chodil na bandy, prostřelili ho, ztratil pľlku plic, až jako těžce nemocný člověk skončil u mně. U mně, kde musel pracovat za tři zdravé. Pracoval: výsledchy, stopování, špioni, sabotážníci, diversanti. Jednou vyslychal nějakého diversanta; výslech trval už kolikátou noc, ale ten lump se choval k mému chlapci provokativně, až konečně on — nemocný, nespůj únavou, s nervy napjatými k prasknutí — nevydržel a dal tomu diversantovi do huby. Ticho.

— A co? — zeptal se František.

Bříza se divně pousmál.

— Nic — řekl. — Musel jsem mu dát osm let. Jemu — sám jsem se o to postaral. A víš kolik dostal ten diversant? Pět. Byl to člověk se čtvrtinou mozku, který ani pořádně nevěděl, kde žije, co dělá a komu škodí. A můj chlapec byl svědomitý, bojovný straník a musel vědět, co dělá.

Náhle vstal a začal chodit po světnici: krk mu zrudl a horní ret vyskočil nahoru.

— Do cholery — řekl. — Do cholery s těmi proklatými hádánkami. Nejdůležitější jsou důsledky, důsledky až do konce. Když se jednou s revolucí začalo, musíme si uvědomit, že jí není možno zarazit ani zahladit ani odvrátit ani prodloužit. Revoluce se může jenom prohrát nebo vyhrát a to je všecko. Co tě zaráží? Rozměry? Metody?

— Důsledky — řekl František. — To, o čem jsi mluvil před chvíli. Copak je revoluce slepá, brutální síla?

Bříza chopil Františka za rameno a táhl ho k oknu; rozprostíralo se pod ním město, plné lešení...

— Tam — řekl Bříza — tam přijde za několik let člověk, který se dnes ještě nenarodil. Přijde a bude chtít žít, mít jídlo, byt, děti, rodinu; bude chtít žít bezpečně a bude žádat na době vše, co jenom patří člověku. Ujišťuju tě, že se vůbec nebude starat o moje nebo tvoje utrpení a pochyb-

nosti. Bude podle svého rozumu oceňovat to, co našel a dobu, ve které žije. A to je vše.

Umlkl; díval se dolů na moknoucí lešení města a jeho žlutá, chorobná tvář ještě víc ztemněla.

— Nevěděl jsem — řekl František — že máš syna.

Bříza zvedl hlavu.

— Mám — řekl překvapeně. — Měl jsem. On je tak nemocný, že to všechno nevydrží... — Šel k radiu a zakroutil knoflíkem. — Promiň, Františku — řekl — ale byl jsem včera na shromáždění, mluvil jsem tam k lidem a teď to budou vysílat, chtěl bych si to poslechnout.

František mlčel. Proč sem přišel? Komu to všechno říkal? A jakou čekal odpověď? Slyšel jen to, co sám opakoval bez ustání: ne jednou a ne tisíckrát. Slyšel jen to, co sobě i jiným opakoval, aby našel sílu k činnosti. A kde že je ta síla? V tom, že ho opustil Mikuláš, v bankrotu Medvěda, nebo v unaveném hlase toho člověka, který odsoudil svého syna. Kde je cíl a naděje? V tom člověku, který se ještě nenarodil a který se dostane do života jako slepec, který nebude vědět o obětech, výstřelcích, a poklescích, kterých se pro něho dopustili jiní — ti, kteří byli udáveni a zdeptáni? Jestliže ten spokojený slepec, který bude s úsměvem chodit po špinavé kůře světa, má být nadějí a vším tím, čemu je nutno zasvětit síly i život, jaký význam pak mají všechna ta slova a oběti?

„Blíží se svátek prvního máje“ — zazněl z radia hlas Břízy. — „Soudruzi. Zakladatelé marx-leninismu nás učí, že dělnická třída nemůže osvobodit sama sebe, neosvobodí-li všechny utiskované a vykořisťované, dokud nevymýtí jednou provždy veškerý útisk a vykořisťování člověka člověkem. Dělnická třída — to je třída, pod jejímž vedením lidstvo uskutečňuje dějinný skok z oblasti útlaku do oblasti svobody, stává se vládcem přírody, začíná — opíraje se o poznání zákonů společenského rozvoje — určovat vlastní uvědomělou vůli své osudy“.

Přerušil ho bouřlivý, dlouho trvající potlesk a za chvíli Bříza pokračoval:

„Učení Marxe a Engelse rozvinuli v novém dějinném údobí Lenin a Velký Učitel — Stalin. Rozvinuli je v epoše imperialismu, kdy kapitalistický útlak a vykořisťování postihly celou zeměkouli a spojily se se všemi druhy předkapitalistického ujařmování lidské práce, kdy bezedná chtivost a dobývačnost imperialistických vykořisťovatelů zavedla lidstvo do válečných konfliktů v dějinách dosud neznámých rozměrů, kdy buržoasie a její ideologové zradili, pošlapali všechny ideály byt' omezené svobody a spravedlnosti, které sami kdysi hlásali, a v masách pracujících celého světa se zrodila a sílila vášnivá touha po úplné společenské spravedlnosti a úplné svobodě — touha socialismu . . .“

Bouřlivé, dlouho trvající ovace.

„Lenin a Velký Učitel“ — pokračoval řečník — „rozvinuli učení Marxe a Engelse o dělnické třídě, jako třídě, která osvobodí lidstvo od veškerého vykořisťování a útisku — v učení o nadvládě proletariátu v národně-osvobozovacích válkách, o bojích rolnických mas proti panskému systému a jeho přežitkům, o bojích všech pracujících lidí proti kapitalistickému systému . . .“

V hale se zase ozvalo bouřlivé volání.

— Dlouhý, neutuchající potlesk — řekl František. — Tak to napíší do novin.

Ale řečník pokračoval: „Stojíc v čele všech utiskovaných a vykořisťovaných v boji o povalení imperialistické tyranie, uskutečňujíc v tomto boji svazek dělníků, pracujících rolníků a lidových mas, kteří vedou národně-osvobozovací boj — vztyčuje strana proletariátu prapor osvobození ve jménu mohutné většiny společnosti proti její mizivé menšině. Nadvláda dělnické třídy směřuje k uskutečnění velkého revolučního poslání proletariátu: ke změně společenských poměrů v zájmu většiny lidí na celém světě a k vybudování socialistické společnosti . . .“

Vše bylo jako obvykle — řekl František, že ano? Najatý sirotek s květy, jakýsi starý prďola — veterán revoluce z roku 1905, s kterým ses líbal před objektivem; detektivové v šedých oblecích za tebou, viď.

— Ano — řekl Bříza. — A byli lidé, kteří mě po tom všem prosili, zda bych nemohl prosadit u vedoucí bufetu, aby svůj krámeček otvírala o hodinu dříve; našel se i člověk, který mi zašeptal do ucha: „Malinowski je zloděj“.

— Ale to už v rozhlase přenášet nebudou — řekl František.

— Vid?

— Máš pravdu — řekl Bříza. — To ne.

Odmlčel se a naslouchal vlastnímu hlasu: „Z vítězství Velké Říjnové Revoluce se zrodil první stát proletariátu — sovětský stát. Věrnost proletářskému internacionalismu — je tedy především věrnost Říjnu. Nebylo náhodou, že se zrada Titovy kliky na samém začátku projevila protisovětským postojem, popíráním vedoucího postavení Sovětského svazu. Nebyla náhoda, že protisovětské tendence byly základem gomulkovštiny, polské obměny titoismu. Velké budování Sovětského svazu — je vzorem, příkladem a nadějí pro svět. Je to vzor, který svědčí, že existují východiska z krísi a bídy, z hospodářské i kulturní zaostalosti, východisko z národního útisku a nacionalistických vášní. Je to příklad, jak povalit vlády kapitalistů a velkostatkářů, jak budovat novou, spravedlivou společnost. Sovětský svaz je nadějí pro všechny, kteří úpí pod jhem vykořisťovatelů, imperialistů, nad kterými vládne reakce, která nenávidí pracujícího člověka. Velké budování Sovětského svazu — to je pramen síly proletářského hnutí, pokrokových a osvobozeneckých hnutí celého světa. O moc Sovětského svazu se rozbily hitlerovské sny o tom, jak budou světu vládnout fašistické rasy pánů. Moc Sovětského svazu stojí v cestě magnátům z Wall Streetu, kteří se snaží opakovat hitlerovský pokus o ujařmení lidstva. Mezinárodní proletariát se stal pod vedením Sovětského svazu předvojem celého lidstva, všech pracujících lidí, všech utiskovaných a vykořisťovaných v boji o lepší zítřek bez válek, o zítřek bez útisku a vykořisťování, o zítřek hmotného blahobytu a kulturního rozkvětu...“ Břízův hlas se odmlčel; zase to zašumělo v celém sále a rozlehly se radostné výkřiky; někde se dokonce prodral hlas: „Byla bída, byl kapitalismus, až přišel člověk jménem — Lenin...“

Ted' neutuchající, bouřlivé ovace — řekl František. — To je směšné.

— Co?

— Jak musíte pohrdat těmi lidmi a nenávidět všechny ty chuděrky mravence, tu dělnickou křídou, toho vládce národa. Na jedné straně — musíte jim neustále podlézat, abyste z nich dostali každou poslední špetku síly; na druhé straně — musíte je nutit k věcem, které se vám samým zdají nelidské. — Vstal a šel k oknu. — Ale stejně asi přijde čas — řekl — kdy budete muset přestat mluvit o nadvládě a podívat se jim do očí. A co pak uvidíte? Koho? Jaké lidi? Důsledky překročí očekávání... — Zase si sedl do křesla. — Jediná útěcha je — řekl — že nemáte už nic společného s žádnou třídou ani s žádnými lidmi. Pokud vůbec existuje útěcha.

Ovace postupně ustaly a z amplionu zase mluvil hlas Břízy. „Blíží se první máj, svátek dělnického boje, svátek proletářského internacionalismu, svátek mezinárodní solidarity proletariátu. První květen budeme oslavovat v době, kdy každý den nám přináší nové zprávy o vítězstvích budování komunismu ve velkém Sovětském svazu, státě vítězného socialismu, naději pracujícího lidstva...“ Znovu se rozlehla bouře potlesku a provolávání; všechno postupně utichlo a hlasatel ohlásil symfonický koncert. František a Bříza se na sebe podívali.

— A pak — řekl Bříza — po neutuchajících, dlouho trvajících ovacích, jsem vyšel na nádvoří, před továrnu. A tu ke mně přistoupil muž, o jakém jsi se zmínil — starý prďola, veterán revoluce. Pracuje v továrně jako noční hlídač; prosil mě, abych dosáhl toho, aby se dostal na úroveň psa. — Jak to — P S A ? — táži se. — Protože — říká — na nočního hlídače je pamatováno v rozpočtu čtyřmi sty zlotými, a na udržování psa je určeno šest set. Tak jsem, soudruhu, myslel, že by bylo lepší, kdybych si to prohodil s tím psem. Zvířeti — dodal — dělnické slovo, vlas nezkřívím, mně bude líp a nikdo neztrácí. No, Františku? Má se člověk smát anebo střílet? — Vstal; zase začal chodit po pokoji; konečně se zastavil před Františkem. — Pamět — řekl. — Pamět je jediná

ochrana před pochybnostmi. Nutno neustále pamatovat na to, odkud se jde.

— Vy jste zapomněli — řekl František.

— Copak?

Je to velmi směšné — začal znova František — a já se tomu často směju sám, ale jedinou logikou každé činnosti je člověk a jeho krátký, smutný život; a nic se na tom měnit nedá, ať po tom jakkoli toužíme. Už to tak asi musí být, že v tom proklatém světě je malinký člověk obrem; a ve skutečném rozvrstvení sil všechno ostatní je malinké: velké stavby i vodní přehrady a kanály, i Dněprostroje a Bůh ví co ještě. Nedá se to postavit na hlavu.

— Proč jsi sem přišel, Františku? — ptal se Bříza. — Pro víru?

— Ano — odpověděl vážně František. — Pro víru.

— Tak ty nevěříš?

— Věřím — řekl František — ale už ne ve vás. Věřím v komunismus, podaří-li se jej zachránit před vámi, a jestliže vy včas odejdete. Vraký nikoho vozit nemohou... — Odmíchl se, potom tiše dodal: Snad Jiří?

Zpozoroval, jak to v Břízově tváři trhlo.

— Co, Jiří? — zeptal se ostře.

— On musí být jiný.

— Jiří — řekl Bříza a usmál se. — Ano, máš pravdu: běž k Jiřímu. On je jiný. Dokonce daleko víc jiný, než se ti zdá.

— Vzpomínáš si na něho?

— Velmi dobře.

— Ano — řekl František a zakroutil významně hlavou.

— On je určitě jiný. Jiný — než my všichni.

— Běž k němu — řekl Bříza. — Já mohu pro tebe udělat jen jedno: až půjdeš odsud, mohu se postarat o to, abych si myslel, že jsme si vyprávěli o dobrých, milovaných, jednoduchých dobách, které jsme prožili v lese.

František vstal .

— Mohu tě svézt — řekl Bříza. — Musím hned jet.

— Kam jedeš? Na kterou stranu?

— Do továrny na velké elektrické stroje.

- Na schůzi?
- Ano.
- Budeš mluvit k lidem?
- Ano.
- O nadvládě dělnické třídy?
- Ano.

Natáhl ruku; oba dělali, že nepozorují, jak se jejich ruce míjejí.

- Sbohem, Břízo — řekl František.
- Sbohem, Kostro, řekl Bříza.

A zase šel večerním městem po rozmoklém, odporném sněhu; jaro nechávalo na sebe čekat a dosud o jeho příchodu nesvědčilo ani nejmenší znamení. Kam se podíval, neviděl nic než bláto, zbytky tajícího sněhu, takové černé skvrny a špínu tekoucí po jízdni dráze; nic než mrak sražený v masu nad městem, kde hystericky mihotal jediný neon. „Jiří — pomyslel si František. — Určitě Jiří. On je jiný: čistší, lepší. On určitě bojuje a ví, jak bojovat; boj s tím svinstvem je jeho posláním“. Na rohu stála telefonní budka, namířil tím směrem spěšné kroky. Stál dlouho před skleněnými dveřmi; někdo zeširoka vyprávěl a zarputile při tom mával levou rukou; podivně a nějak povědomě. František viděl jen záda. Konečně zavěsil dotyčný sluchátko a vyšel.

— Romane — řekl překvapený František. — Dobrý večer.

Natáhl k němu ruku. Snoubenec jeho dcery se zastavil a podíval se mu přísně do očí. Jeho dětský ještě obličej otekl pohrdáním. Neřekl ani slovo; obrátil se a odešel hvízdaje: hlasitě a falešně. František stál dlouho nehybně oněmělý vztekem a údivem; konečně šel do budky a vytočil číslo — a za chvíli už zase slyšel týž ženský hlas.

- Mohu mluvit s Jiřím? — zeptal se.
- Kdo volá, prosím?
- Řekněte prosím: František. Nebo nejlépe: Kostra.

Chvíli neslyšel nic: jen do skleněných dveří budky bouchal držátkem deštníku nějaký obtloustlý vašnosta. Pak ta žena řekla:

— Jiří je na dovolené. Jiří je na dovolené. Rozumíte mi? Na dovolené.

XIV.

Šel tmavou chodbou — každou chvíli zakopl o láhve na mléko; o jakési krámy, kterých si již léta nikdo nevšímal; šlapal po kočkách a psech, lezoucích po chodbě v nesčetném množství — zahalen mlhou a zápachem kouře sunul se po hmatu kupředu mlátě rukama vzduch. Místy pronikalo mlhou světlo žárovek, spoutaných drátěnými košílkami; z jejich matného světla, kouře, vířskotu koček, z pachu prádla a od sklepa až pod střechu vařeného zelí rozbolela Františka už po minutě hlava. Byl to starý dům; kdysi sem spadla puma a jeho levou stranu roztrhla nečekaně a strašně: schodiště náhle končilo — dole bylo vidět mokrou ulici, černý asfalt a chodce. František se zastavil.

— Odvaž mě, strýčku — řekl někdo tenkým hláskem.

Obrátil se tím směrem; na chodbě seděl malý chlapec připoutaný k zábradlí řetězem — řetězem se zámek.

Kdo tě to uvázal? — zeptal se František.

— Maminka — řekl hošík.

— Maminka? Proč?

— Abych nespádl — vysvětlil chlapec a ukázal rukou na mlhavou prázdnotu dole. — Ale já i bez řetězu nespádnou — dodal. — Odvaž mě, strýčku.

Kousek dál někdo křikl: — Odvaž mě, strýčku. Mě, ne jeho. On spadne. — Několik kroků dále bylo připoutáno děvčátko, pak další holčička: a ještě kousek dále — dva chlapci, kteří si hráli a ničeho si nevšíмали: měli před sebou hromádku barevných tyčinek.

— Kde je vaše maminka?

— Šla do práce — řekl první hošík. Rozzlobil se: — Co si vlastně myslíš, strejdo? Máme snad sami sedět ve světnici?

Takhle si můžem alespoň hrát. — Chytil několik úlomků cihly a začal jimi házet po jiných dětech; schovávaly se, tiskly hlavičky mezi zábradlí, pískaly při tom a hlomozily řetězy; děvčátko mělo na řetízku několik stužek. Vedle ní ležela panenka — její hlava byla přivázána k zábradlí chromovaným řetízem od hodinek.

Chvilku mlčel, potom se sklonil k tomu nejmenšímu. Bezmyšlenkovitě prohrabával kapsy, chtěl mu něco dát, ale nic vhodného neměl — jen hřeben, zrcátko, doklady. Řekl:

— Musíš počkat, až přijde maminka.

Hošík zkrivil zlostí pusy.

— Musím — opakoval. Poskočil jako opička, chřestě řetězem. Odvaž mě, strejdo — řekl. — Nudím se. Anebo mi něco vyprávěj. Umíš vyprávět?

— Copak ti mám vyprávět?

Zarazil se. Mezi těmi dvěma hochy na konci chodby vypukl boj; prali se a samou vzteklostí trhali řetězy. Chlapec řekl Františkovi:

— Pověz mi, co vidíš. Tam.

Ukázal rukou k díře a František se sklonil nad městem; díval se do tmy, až ho začaly bolet oči. Na ulici se nic nedělo a dohromady nebylo nic vidět: kolem šel nějaký opilec, potom dva, pak tři — jeden z nich si přidržoval klobouk rukou; pak matka s dítětem, stařeček táhnoucí vozík s uhlím; mlha, ticho, kroky opilců, smích vzbuzující hněv jiných; a pouze jas neonu, trvanlivější — jak se zdálo — než světlo hvězd, upoutával zrak.

— Copak vidíš, strejdo? — opakoval chlapec a zatahal Františka za kabát.

— Město — odvětil František. — Město. Bílé, světlé domy, lidé se vracejí z práce usměvaví; teď několik chlapců utíká za míčem; děvčátko předvádějící nějaký taneček upadlo. Neony. A jas. Světlo, světlo, světlo... — Odmlčel se, pak se zeptal: — Kde tady u vás v domě bydlí nějaký malíř?

— Ten, co maluje dědu?

— Dědu?

— Dědu s fousama? Ten?

— Ano.

— Poslední dveře — řekl hošík. A když František odcházel, křikl za ním: — Přijď někdy, strejdo.

— Přijdu — pověděl František. Když stál před slabě znějícím zvonkem, pomyslel si: „Ještě jedny dveře. Proč jsem sem přišel? Načpak čekám? Ty, tam za dveřmi, nemůžeš být jiný. Proto jsem přišel. Jako bych byl zůstal doma, podívám se jen do zrcátka. Sám sobě otevřu dveře. Vrátit se? Odejít?“ Přece zaklepal. Muž v županu se mu dlouho díval do tváře, než ho zval dál. Mlčky prošli tmavou síňkou a pak se František octl v kruhu světla, kterým onen muž osvětloval svou pracovnu. Silného, nepravděpodobného, velkého světla jako svit blesku. Přimhouřil oči a usedl resignovaně na nabízenou židli. Teprve po drahé chvíli otevřel oči; pomalu a vysíleně jako člověk, který se připravuje na to, aby snášel bolest.

— Kávu? — zeptal se malíř.

— Ne, děkuji.

— Čaj?

Zakroutil hlavou.

— Nedělej si starosti... — začal, ale malíř ho hned zarazil.

— Stop — řekl a panovitě mávl rukou. — Každé slovo oddaluje naši radost. To jsou pouhé formality; v baráku stejně není ani špetka kávy nebo čaje. Napijeme se vodky.

Odešel — František zůstal sám v palčivém jasu. Za okamžik se malíř vrátil a přinesl láhev a dvě skleničky; postavil vše na hrubý, barvami zaplácaný stůl. Tichounce si pobroukával, když naléval vodku.

— Na zdraví — řekl a zvedl sklínku.

— Na zdraví — opakoval František.

Vypili; malíř hned nalil další.

— Na les — řekl František a zvedl skleničku; ale malíř svou sklínku odsunul.

— Proč na les? — ptal se. — Na jaký les? Proč na les a ne třeba na věčné zdraví pěkných žen?

— Na les — opakoval František. — Byli jsme oba u partizánů.

— Kdy?

— Nevím kdy — řekl František a zamhouřil oči: strašný jas mu tepal v hlavě. „Copak má jas barvu? — pomyslel si. — Má. Bílou. Je to vlastně bílý jas“. — Za války — pověděl.

— Máš pravdu — řekl malíř a díval se na dno prázdné sklenice. — Ale ano, máš pravdu. Jsme přece hrdinové. Zapomněl jsem, promiň. Tak tedy — na všecko dobré.

Přitukli si.

— Na všecko dobré.

Zapálili si cigarety; dívali se na sebe s nedůvěrou — nic nenacházeli, neoživovali si žádné vzpomínky; pod oknem vtíravě šumělo město, na chodbě mňoukaly kočky; ústa dětí stále opakovala nestejným chodem: „Strýčku, odvaž mě. Tetičko, odvaž mě...“ — Jejich pohledy se zkřížily; oba se s úlevou usmáli.

— Teď jsem si na tebe vzpomněl — řekl malíř. — Jsi „Kostra“, vidě?

— Ano — řekl František. — A ty „Kronikář“.

— Ale vyřídili nás — řekl malíř a radostně se při tom usmál, úplné hovno, co?

— Hovno — řekl František. — Proč jsem k tobě pro Boha chodil? Hledal jsem někoho, kdo by byl jiný než já, chtěl jsem, abys smýšlel jinak, říkal něco jiného. Nevím; snad jsem chtěl něco říci a přál jsem si, abys mi na to odpověděl plivnutím do huby... — Obracel v rukou prázdnou skleničku, pak řekl: — Stálo by za to domluvit se už teď jednou provždy, že to skutečně nemá význam. Vlastně už mohu jít.

— Ty už jsi u tajné policie?

— Ne. A ty?

— Taky ještě ne.

— Tak mohu jít.

— Vlastně ano — prohodil malíř. — Můžeš jít a nejt dál bez ohledu na to, kam jsi chtěl. Nic jiného skutečně neuslyšíš. Ale můžeš zkusit podvádět sám sebe hned od začátku. Třeba se ti to podaří. Všichni to tak dělají.

František se rozhlížel po ateliéru a najednou pochopil, odkud všechen ten jas; kol dokola byly nahromaděny spousty

bust Velkého Učitele; sněhově bílá sádra odrážela prudké světlo žárovek; stejné, vousaté obličej se dívaly se všech stran mrtvými zřítelnicemi.

— Krindapána — vykotal František. — Kde se to tu všecko nabralo?

— Objednávky — řekl malíř. — Jednoduchá a čistá práce: sádra, voda, forma. Jde to na odbyt jako ředkvičky. Mám jednoho známého: vede tajnou střelnici na předměstí. My Poláci vždycky rádi protestujem... — Něco zanotoval, vzdechl a dodal: — Zpočátku jsem maloval jenom ministerského předsedu a Svatého Františka z Asisi. Málo práce, oba dva byli holohlaví. Ale s ním — významně kynul rukou — s ním nikdo nemůže konkurovat. PIN UP GIRL socialismu číslo jedna. Chceš jednoho na památku?

František mlčel. Seděl ztrnule, hlavu tiskl pěstmi. Z každého koutku pracovny se zarputile dívala mrtvá tvář. Zase někdo prošel chodbou a rozlehl se prosebný sbor: „Odvaž mě, tetičko“.

— Vždycky tak volají?

— Ne — řekl malíř. — Jenom do určitého věku. Potom už umění lézt bezpečně.

— Říkali jsme ti „Kronikář“ — řekl František. — Vzpomínám si, že po válce jsi měl namalovat všecko, čím jsme tam žili: les, boj, člověka, který přemáhá strach, a strach, který zdolává lidi. Věc života a věc smrti. Už tehdy sis dělal náčrtky.

— Mně je fuk, co bylo tehdy — pověděl malíř. — Náčrtky jsem zahodil. Nechci o tom mluvit. Všecko je v pořádku tak, jak to je. Pokud jde o mě, může to tak zůstat na věky. Příliš hodně chápu, než abych o něco jevil zájem.

— K smíchu — řekl František. — Člověk vždycky snil o jednom: o svědomí. Byl to základ jeho věčného boje. Snil o tom, aby chápal svou dobu, svůj cíl, své místo, smysl a svůj okamžik ve věčnosti. Teď, když je k tomu nejbliž, je svědomí jeho největším protivníkem. Lépe nic nechápat — je to nemoc.

— Ne — řekl malíř — je to smrt. Je to horší než smrt. Je to nadplán. Nadplán něčeho, co nikdy nebylo, co se ne-

může brát vážně... — Radostně zamával láhví: — Napíješ se?

— Rád — řekl František. Zase obracel v prstech skleničku a mhouřil oči: ten obličej ho bez ustání a nelítostně pronásledoval. Díval se na trošku vodky, přelévající se po plochem dně. — Tak to všechno začalo — řekl. — Právě tak.

— Co?

— Se mnou. Můj konec.

— Teprve teď?

— Ano. Ale to není důležité. Ty taky nejsi blázen a přesto žiješ.

— Nevšímám si toho prostě — řekl malíř a zvedl sklenku. — Na zdraví.

— Na zdraví — opakoval František. Dopil a položil skleničku na stůl. — Víš — řekl. — Byl jsem před několika dny u „Břízy“.

— U „Břízy“ — řekl překvapený malíř. Usmál se: — Teď mu, pokud vím, říkají „Koník“.

— „Koník“?

— Ano. Specialista — psychologické zpravodajství. První jednání: přichází do úřadu a odtamtud skáče „provinilci“ na krk. Odtud ta přezdívka. Útočí kopnutím do přirození. Pořádá bartolomějské noci a policejní soudy. Intrikář. Lidé serou strachem při pouhé zmínce o něm.

— Pěkně mluvíš — řekl František. Usmál se. — Vyprávěl mi takové vzrušující anekdoty — dodal.

— Souhlasí — řekl malíř. — Anekdoty taky byly. S tím synem, jo?

— Ano.

— Dobrá. Nechme toho syna. Mohu ti nalít?

— Prosím.

Dopili. Děti na chodbě zase žadonily: „Tetičko, odvaž nás“. Pak zamňoukala kočka. Zavřel pes. Zase nějaké kroky a dětské hlásky: „Strejdo, jenom na chvíličku...“

— Mohu ti nabídnout kávu? — zeptal se za chvíli malíř.

— Ne, děkuji.

— Čaj?

— Nedělej si starosti...

— Žádné starosti — řekl malíř. — Mám doma jenom vodku. Pět let jsem nepil ani kapku vody. Mé otázky jsou pouhé fráze: musíš si na to zvyknout. Promiň.

Vstal; odvlékl se do kteréhosi kouta svého obrovského ateliéru a vrátil se s novou láhví vodky v ruce. Hoši, kočky a pes spustili zároveň. Malíř nahnul láhev nad skleničkami a nalil jako na míru: nebyl ani milimetrový rozdíl.

— Na stromy — řekl malíř.

František otevřel oči; nechápal v prvním okamžiku ani prudké světlo ani malířova slova.

— Na jaké stromy?

— Les. Byli jsme tam přece spolu — netrpělivě objasňoval malíř. — Jsme přece hrdinové. Dělali jsme přece revoluci, partyzánštinu, co chceš. Cožpak's na to už zapomněl?

— Ne.

— No tak?

— Co to má znamenat?

— Jo, kreténům a zločincům se úvěr neposkytuje. Hrdinům také ne. Víš, co jsme?

— Ne. A ty?

— Taky ne. Ale mně už to je jedno. Jsem mrtvola. Právě tak jako ty. Jako komunismus. To je všecho. Často myslívám na Hitlera. Copak velkého uskutečnil? Jistě, byl snaživý, ale nakonec? Lidí nevyvraždil víc, než to dělá v myšlenkách každý pořádný člověk. Staral se o důsledky a byl důsledný v mezích své blbosti. Ale nakonec se posral jako každý spasitel. Klid. Tečka. Velký Učitel uskutečnil daleko větší věci. Postavil hřbitov. Od té doby se budou všechna další pokolení rodit a žít na hřbitovech. Zřejmě se spěje k životu a ke slunci přes hřbitovy. Všecko mi může... --
Nachýlil se k Františkovi a strašnou silou ho chopil za hrdlo. — Mluv — vyhrknul. — Jsi už agentem tajné policie nebo ne?

— Ještě ne. A ty?

— Taky ještě ne. Řeknu to — až budu. Nedá se tedy nic dělat?

— Ne. Bylo by nutno chránit komunismus před komunismem. Ale lidé se bez idejí neobejdou. Nikdy. Bylo by lehké umírat, kdyby už šlo o poslední velký mythus lidskosti. Umírat, dopouštět se největších zločinů proto, aby lidé už nikdy nevěřili v žádné slunce. Načpak? Po nějaké době se vždycky zase najde nějaký šílenec, který chopí ikonu a poběží s ní přes město... — Krátce se zasmál. — Kdybych se ještě jednou narodil — řekl — a kdybych se chtěl lidem pomstít, vymyslel bych jim novou ideologii. Vést masy ke slunečným dnům budoucnosti — to je to nejkrásnější.

— Už je tomu tak — řekl František. — Žádný člověk nevydrží tlak svědomí. Nemůže se to ani od něho žádat. Společnosti se drží pohromadě mytologií, ale ne svědomím.

— No tak — odvětil malíř — vymysli novou ideologii. Každý Kristus bude lidstvu vhod. Když jde o velké ideje, je všechno v pořádku až po kříž; ale zmrtvýchvstání — to je už jiná. Ale vždyť se pořád opakují. Konečně dnes by Krista zničili psychologickým vyšetřováním. Měřítka pokroku. Piji na práchnivějící kříže. Zdar.

— Zdar.

Motaly se jim už hlavy a strašidelný jas sílil; seděli uprostřed města; v srdci noci umírající ve špinavých kalužích, obklopeni a připoutáni mrtvým pohledem desítek očí. Františkovi se pojednou zdálo, že kromě této jediné, ztrnule usměvavé tváře nikdy jinou neviděl — on, malíř, Alžběta, děti pokřikující neustále na chodbě; všichni lidé lopotící se pod sluncem této země — vypadají právě tak. Tak vypadá člověk a jeho věc; nadřazená věc nešťastné skutečnosti — věc věrnosti a svědomí, jak ji vybavil Bůh, Dábel nebo Příroda, aby se život stal ještě křehčí, bojácnější a svízelnější, aby byl vždy a bez ohledu na okolnosti hřbitovem: křížem krázem i napříč lhostejnou zeměkoulí.

— Ne — řekl. — To není nejhorší. Když žiji, znamená to, že s tím vším souhlasím, a nemám proto proč vřeštět. Člověk může projít každým peklem, může prožít každou tyranii, může se dostat z každého područí, má-li v sobě být špetku odhodlání nebo alespoň naděje, že kdesi žije jiný člověk, který žije právě tak jako ty, dýchá jako ty; právě

tak trpí, hledá nebo bojuje a zůstává při tom čistý. U nás nikdo takovou nadějí mít nemůže. U nás, mezi námi, umřelo srdce světa. Zemřel velký, ubohý mythus. Nikde jinde, právě tady; tady, kam jsou obráceny oči všech nešťastných a ponížených. Zemřela zde důvěra světa. Naděje. Všechna slova. Všechny pojmy. Veškeré sny o poslání člověka. Máš pravdu: je to hřbitov. To je nejhorší. Odkud čerpat sílu?

— Jak to odkud? — řekl malíř. — Z toho, že se najdou noví kreténi. To je ze všeho nejhorší. Hledáš útěchu?

— Ano — ozval se František. — Hledám útěchu.

— Ale marně — odvětil malíř. — Kdyby existovalo něco ještě kreténštějšího, svinštějšího a nepotřebnějšího než lidský život — bylo by to možná jakousi útěchou. Ale — doposud se nic takového najít nepodařilo — lidstvo čeká na svůj velký den. Zatím si vymysleli jenom věčnost, tu s hromadou hnoje lidských těl. Cpi se tam, chceš-li. Spějeme tam přece všichni a vždycky se stává, že člověkův poměr k věčnosti se řeší kopnutím do zadku. To je smysl chvály a slávy.

— A kdybych našel — řekl František. — Kdybych našel být jediného z našich druhů, který by smýšlel jinak? . . . — Plamennýma očima se díval malířovi do obličeje. — A Jiří? — zeptal se tiše.

Umlkli; rázem bylo ticho a nějak slavnostně. Za oknem — neviditelné a zatažené mlhou hučelo město jako nestvůrný ovád. Po stropě rychle pobíhaly stíny a světla; monotonně praskal oheň; oba — František i malíř, pocítili najednou přítomnost něčeho velkého; něčeho věrného a slavnostního; připadalo jim, jako kdyby věčnost sklonila k nim svou lhostejnou, dosud nikomu zcela odhalenou tvář.

— Ano — řekl nakonec malíř. Schýlil svou obrovskou hlavu a díval se upřeně na své barvami prožrané ruce, složené na kolenou. — Možná Jiří? Takoví jako on neumírají. — Zvedl náhle hlavu. — Poslyš — řekl. — Běž k němu. Běž hned, neoddaluj to. Jenom Jiří ti může pomoci. Byl nejlepším z nás. Nejčistším. Jemu jedinému můžeš důvěřovat. Běž.

— Pojď s sebou — řekl František.

Díval se na něho zvědavě a viděl, jak očima malíře proběhl jas — krátký jenom blesk jako pohyb ptačího křídla. Chvilí to trvalo; pak se jeho oči zase podobaly očím sochy.

— Ne — řekl. — Nikdy k němu nepůjdu... — Ukázal rukou na lesklá poprsí. — Mám zakázku, musím pracovat. Je to pro mě jediná naděje.

— Co?

— Čekat — řekl malíř. — Čekat a vidět, jak lidé budou veřejně rozbíjet moje dojmavé dílo. Jen to. Sbohem.

— Co mu mám vzkázat? Co říci?

— Ode mě? O mně?

— No?

— To je přece samozřejmé, Františku — řekl malíř. — To je přece samozřejmé. Řekni mu totéž, co o nás všech. Že jsem chcíp'. Na shledanou. Přijď někdy na dobrý čaj.

František vyšel. Zase šel tmavou chodbou; kočky a psi vrískaly; kličkoval v kouři a mlze — a postupně při tom vytrhával z dětských ruček záložky svých kalhot.

XV.

— Copak je dnes neděle? — ptal se František.

— Ne — řekla Alžběta. — Teprve pátek.

Odložil holící strojek a obrátil se.

— Tak proč nejdeš na přednášky? — zeptal se.

Sklonila hlavu a mlčela. Měla pod vyplakanýma očima otoky; její obličej se v posledních několika dnech divně scvrkl a zešedivěl a koutky svěžích úst opadly. Přistoupil k ní a zůstal bezradně stát. Čekal na nějaké její gesto, seděla však nehybně s nějakým, Františkovi dosud neznámým, výrazem nepřátelství.

— Tak co?

— Nemám dnes přednášky — řekla. — Ani dnes ani zítra... — Chtěla vstát, ale chopil ji za ruku.

— Dceruško... — začal.

Odstrčila ho s neočekávanou silou, jako by ten něžný výraz v ní vzbuzoval odpor.

— Jdi.

— Co se stalo?

— Nic se nestalo — křikla. — Co se ještě mohlo stát. Dej mi jenom svatý pokoj.

Vyšel na ulici bez snídaně; hladov, ledabyly oholený člověk. Po jaru nebylo stále ještě ani potuchy; už týdný padal sníh s deštěm, týdný nasakovalo město vlhkostí — zřejmě nějakou špinavou, odpornou a nesnesitelnou vlhkostí, protože větvičky chudokrevných městských stromů zůstávaly tvrdé a suché; po šedé obloze putovalo bez cíle tučné oko slunce — zbytečné a vyvolávající hněv. „Co je vlastně s tím jarem?“ — pomyslel si František. — „Cožpak jsem už někdy takové jaro zažil?“ Na rohu spatřil telefonní budku; za skleněnou tabulí nikdo nebyl, vstoupil. Vytočil číslo a zase uslyšel týž ženský hlas.

— Mohu mluvit s Jiřím?

— Kdo je tam, prosím?

— Kowalski — řekl. František Kowalski. Tak Jiří je už zpátky?

— Počkejte chvílku — řekla žena a odložila sluchátko. Čekal s prudce tlukoucím srdcem. Konečně se žena vrátila. — Jiří se necítí dobře — řekla. — Můžete přijít odpoledne?

— Ano — řekl — ovšem. Přijdu hned z práce. Na shledanou.

— Haló — řekla žena tlumeným hlasem. — Moment. Slyšíte mě dobře? Jiří se cítí špatně. Není zdrav. Pamatujte na to. Rozumíte, vidíte?

— Ano — řekl — bodejť by ne při tom počasí. Na shledanou, stavím se hned po práci.

Odložil sluchátko a vyšel; zase spěchal do práce společně se zástupem rozčilených a rozzlobených lidí — nadávali si, stoupali na nohy; někdo nahlas sliboval denuncovat průvodčího; ten zase křičel vtíravým tenorem z druhého konce vozu: — Ztěžujete lidem práci. — A vy mně můžete... — Polibte mi... — František se díval na šedé, vlhké zdi mihající se za okny vozu pouliční dráhy a myslel na jaro, jaro. — Jste bestie — zvolal jeden tlouštík a mával při tom nad hlavami spolucestujících aktovkou. — Chápe-

te? — A vy? Sovětský učence? — Lidé tisíců se na platformě se zašklebili, zavýskli nesměle radostí. — Co je? — ozval se najednou svěží, povědomý hlas. — Kdo není spokojen? Řekněte to rovnou: jste spokojen nebo ne? — „Ano“ — pomyslel si s ulehčením František. — Ano, čekal jsem přece na tvůj hlas. Musels přijít, můj ptáku bouřliváku...“ Električka zabrzdila; František se zvedl na špičky — policista už vedl skupinku zatčených po chodníku.

Zavyla siréna; nemohl se už ani dočkat jejího hlasu oznamujícího konec pracovního dne; a když konečně uslyšel její hluboký hlas — běžel jako první nádvořím, ohlušen bušením vlastního srdce, které neustalo, ani když se octl před dveřmi bytu, ve kterém bydlil Jiří; stál se spuštěnou rukou a neměl síly, aby ji zvedl ke zvonku. Mlčel, poražen bezmocností, před posledními dveřmi tohoto města; mlčel, i když mu hospodyně pomáhala svléknout v předsíni plášť, a neslyšel nic z toho, co mu říkala cestou ode dveří — byla to podivně dlouhá předsíň a jaksi velmi staromódní a tmavá; plná skříní, kufrů a nějakých pekelných koberců, které se pod nohama svíjely do zlostných klubek a znemožňovaly téměř chůzi. Konečně vstoupil do světnice.

— Jiří — řekl. — Jiří.

Slzy mu zalily oči — neviděl muže, který stál proti němu. Také mu něco nahlas říkal a potřásal mu při tom mocně pravicí. Nestydl se za své slzy a brekot; byl přesvědčen, že dosáhl konečně cíle, že skončil své putování a našel klid; nevěděl jaký, ale byl to klid. Probral se a podíval se na muže, který stál naproti: byla to ubohá kostra s propadlými tvářemi a očima bez špetky jasu, v nějakém příliš velkém obleku — hubené ruce trčely směšně v širokých rukávech; ale byl to on a všechno ostatní bylo Františkovi lhostejné. Usedli, žvatlajíce a plácajíce se navzájem po kolenou.

— No, Františku — řekl Jiří. — Řekni, jakpak se máš.

— Jiří — řekl František. — Nebude se ti to zdát rozumné. Ani nevím, jak s tím ven. Víím jenom to, proč jsem k tobě přišel. Dej mi to, cos mi dal kdysi. Kdysi — v lese. Kdysi, když jsem chcípal.

— Co, „Kostro“!?

Usmáli se. Dívali se jeden druhému do očí a František ustrnul: jemu naproti sedící kostra odhalila v úsměvu stařecké, bezzubé dásně.

— Co, „Kostro“ — opakoval velitel.

— Víru. Víru v cokoliv. Byť v to, že ses nezměnil.

— Nezměnil jsem se — řekl Jiří. Řekl to příliš rychle; František se mu podíval do očí a spatřil strach. Třeba to nebyl strach; ale mohlo to být cokoliv, jenom ne víra. Usmál se a řekl:

— Změnil ses.

— Víru — řekl Jiří. Vstal a přistoupil k Františkovi, položil mu na ramena své vyhublé ruce. — Kde je tvá víra — řekl surově. — Kde je tvá víra, Františku? Copak nevidíš?

— Vidím — řekl František. — Kam se podívám, vidím věci, proti kterým musí člověk povstat a bojovat. Pokud ještě existuje nějaký boj a nějaký smysl.

— Vidím něco jiného — řekl Jiří a díval se do kouta světnice. Potom spustil velmi rychle, zalykaje se slinami. — Vidím osvobozeného člověka. Člověka, který zvítězil sám nad sebou a zřekl se sám sebe. Neexistuje jiné vítězství. Je to konečný smysl: vítězit a nemyslet přitom na sebe. Každý vítěz musí nejprve zabít sebe... — Obrátil se a František s hrůzou zjistil, že po jeho vpadlých lících kanou slzy. — Člověk — vyjektal Jiří, zvedaje při tom obě pěsti nad hlavu; bezradně tam jimi mával. — Člověk, všude byl člověk. Na točně, na konci světa, na vrcholcích hor a v hlubinách moře. Vynalezl logaritmy a atomový reaktor; film a rozhlas; parní stroj a prostředek šest set šest; byl v koncentračních táborech, v krematoriích, v masakrech a přesto žije, množí se. To je život, to je vítězství. A ty se ptáš na víru. Kde je tvá víra, dobytče? — vykřikl divoce. — Kde je tvá víra? Já jsem se nezměnil; byl jsem, jsem a zůstanu takovým, jakým jsi mne znal vždy. Zase mi nedůvěřujete. Zase mi posíláte zvědy do domu. — Hraným gestem natáhl ruku a ukázal na dveře. — Ven — zvolal. — Nechci vás ani vidět. Nikoho nechci vidět. Udělal jsem, co jste na mně žádali,

a teď mi dejte svatý klid... — Chvilí stál němě jako socha a pak klekl před Františkem na kolena. — Promiň — zašep-
tal. — Víím ještě hodně. Víím všecko a mohu být užitečný.
Vím, co si myslí — všichni, všichni, všichni. Pronikneme do
myslí všech, zjistíme každý čin, pronikneme do každého
koutku mozku; dokonce i tam, kde se rodí nejtajnější myš-
lenky. Ale to není pravda — křikl. — Neexistují tajné myš-
lenky. Člověk může myslet jenom tak, jak tomu chceme my,
anebo nemyslet vůbec. Není zapotřebí jiných myšlenek. Už
jich bylo dost a k ničemu nevedly. Teď musíme zvítězit. —
Políbil Františkovi usliněnými rty ruku. — Zvítězíme —
vřískl. — Zvítězíme ve všem. Musíme jen změnit některé
věci. Pronikneme dokonce i do snů; z hloupých snů může
také dojít ke komplikacím naší věci. Musíme zvítězit nad
sny — zařičel plnou silou a vrazil své kostnaté prsty ještě
hlouběji do Františkových ramen. — To je teď náš úkol. A
teď zpívej.

Podíval se na Františka mdlýma očima a vřískavým
hlasem spustil:

„Poslední bitva nám vzplála...“

Zpíval. Konvulsivně cukal rameny, slzy mu tekly po
prstech, kterými zacláněl stařecký obličej. Vypadal ohyzdně;
jeho sivá hlava se uboze třásla na červené, tenké šíji. Franti-
šek seděl ztrnule a nechápavě. Někdo mu zacloumal rame-
nem.

— Běžte už — řekla žena. — Prosím, běžte.

Beze slova šel.

— Nic jste nevěděl?

— Ne.

— Zavřeli ho — řekla. Na dva roky. Vyslychali ho. Ani
mně nechce říci, co protrpěl. Každého, kdo k nám přijde,
podezřívá, že je odtamtud. Proto má ty strašné záchvaty...
Nachýlila hlavu. — Vy jste skutečně nevěděl, že je...

Zaváhala.

— Nejen on — řekl František. — Všichni. Nikdy mu o
mně nic neříkejte, prosím.

— Vždyť on stejně nic nechápe — řekla.

— Tím líp pro něho. Dobrou noc.

Byl už na schodech budovy, když někdo za ním volal:

— Halo, pane Kowalski.

Zastavil se. Byl to policista; ubohý chlapík v šedé rozštrápené kazajce. Stáli mlčky proti sobě a měřili se pohledy; oteklá huba strážníka prozrazovala stydlivé rozpaky. Několik poschodí výš nesli dva mužští něco velkého a těžkého; sténali a jeden pořád křičel na toho druhého: „Štefane, bokem...“

— O co jde? — zeptal se František. A když nedostal odpověď, opakoval svou otázku.

Policista se ještě chvílku díval psíma očima, potom se obrátil na podpatku a šel dál. František pokrčil rameny a začal stoupat po schodech. Divil se: přes pozdní noční hodinu stáli před téměř všemi dveřmi obyvatelé domu: ženy v županech, muži ve spadávajících kalhotách; nějací starouškové, studenti; našel dokonce i opilého vojáka; všichni šeptali a horečně gestikulovali. Jejich roztěkané oči prozrazovaly největší vzrušení; když šel František kolem nich, šepot umlkal a lidé se schovávali do stínu. Na jednom mezzaninu se jeden starší pán snažil otevřít okno, trhal bezmocně mosaznou klíčkou a opakoval při tom zlostně: „Mladí, mladí...“ — „Odkud se tu bere tolik lidí — pomyslel si František. „Co tu dělá tolik lidí v našem domě?“ — Míjel je,razil si lokty cestu; bydlel vysoko a šel velmi pomalu; byl unaven, tak unaven, že nasládlý pach plynu zpozoroval až v tmavé chodbě, která vedla k jeho dveřím; ke dveřím násilím vyraženým — visely nakřivo na jednom čepu. Vycházejí z nich právě člověk v gumové zástěře s maskou na obličejí.

Alžběta ležala na boku; skrčena a divně svinuta jako postřelený pták. Žíly na obou rukou měla na dvou místech podřezány: pod lokty a nad zápěstím. Lékař už balil své věci; vedle stáli dva ošetřovatelé, ve spuštěných rukou drželi plynové masky. Krev už zchladla a ztuhla; vítr vanul vybitou tabulí a trhal záclonou. Lékař se podíval na Františka a řekl:

— Asi před dvěma hodinami.

František mu pokynul hlavou. Rozhodným krokem šel ke stolu: zvedl obálku a otevřel ji. „Promiň — napsala — ale je to nejrozumnější, co mohu učinit. Vyloučili tě ze strany — Mikuláš nás opustil; Mikuláš odešel — a mne vyloučili ze studií, protože nemá význam, aby studovaly děti lidí, které strana vylučuje. Rozešla jsem se s Romanem, protože provedl sebekritiku, že žil s dcerkou takového člověka jako ty. Nechci, aby ten řetěz došel až na mé dítě, a je už příliš pozdě, abych se ho mohla zbavit jinak. Peníze jsou v kredenci. Pračka dojde v úterý. Sbohem.“

Lékař se zeptal:

— Pojedete s námi do márnice?

— Do márnice — opakoval udivený František. — Ne.

— Čím vám mohu pomoci? Máte nějaké uklidňující prostředky?

— Ach — řekl podrážděn — dejte mi s tím pokoj... — Přistoupil k lůžku a díval se na Alžbětin ztrnulý obličej; lůžko bylo nedaleko otevřeného okna, vítr zvedal záclonu a v takových okamžicích mihotal v mléčných zřítelnicích Bětky červený jas. — Odkud ten jas — broukl František. Obrátil se k lékaři: — Jste si jist?

— Snažte se usnout — řekl lékař. — Zítra musíte vyřídít formality.

— Dobrá — odvětil František. — Ale zítra.

— Ovšem.

Jeden z ošetřovatelů řekl:

— Museli jsme vyrazit okno — a mával maskou, kterou držel v ruce. Druhý dodal: — Naproti je sklenář. Bydlím tam. Mám vám nechat adresu?

— Děkuji — řekl František. — Zapamatuji si to. Naproti?

— Ano.

Když odcházeli, prohýbali se tíhou; lékař se hloupě usmál a šel za nimi. Ještě chvilku slyšel jejich kroky na schodech a lidské hlasy; potom průvan přirazil dveře, které nechali pootevřeny. Zvedl límec kabátu a přistoupil k oknu: vítr zase trhl záclonou a František pochopil, odkud pocházel ten červený jas v Alžbětiných očích. Neon svítil vítězně a sebe-

vědomě; doplnili dokonce i chybějící písmeno; na špinavé, nevzhledné obloze, nad černou masou vlhkého města lpěla obrovská písmena; tentokrát je pozorně přečetl, od počátku do konce, jako věc, kterou člověk vidí po prvé a kterou dosud nikdo jiný nespatriil.

XVII.

Tento rok nechalo jaro na sebe dlouho čekat; chlad a deště mučily město; a protože svátek 1. května připadl na první veselý a teplý den, stal se něčím ještě radostnějším a slavnostnějším — odvolávali se na to reportéři tisku i rozhlasu. Oživení a svátečně oblečení lidé zaplnili už ráno ulice města; na velkých náměstích se formovaly průvody; z tisíců instalovaných gigantofonů zaznívaly břeskne pochody a písně mas; v barvitém chumlu mihotaly pávími barvami kroje: černé štrápece na čepicích horníků, límce námořníků a fantastické úbory hutníků, kteří za barevným sklem masek ukryvali své rozradostnělé tváře. Vítr dul do transparentů a girland a slunce už stačilo rozrůžovět obličej lidí — byl to skutečně pěkný den. Konečně — ve dvanáct hodin, které odbily hodiny města — se průvod hnul.

Na kraji chodníku stál človíček v prostém obleku, který zřejmě hledal spásu v alkoholu. Upjatě se díval na čacky kolem pochodující lidí a polohlasně četl transparenty; „V odpovědi na atomy — stavíme teď nové domy“, „Člověk — náš nejvyšší cíl“, „Dělnická třída — vládce národa“ atd. Naladěný človíček si mnul ruce a tichounce, ale radostně se smál; stavěl se na špičky, strkal hlavu pod lokty lidem, kteří stáli před ním; a když spatřil mezi pochodujícími skupinu zaměstnanců továrny na automobily „Lepší zítřek“ — začal tleskat tak silně, že vzbudil všeobecné uznání a sympatie. Ovšem — skupina zaměstnanců „Lepšího zítřku“ se představila imponujícím způsobem: nesli mohutný model automobilu, oblečení do stejných šedých kombinéz; a jeden z manifestantů vedl dokonce na řetězu nádherného teriera; hezké zvíře mělo na hlavě červenou kokardu a umělecky vypracovaný náhubek

na tlamě. Človíček, kterého se zmocnilo velké nadšení, tleskal tak silně a s takovým zápalem, že se v určitém okamžiku zachvěl únavou, zapotácel se a vrazil do nějakého člověka, který stál za ním; ten člověk ho klidně, ale rozhodně vrazil kolenem na původní místo.

— Hej — řekl pobouřeně človíček. — Jenom se necpěte.

— Tak co řekl svěžím hlasem člověk za človíčkem -- nejste snad spokojen? Řekněte rovnou: jste spokojen nebo ne?

Človíček se obrátil, jako kdyby do něho udeřil blesk: stál před ním statný, zdravý policista v gala uniformě. Přezky jeho pásu, přezka na čepici, kování pistole, čerstvá kůže pásu a bot — to oslňovalo v jarním slunci, až človíčka rozbolely oči. Človíček se vesele usmál.

— Vy zde? — zeptal se.

— Ovšem — odvětil policista a lehce vrazil kolenem do človíčka; tentokrát se človíček uhnul bez protestu a dokonce nadzvedl střechu zamaštěného klobouku.

— Jo — řekl človíček — jo... — mnul si radostí špinavé ruce a znovu opakoval: — Jo, jo... Vzpomínáte si na mě, že ano?

Policista se na něho krátce podíval a povýšeně se usmál.

— Rušení veřejného klidu v noci — řekl. — Odváděl jsem vás.

— Ó — řekl človíček — ovšem odváděl jste. Souhlasí: vy, ano. To znamená: ve vlastní osobě. Protože byl s vámi ještě druhý policista. Vidíte?

Znovu se zapotácel, ale koleno ho rychle vzpřímilo.

Ano — řekl policista. — No tak co? Ne...

Človíček ho přerušil mávnutím ruky.

— Všecko — řekl. — Všecičko je v pořádku. Myslím, že jsem to tehdy všecko řekl. Jinak bych musel pochodovat společně s těmi tady. A takhle si tu stojím, jak vidíte. Tím spíše, že jde o dlouhý pochod, jak vidíte: vpředu vřískají a ti vzadu nic nevědí a zpívají.

— No a? Kruci...

— Ano — řekl človíček — samozřejmě. Říkal jsem vám to už přece tehdy, můj milý: zločiny, výstřelky i ideologie, která se mění v totalitu, to vše dohromady nikomu neškodí.

Drama člověka je bez konce: zatím co jedno pokolení dozrává a nabývá zkušeností, produkují dějiny už další pokolení bezstarostných, kteří se ochotně vláčí v pochodujících řádách. Můžete být spokojeni: budete mít postaráno o práci do konce svého života. Říkal jsem vám to tehdy přece.

— Kdy? — zeptal se policista. — Kdy?

— Filuta, filuta... — usmál se pojednou človíček. — Ale já, víte — řekl — jsem si tím v životě všechno trochu zpřeházel.

— Čím?

Človíčka to dopálilo.

— Jakto: čím? — zvolal hněvně; ale koleno ho zadrželo na místě. — Tím, co jsem tehdy říkal. Říkal jsem to všechno tehdy vám i jiným na revíru. Co si myslíte? Ten průvod, radostné tvářičky? Právě tak to musí být, a konstatuji, že vše je v pořádku, všecičko — jak jsem řekl. Každá tyranie končí více méně jako porod ženy; čím nádhernější fasáda — tím více hniloby zevnitř; čím pěknější sukně — tím hnusnější tělo; čím více slov o síle a věrnosti — tím více teroru, tím slabší jsou ti, kteří vládnu. Kurvy a tyrani končí stejně — že taky nerozumíte nejprostším věcem. A při tom se tu vše shoduje jako v křížovce. O co vám jde, co vám schází? Naděje? Máte naději: vědomí, že s tisíci jiných nakládají a pohrdají jako se mnou; že ti, kteří se rodili před námi, byli právě tak utlačeni a ujařmeni; a že ti, kteří přijdou po nás, budou procházet tímtéž, čím my procházíme. Uspokojuje vás to? Kolikrát vám to mám vykládat, he?

— Počkejte — řekl policista a přešel si rukou čelo. — Ale kdy jste mi to říkal?

— Tehdy — řekl človíček — tehdy jsem to říkal vám všem. Tehdy, nebo teď; dříve nebo později — jakýpak rozdíl? Vždycky se najde někdo, kdo určitého dne pochopí příliš hodně a bude muset zahynout. A i když ještě chápat nebude, bude třeba vždycky najít nějakého člověka, denuncovat ho a obvinít, pro nic za nic; ten bude stíhán a mučen, nakonec zatčen a zatracen; poručí se mu zpívat hymnu na počest zabíječích; a bude se to muset dělat, třeba jenom proto, aby jiným členům společnosti nepřišla někdy chuť myslet, že

oni umějí rozhodovat o jiných. Musí tomu tak být a proč se tomu, k čertu, díváte? Čímpak je nakonec člověk, se všemi svými utrpeními, tužbami, láskami? Věčným nesmyslem do nekonečna. Aby byl zbaven svědomí, bude třeba vždycky najít nějakého Františka.

Na zdravé tváři policisty se rysovaly bezmezné rozpaky.

— Jakého Františka? — zeptal se, stíraje si pot z čela.
— Svatého Františka z Assisi?

— Ne — řekl človíček a dupl zlostně nohou. — Říkal jsem vám již tehdy, že neexistují hrdinové a svatí; existuje pouze nutnost, která v daném okamžiku vyrazí z člověka to, čeho je zapotřebí. Nač hned svatý? Stačí Kowalski. S každým Kowalskim se dá naložit po chuti, tak nebo onak, jen když se k tomu najde důvod.

— Pane — řekl policista. — Komupak jste to všecko vykládal? Řekněte mi — už to prostě nemohu vydržet. Mluvte — křikl téměř prosebně — mně už je všecko jedno.

— Vám — řekl mstivě človíček.

— Mně?

— Vám i jiným. Tehdy, na revíru.

— Vy jste ale blázen, jakého jsem ještě v životě nepoznal — řekl policista a v jeho obličejí se zračila zřejmá úleva. — Nic jste neříkal a proto jsme vás pustili. Byl jste klidný a slušný a proto jsme s vámi jednali srdečně. Viděli jsme — člověk-straník, slušný, klidný — tak jsme vás trochu postrašili a ráno jste si šel domů. Velitel našeho revíru to dělá s každým, i kdyby to byla podělaná panna, která šla od svatého přijímání. Když překročí kráh revíru, musí se bát, jako kdyby nevím co. Strašili jsme vás pro vaše dobro; abyste se po druhé uklidnil, zaměstnání neztratil, aby vám nevzali legitimaci. Chápete?

František mlčel.

— Tak jsem tedy neříkal nic — řekl nakonec.

— Ani slovíčko. To znamená: trošku žadonění atd. Ale nic špatného.

— A jsem nevinný?

— Ovšem. Byl jste propuštěn, protokol šel do koše — a sbohem. Pomáháme lidem, jak se dá. Každý ví, že celá ta

sranda stojí za hovno a nikomu jste nic vysvětlovat nemusel; ale kdybyste o tom mluvil — tak byste dostal po hubě a mazel byste na isolačku. Jděte domů a nic si z toho nedělejte.

— Nejsou už domovy — řekl za chvíličku František. — Jsou už jenom hřbitovy . . . Tak jste všichni lhali, to je pěkné. Vy, i můj tajemník i Jiří. Ale teď už je to jedno; pravda se ukázala hloupější, než jsem připouštěl.

— No, no — řekl policista. — Nejste snad spokojen?

Změřili se pohledy.

— Ne — řekl František.

— Ne?

— Ne.

— Opravdu ne?

— Opravdu ne.

Oba se napřímili; pro oba to znamenalo ulehčení: po prvé po dlouhé době; stáli nehybně a měřili se pohledy. — Čistí a klidní; klidní jako obvykle, když začíná něco vážného.

— Jdeme — řekl policista .

— Jdeme — opakoval František.

Prodírali se davem; rozjásaní lidé je na okamžik odloučili. František se rozhlédl; policistova čepice se mihla někde stranou. Razil si cestu k němu.

— Dej mi ruku — zvolal. — Dej mi ruku, nebo se znova ztratím.

1955—1957

